

Benny

TRETJE BERILO

ZA

TRETJI RAZRED
OBČIH LJUDSKIH ŠOL

S SLOVNIŠKIM
DODATKOM

Makole *Engelbert*
PO M. JOSINU IN E. GANGLU

PREUREDILA SLOVENSKA UČITELJA

*= Anton Gimsek
Ivan Danev*

V MILANU 1919

NATISNIL IN ZALOŽIL LUIGI TREVISINI

ZALOGA ZA JULIJSKO BENEČIJO
V TRSTU, PORTICI DI CHIOZZA 1.

Zabavi in pouku

1. Srcé — oltar.

Tvoja duša, ljubo dete,
 bodi kakor lep oltar ;
 nanj polagaj misli svete,
 grešnih misli pa nikdár.

Voščenice v belem krogu
 na oltarju plamené,
 želje, dvigajoče k Bogu,
 v prsih tvojih naj goré.

A ljubezen do Očeta,
 ki prebiva vrh nebá,
 ta nad vse ti bodi sveta,
 bodi — večna luč srcá !

Anton Medved.

2. To pride od zgoraj.

Pošten zidarski pomočnik je imel navado, da je vselej, kadar ga je zadelo kaj neprijetnega, rekel potrpežljivo : „To pride od zgoraj ! To je poslal Bog !“ Tako se je bil naučil od matere. Tovariši so ga zasmehovali radi tega, ali ni se jim dal motiti.

Neko opoldne sedi pri kosilu poleg zidovja nove hiše, ki so jo zidali. Imel je klobaso s kruhom za kosilo. Ravno hoče prijeti klobaso, ko skoči k njemu pes ter mu jo odnese izpred oči. „Ha, ha,“ se zagrohotaajo tovariši, „kaj ne, to je tudi prišlo od zgoraj?“ Ta jih pa ne posluša, ampak skoči za psom, ki je bežal s klobaso v bližnjo hišo.

V tem pa se pri zidarjih dogodi strašna nesreča. Stena nove hiše se nagne in s silnim truščem zasuje nesrečne zidarje. Edino naš znanec, ki je hitel za psom, je ostal živ. Poln hvaležnosti do Boga reče: „Da, tudi to je prišlo od zgoraj!“

Ivan Steklasa.

3. Prevzetna kmetica.

Jezus in sv. Peter prideta, potujoč po svetu, do krasnega kmetiškega poslopja. Na pragu je stala kmetica. Sv. Peter jo pozdravi, rekoč: „Bog ti pomagaj, kmetica, Bog ti daj srečo!“

Žena odgovori prevzetno: „Kaj mi je treba božje pomoči, kaj mi je treba še večje sreče, nego jo uživam: imam polne kleti vina, polne hleve lepo rejene živine in polne žitnice zrnja!“

Tuja popotnika gresta dalje, in sv. Peter pravi: „Gospod dovoli, da kaznujem ošabnico z veliko nesrečo!“

Zveličar na to ne odgovori ničesar.

Nekaj dni kesneje nanese pot naša popotnika zopet skozi ono vas. A sedaj ne najdeta

več velike in lepe hiše, pa tudi ne ošabne kmetice. Na pogorišču se je jokala in zdihovala potrta žena — prejšnja bogata in napuhnjena kmetica.

„Bog ti pomagaj, Bog ti daj dobro!“ pozdravi sv. Peter žalostno ženo.

„Da, Bog mi pomagaj in sveta Marija, saj sem tudi res potrebna pomoči,“ odvrne sedaj vsa pobita kmetica.

Nesreča spokori človeka ter ga stori krotkega in ponižnega.

Zapisal Anton Kosi.

4. Kdo je večji siromak?

Tomažek je šel z materjo na božjo pot. Bil je pa bos. Ostro kamenje ga je zbadalo v noge, da se je začel milo jokati. „Joy meni!“ potoži materi. „Da mi ne morete kupiti črevljev! Največji ubožec sem na svetu!“

Mati ga zavrne: „Nikar ne govori tako, deček moj! Zahvali Boga, da imaš zdrave noge in lahko hodiš bos.“ Deček pa se le joka.

Na božjem potu pelje mati Tomažka pred cerkvena vrata. Tu mu pokaže siromaka brez nog, ki prosi ubogaine. Pripeljali so ga od daleč.

„Vidiš li, sinko moj, človeka brez nog?“ reče mati. „Ali se mu ne godi huje, kot tebi?“

Tomažek pogleda ubožca, gre potem zamišljen z materjo v cerkev in hvali Boga za zdrave ude.

Anton Martin Slomšek.

5. Nauki.

1. Težava največja ni, ki na tvojih ramah sloni.
2. Prevzetnost je najhujša pregreha, ponižnost najpotrebnejša čednost.
3. Bog ti pošilja trpljenje za pokoro, ker te ljubi.
4. Ako trpiš nedolžen, ti daje trpljenje večje zasluženje.

Anton Martin Slomšek.

6. Pametni sluga.

Graččak je moral plačati prijatelju v mestu večjo vsoto denarja. Izroči torej novce svojemu slugi, naj jih nese v mesto. Ko pride zvesti služabnik v gozd, skoči razbojnik z napetim samokresom predenj ter zavpije : „Denar sem !“

Sluga se ustavi ; orožja nima pri sebi, brani se ne more. Mirno potegne pismo z denarjem iz žepa ter pravi hladno : „Tu je denar. A ni moj, gospodarjev je. V mesto naj bi ga nesel. Ne bo mi verjel, da me je kdo napadel in mi denar vzel s silo. Prestrelite mi vsaj klobuk, potem mi bo verjel, da ste mi ga vzeli s silo in se bom mogel vsaj izkazati, da ga nisem dal kar tako iz rok !“

Pri tej priči sname klobuk z glave. Razbojnik pa pravi grohotaje se : „Lahko ti postrežem.“ Sproži samokres in prestrela klobuk. Komaj pa poča strel, zgrabi sluga razbojnika za grlo in ker je bil močnejši, ga zvije na tla. Vzame mu denar in ne pri-nese samo denarja gospodarjevemu prijatelju, ampak izroči tudi razbojnika sodišču.

Frančišek Hubad.

7. Črevlji.

Ubogi Vid je pasel koze. Njegova plača pa je bila tako majhna, da si ni mogel kupiti črevljev. Bil je ves ozebel na nogah; zakaj bilo je že pozno jeseni in vreme mokro in mrzlo.

Zdajci se priplazi iz grmovja človek, ki je bil že večkrat kaznovan zaradi tatvine in reče: „S svojim rokodelstvom služim prav dosti. Pojdi k meni v službo, pa ti dam napraviti nove črevlje. Potem ti ne bo več treba tukaj zmrzovati bosemu.“

Toda Vid mu odgovori: „Rajši hodim bos in ostanem pošten, nego da bi me obogatilo krivično blago.“

Krištof Šmid.

8. Pregovori.

1. *Poštenje več velja kot sto oral sveta.*
2. *Poštena mera in vaga v nebesa pomaga.*
3. *Človek kaže v mladosti, kaj bo v starosti.*
4. *Kdor za smolo prime, se osmoli.*

* 9. Poškodovana črešnja.

Mladi Jurček je dobil sekirico v dar. Šel je na vrt in v nevednosti obelil prelepo očetovo črešnjo, da se je posušila. Oče, ki ni vedel, kdo je naredil to škodo, je bil jako žalosten ter je dejal: „Rajši bi plačal sto kron, kakor da se mi je posušilo to drevo.“

Ko pride sinček, ga vpraša: Juri, kdo je poškodoval drevesce?“

Deček se ustraši, pa se kmalu zopet osrči in pove naravnost: „Oče, legati ne morem — jaz sem obelil drevesce.“

Očeta razveseli taka resnicoljubnost. Radostno ga objame, rekoč: „Tvoja odkritosrčnost in ljubezen do resnice me je obilno odškodovala za poškodovano drevo. Ljubša mi je kakor tisoč dreves z najboljšim sadjem.“

Iz „Angelčka“.

10. Tvoj angel.

Kdo ti daje sladke sanje,
kadar te objame spanje?
Dete ljubo, srček moj,
angel tvoj.

Kdo na desni čuje strani,
duši tvoji tiho znani:
Greha vekomaj se boj?
Angel tvoj.

Kdo te varuje v nezgodi,
po stezah nevarnih vodi,*
v srečo hrani blag pokoj?
Angel tvoj.

Ko ugasne žar očesa,
kdo popelje te v nebesa?
Dete ljubo, srček moj,
angel tvoj.

11. Kaznovan tat.

Nekoč pride zvečer v vas medvedar z medvedom in prosi krčmarja, naj bi prenočil njega in žival. Krčmar se brani, rekoč, da nima prostora za medveda. Mož pa prosi in prosi ter res preprosi krčmarja, da ga vzame pod streho. Iz svinjaka potegne gospodar debelo svinjo, ki jo je hotel zaklati drugi dan, in zapre medveda v svinjak. Ponoči pa prideta dva tata. Eden zleze v svinjak, drugi pa čaka zunaj, da bi mu pomagal potegniti svinjo iz svinjaka.

Medved momlja, toda tat, misleč, da je to svinja, srčno zgrabi za bedro. Zdajci plane medved nanj. Zunaj stoječi tat začuje v svinjaku neko kobacanje in stokanje, potem pa vse utihne. Ne vedoč kaj to pomeni, pobegne drugi tat od strahu. Prvega pa so našli zjutraj mrtvega poleg medveda.

Francišek Erjavec.

12. Ovčar in njegov pes.

„Kje si bil, potepuh?“ vpraša ovčar svojega psa, ki se je ponižno pritepel k njemu. „Ne jezite se, gospodar, šel sem v vas k bolnemu znancu,“ odgovori pes.

„Kaj mi je do tega; zaslužiš, da bi te pretepel, ker nisi varoval črede. Volk mi je vzal najlepše jagnje, ko te ni bilo doma.“

„Ni mogoče, da bi bil storil volk kaj takega. Sinoči sem bil pri njem ter mu pravil, kako pridne

in pohlevne so naše ovčice in kako grdo je to, da jih črti in preganja. Solze so ga polile in obljubil mi je, da nama ne napravi nikdar več kaj žalega.“

„Oj, bedak!“ reče ovčar. „Hočeš li poboljšati volka, ga moraš odvaditi mesa. Dokler ima slast do mesa, ne verjemi njegovim solzam. Volk je bil in volk ostane, dokler bo živ.“

Anton Martin Slomšek.

13. Pregovori.

1. Stara navada — železna srajca.
2. Kar mačka rodi, miši lovi.
3. Kakor se nagne drevesce, tako raste drevo.
4. Toliko ga je sram, kakor volka strah.

14. Zvečer.

Molitev drobne ptičke
večerno zdaj pojó ;
cvetičice pobožno
povešajo glavó.

K počitku se pripravlja
dobrava in ravan,
na nebu luna plava,
večer je lep, miran.

Zvoné okrog zvonovi,
in moje zdaj srcé
spominja se ljubezni,
ki čuje vrh zemljé.

To čas je, dete milo,
 da sna se veseliš,
 da nagneš kakor cvetje
 glavico in zaspiš.

Lujiza Pesjakova.

15. Črevljar in plemenitaš.

Živel je plemenitaš, ki je bil, dasi jako bogat, vendar vedno žalosten. Blizu njega pa je prebival črevljar. Ta je bil siromak, toda veselo je prepeval od ranega jutra do kasne noči pri svojem delu. Temu se je čudil otožni plemenitaš ter razmišljal, kako je to, da vkljub bogastvu ni tako vesel in srečen, kakor je črevljar. Zatorej sklene poskusiti, ali ne osreči denar človeka. Kaj stori? Napolni mošnjo z denarji in jó da položiti še tisto noč v stanovanje črevljarjevo. Ko opazi črevljar drugo jutro mošnjo z denarji, se izprva preplaši, vendar pa jo vzame in spravi v omaro. Ali tistega dne ni slišal plemenitaš prepevati črevljarja. Mož je bil zamišljen v denar in imel skrbi, kako bi ga dobro shranil. Tako je trajalo nekaj dni.

Tedaj gre plemenitaš k sosedu ter ga vpraša, ni li našel kake mošnje z denarji. „O, da,“ odgovori črevljar, „precej jo dobite.“ Nato jo hitro potegne iz omare, pa poprosi plemenitaša, naj vzame svoj denar, zakaj tri dni je imel zaradi njega le skrbi in otožnost.

Od tega časa je črevljar zopet prepeval, plemenitaš pa je vedel, da zadovoljnost prej osreči človeka nego denar.

16. Dobra otroka.

Milka je prišla iz šole domov. Mati ji da lep kos belega kruha za južino. Milka sede k oknu, da bi tamkaj pojedla kruh. Mimo pride Markec, sin uboge in bolne vdove, ter naprosi Milko malo kruha. Milki se usmili deček v srce; takoj mu dá svoj kos kruha: „Na, vzemi in jej ga; privoščim ti ga rada!“

Markec vzame kruh, prijazno pogleda Milko in jo zahvali. A kruha ni hotel jesti, dasi se je videlo, kako je lačen.

„Zakaj ne ješ kruha?“ ga vpraša Milka.

„Ponesem ga materi, ki leži bolna doma,“ odgovori Markec.

Vse to je slišala Milčina mati. Takoj pokliče ubogega dečka v hišo ter mu da hlebček kruha in velik kos mrzle pečenke, rekoč: „Vzemi in ponesi to bolni materi, a zdaj le jej kruh, ki ti ga je dala moja Milka.“

Po Ivanu Tomšiču.

17. Siromak.

Kaj, deček, gledaš me debelo?

Star sem in ne posebno lep;

zgubano čelo, lice velo

imam in že na pol sem slep.

Ljudje imajo dom in njive,

vrtove, travnike in les;

ob poti moje so koprive,

cvetica tudi ktera vmes,

Po svetu sem se vedno vbijal,
pod tujo streho truden spal ;
pozimi sem se v plašč zavijal,
ki mi ga mož je usmiljen dal.

Tu vidiš, deček, siromaka,
ki je bridkosti mnogo užil ;
tam gori me plačilo čaka,
tam bom se večno veselil.

Jožef Stritar.

18
18. Sladka kaša.

Bila je nekje uboga, pobožna deklica, ki je živela sama z materjo, pa jesti nista imeli ničesar. Otrok se odpravi z doma in gre v gozd.

V gozdu sreča deklico stara žena. Ta je že vedela, da sta deklica in njena mati jako ubožni in da nimata kaj jesti. Usmili se ju in podari deklici lonček, kateremu je bilo treba le reči: „Lonček, kuhaj! Lonček je precej kuhal dobro, sladko kašo. Kadar pa je rekla: „Lonček, stoj!“ — pa je nehal kuhati.

Deklica prinese podarjeni lonček domov materi. Zdaj nista bili več ubožni in ni jima bilo treba stradati. Jedli sta sladko kašo, kolikorkrat se jima je zljubilo.

Nekega dne pa je šla deklica z doma. Mati pravi: „Lonček, kuhaj!“ Lonček takoj sluša in začne kuhati. — Ko pa se mati nasiti dobre kaše, hoče, naj bi lonček spet nehal kuhati, toda ne ve

prave besede. Lonček kuha dalje — kaša začne kipeti ; pa lonček le kuha in kuha, da napolni vso kuhinjo in hišo, potem še sosedovo hišo ter naposled tudi ulice, kakor bi hotel ves svet nasititi s kašo.

Velika stiska je nastala, in nobeden človek ni znal pomoči. Naposled, ko je bil le še eden pot prazen, je prišel otrok domov in je zaklical : „Lonček, stoj ! Lonček je obstal in nehal kuhati. Pa če so hoteli ljudje iz vasi iti v mesto, so si morali prejesti pot skozi dobro kašo.

Iz „Angelčka“.

19. Blagor usmiljenim.

Carpinetto je mesto na Laškem. V to mesto je šel — nad sedemdeset let je od tega — ubog pastirček. Po cesti je pridrdral voz. Voznik ni pazil, in konj je podrl dečka na tla. Voz mu gre čez nogo. Sirovi voznik udari z bičem po konju in pusti ranjenega dečka na cesti. Od nikoder ni bilo človeka, da bi bil pomagal ranjenemu dečku. Srce mu je hotelo počiti od bridkosti.

Kar se pripelje lepa kočija. Voznik ustavi konja, in iz kočije stopi lepo oblečen deček. Hitro je pri pastirčku. „Kaj pa ti je ? Ali ne moreš vstati?“ vpraša ranjenega dečka.

Pastirček pove, kako se je penesrečil. Gospodič pa prinese vode iz bližnjega studenca. Izpere mu nogo in mu jo obveže z belo rutico. Potem mu pomaga na noge, ga spremi h kočiji in ga posadi

vanjo. Voznik požene konja, voz krene v mesto Carpinetto in se ustavi pred hišo grofa Pecija. Kako se začudi gospa grofica, ko pride iz kočije raztrgan deček, za njim pa njen sin Joahim!

Joahim pove materi, kako je dobil siromaka na cesti, in jo vpraša: „Ali nisem storil prav, mati? Kaj ne, saj dovolite da ostane ta deček pri nas, dokler se mu ne zazdravi noga?“

„Prav si storil, prav, ljubi sin,“ odvrne grofica ginjena.

Kaj se je zgodilo s tem grofičem, ki je bil tako usmiljenega srca?

Iz slabotnega dečka je zrastel krepek mladenič in postal duhovnik. Kmalu je bil škof in nato kardinal, potem pa je bil papež in se je imenoval — Leon XIII.

Po „Pomladnih glasih“.

20. Pregovori.

1. Dajati je slajše ko jemati.
2. Bogu posojuje, kdor ubožcu kaj podeli.
3. Oponošen dar je črn pred bogom.
4. Bodi mutast, če si dal; bodi zgovoren, če si prejel.

21. Golobčku.

Golobček, ti prijatelj moj,
kako te rad imam;
ne boj se me, nikar ne boj,
saj rad ti kruha dam.

Pod streho mlade zdaj imaš,
 ki kruhek jim je vseč,
 in ako ni ga — dobro znaš,
 da glad je huda reč.

Najej se, potlej zleti k njim,
 pozdravi jih lepó
 in dej, da od srcá želim,
 da v slast bi vse jim šlo.

Povej še to, da tisti ni
 brezčutnega srcá,
 kdor kaj potrebnim podeli
 in ptičke rad ima.

Engelbert Gangl.

22. Nič sužnosti.

Za časa ko se Garibaldi ni bojeval za svobodo Italije, je bival s svojo družino na otoku Caprera, kjer se je pečal s poljedelstvom in ribjelovom.

Nekega dne dobi njegov sin Menotti, ki je bil takrat še deček, v dar lepega ščinkovca, katerega je nameraval po svoje odgojiti.

A kje vdobiti ptičnico? V vsej hiši ni bilo najti nobene. Pomislite, če je mogel trpeti Garibaldi v svoji hiši ptičnico, znamenje sužnosti, on, ki je zahteval svobodo za vse ljudi.

Neki mož z imenom Peter Poltronieri iz Mantove je hotel Menottija zadovoljiti. V mestu Madalena kamor je šel po nekih opravkih, je kupil ptičnico in jo podaril dečku.

Nekaj dni potem, ko se je sprehajal Garibaldi okoli hiše, je zapazil na zidu pod oknom Menottijeve sobe ptičnico s ščinkovcem.

Takoj je bila vsa hiša po koncu. Doznavši čegav je ptiček, ukaže si prinesiti ptičnico in reče: „V moji hiši mora vladati svoboda za vse.“ Na to odpre ptičnico, da svobodo krilatemu ujetniku in zavkaže Menottiju naj stre ptičnico.

23. Bodi zadovoljen.

Ko sta popotovala Bog in sv. Peter po svetu, sta šla nekega dne po cesti ob potoku.

Neki mladenič stoji ondi in gleda v vodo, kako plavajo ribe.

Bog ga vpraša: „Mladenič, kaj delaš tukaj?“ On mu odvrne: „Gledam, kako veselo plavajo ribe, pa si mislim: Oh, ko bi bil riba, to bi bilo moje veselje!“

Bog ga vpraša: „Ali bi bil res rad riba?“ Ko mladenič pritrdi, mu veli Bog: „Skoči v vodo!“ On skoči v vodo in se izpremeni v ribo.

Cez leto in dan zopet potujeta božja popotnika po tem kraju, in Bog reče Petru: „Ko sva bila lani tukaj-le, je stal neki mladenič poleg potoka in se je izpremenil na mojo besedo v ribo; pokličiva ga in povprašajva, kako se mu godi v vodi.“

Bog ga pokliče, in mladenič pride iz vode ter mu pove, da ni zadovoljen. „Ob povodnji, ko je kalna voda, se komaj ogibljem, da me ne podsuje

in pobije kamenje.“ Bog ga vpraša, ali hoče biti še riba. Mladenič odnika. „Toda ko bi bil ptič, to bi bilo moje veselje!“ Takoj mu veli Bog: „Zlêti v zrak!“ In že zleti mladeniç kot ptiç v zrak.

Leto mine. Zopet prideta Bog in sv. Peter po isti cesti; pokličeta mladeniça ter ga vprašata kako se mu godi. „Slabo! Komaj grem kam, da bi si dobil živeža, že pride človek, pa me zapodi. V zraku me pa preganjajo ujede, da nimam nikjer ljubega pokoja.“ — „Torej nečeš biti več ptiç?“ ga vpraša Bog. Mladeniç zanika. „Torej bodi človek kakor si bil! Sedaj si prepričan do dobra, da je človek najsreçnejša božja stvar na zemlji!“

Zapisal Gašper Križnik.

24. Veverici.

Veter lahek je z drevesa
stresel oreh bil droban;
prišli blizu sta iz lesa
veverici v ono stran.

Vgledata obe ga kmalo,
menda sta imeli glad,
ker drugače bi ne dalo
grizti se za mali sad.

Slednjič konec je nevolje,
zgrabili sta ga z zobmi;
oreh pa se sam razkolje,
prah rjav se zakadi.

Vrže vsaka pol lupine
 jezna izmed zob na tla ;
 izpred druge druga šine
 v gozd osramočena vsa.

Mnogokrat tako ravnajo
 strastni med seboj ljudje,
 jezo in prepir imajo :
 Piškav oreh si delé.

Francišek Cimperman.

25. Pregovori.

1. Kjer se prepirata dva, tretji dobiček ima.
2. Drevo se naslanja na drevo, človek na človeka.
3. Sloga jači, nesloga tlači.
4. Boljša je kratka sprava, ko do ga pravda.
5. Boljša je žlica soka v miru, ko polna miza jedi v prepiru.

26. Lisica, zajec in petelin.

Živela sta lisica in zajec. Lisica je imela ledeno izbico, a zajček lubovo. Pride krasna pomlad in lisici se raztaja izbica, a zajčku ostane njegova. Lisica poprosi zajčka, da bi se pogrela v izbi pri njem. Ta ji dovoli, a v zahvalo ga kmalu potem izpodi.

Zajček odide po poti in zaplače. Srečajo ga psički : „Hev, hev, hev ! Zajček, kaj plačeš ?“

Zajček odgovori : „Počakajte, psički ! Kaj bi

ne plakal ? Imel sem lubovo izbico, a lisica ledeno. Prosila je k meni, dovolil sem ji a potem me je pregnala.“

„Ne plači, zajček!“ reko psi, „mi jo izženemo.“

„Ne, ne izženete je!“

„Da, hočemo jo!“

Gredo k izbici : „Hev, hev, hev!“ Lisica ven!“

A ona s peči : „Ako puhnem dol, če poskočim ven, se razletite v koscih po stezici!“

Psi se ustrašijo in zbeže.

Zajček odide ter plače.

Sreča ga petelin s koso : „Krkelilí: Kaj ti je, zajček kaj plačeš?“

„Stoj petelin ! Kako bi ne plakal ? Lubovo izbico sem imel a lisica ledeno. Prosila me je, da sem jo vzel k sebi, dovolil sem ji, a na to me je izgnala.“

„Nič ne de ; pojdiva ter jo izpodiva.“

„Ne, ne izpodiš je ! Psi so jo izganjali, pa je niso izgnali, pa tudi ti je ne izženeš.“

„Poglejmo !

Gresta k izbici : „Krkelilí ; Nesem koso na hrbtu, da lisico pokosim ! Pojdi, lisica, ven!“

Ko lisica to zasliši, se ustraši : „Počakaj, zdaj se oblačim.“

Petelin reče zopet : „Krkelilí ! Nesem koso na hrbtu, da lisico pokosim ! Pojdi, lisica, pojdi ven!“

Ona odgovori : „Kožuh oblačim.“

Petelin reče v tretje : „Krkelilí ! Nesem koso na hrbtu, da lisico pokosim ! Pojdi, lisica, ven!“

Lisica zbeži, a on jo mahne s koso ter jame potem z zajčkom složno in prijetno živeti v izbici.
 Frančišek Levstik.

27. Speči zajec.

Nekdo najde v deteljišču spečega zajca in reče : „Glej, išče me sreča ! Zajca ujamem in prodam, pa kupim kokoš. Kokoš izvali piščeta. Kokoš in piščeta prodam in kupim mlado kozico. Kozica zraste, postane velika koza in bo imela kozličce. Prodam kozo in kozličce in kupim telico. Telica zraste, postane velika krava in bo imela tele. Prodam kravo in tele ter kupim žrebe. Žrebe zraste in bode lep konj. Sedem nanj, zdirjam z njim gosposki in zakričim: Prrr !“

Zajec se ustraši, prasne kvišku in pobegne v visokih skokih po polju — človek pa nima niti zajca, niti konja.

Ne prodajaj zajca, dokler ga nisi ujel !

Matija Majar.

28. Mačka, miš in miška.

Mačka.

Miška moja, pojdi sem,
 s tabo se igrati čem !
 Rada bi te gladila,
 plesati navadila.

Miš.

Dete, ljubo, pazi mi,
 k mački ti ne lazi mi !

Mačka.

Kup orehov jaz imam,
pridi k meni, vse ti dam.

Miška.

Poslušajte, mati Vi,
kaj mi teta govori ;
Naj no smuknem tja lepó,
jedrce je le sladkó.

Miš.

Dete, mólci, umikaj se,
mački ne dobrikaj se !

Mačka.

Vidiš, debeličica,
tukaj je potičica,
polna masla in medú,
grozdnih zrnee in sladú.

Miška.

Mati, mati, naj no grem ;
teta dobra je ljudem !

Miš.

Oj, ne hodi ji k nogám !
teta misli tebe hám.

Miška.

Mati, gleda prelepó
izpođ čela nje oko !

Mačka.

Nič se nene ti ne boj,
steci semkaj, tam ne stoj !

(Miška smukne k mački.)

Miška.

Mati, mati, oj gorjé !
Med zobmi drži me že.

Miš.

Kadar ubit lonec je,
potlej kuhe konec je ;
k mački gluha stekla si,
gobček si opekla si.

Miška.

Mati, grozno me boli,
strla mi bo vse kosti !

—
*Sreče svoje poderuh,
kdor je modrim ukom gluh.*

Francišek Levstik.

29. Lisica in petelin.

Potovala sta po svetu petelin in lisica. Lisica vpraša petelina, koliko umetnosti umeje. „Samo dve,“ odgovori petelin, „eno gor, drugo dol!“

„Ali si pač siromak!“ reče lisica. „Ti umeješ samo dve umetnosti, a jaz jih umejem devet.“

Toliko da lisica izpregovori, se začuje pasje lajanje. Petelin zletí na visoko drevo, a lisica vtakne glavo v luknjo, telesa pa ne more, ker je luknja pre-majhna in pretesna. Psi pridejo, zgrabijo lisico in jo raztrgajo.

„Kaj ti je pomagalo devet tvojih umetnosti“, si misli petelin; „jaz umejem samo dve, pa sem ostal živ, a ti si poginila tako žalostno.“

Janko Barle.

30. Ptiček v kletki.

Mali Tonček je prinesel domov kletko s ptičkom. „Tega ptička in to kletko mi je podaril sosedov Martin,“ pravi Tonček vesel materi, „stregel mu bom, kar bom mogel, da mi bo lepo prepeval.“

Mati molči. Po južini vpraša Tonček mater: „Kaj ne, mati, danes pojdem z Vami na polje?“

Mati: „Ne, Tonček, danes bova doma.“

Tonček: „Pa je tako lepo na polju, in solnce sije tako ljubo!“

Mati: „Boš pa gledal skozi okno, in ko bom jaz šivala, boš ti žvižgal.“

Tončku se zasolze oči, vendar sluša mater, sede na stol k oknu in žvižga nekaj po sili, potem pa zopet vpraša mater, ali pojde na polje.

Mati: „Ne, ljubi moj, zdaj ti povem lepo povestico.“

Tonček sluša, pa vendar nerad posluša materino povest.

Povest je končana. Tonček pa še vedno milo gleda skozi okno in prosi mater, da bi šla na polje ker bo kmalu zašlo solnce.

Mati: „Ne pojdeva, ljubček moj; rajši vidim, da si doma; ti si pa gotovo tudi rad pri meni.“

Tonček: „To je res, da sem rad pri Vas, pa vendar grem časih rad v log, kjer so lepa zelena drevesa in pisane cvetice in kjer se igram z drugimi otroki.“

Mati: „Verjamem ti. Kako pa je vendar, da ne pirvoščiš tega veselja ptičku, ki ga imaš zaprtega

v kletki in ki bi rad letal po zelenem drevju ter se veselil z drugimi ptički, s svojimi tovariši?“

Tonček razume mater, gre h kletki, odpre vrata, in ptiček zleti vesel na zeleni vrt k drugim prostim ptičkom.

Vse, kar tebi dobro dé,
drugim naj želi srce!

Andrej Praprotnik.

31. Izreki.

1.

Marljivo se úči in moli rad!
Za starost si bodeš nabral zaklad.
kreposti lepih in blagih dejanj,
oziral se vekomaj srečen nanj.

2.

Otrok, zapovedi poslušaj vdan,
ker onemu, ki te kaznuje,
pri srcu mnogokrat je huje
kot tebi, ki si kaznovan!

3.

Srečni bodete v življenju in veseli,
ako bodete po vsakem deli
čisto, lahko vest imeli.

4.

Kdor pobožno v cerkvi moli,
Bog mu svojo milost dá,
dobro odgovarja v šoli
in poslušen je doma.

Anton Medved.

Cerkev, šola in hiša

32. Hvaljen bodi Jezus Kristus !

Hvaljen bodi Jezus Kristus !
 Hvaljen bodi večni Bog ;
 Tam v nebesih, tu na zemlji
 naj te hvali vse okrog ;
 Tvoja roka je ustvarila
 morje, zemljo in nebó,
 modro vse je naredila :
 Tebi naj bi v čast biló !
 Naj Te hvali in časti,
 kar na svet se porodi !

Anton Martin Slomšek.

33. Nevidni Bog.

„Samo enkrat bi rada videla Boga,“ je rekla Ljudmila svoji materi, s katero se je izprehajala.

„Zakaj bi rada videla Boga?“ vpraša mati.

„O ker je tako lep, tako krasen ; On je ustvaril vso lepoto, vso krasoto na svetu ; koliko krasnejši je torej On sam ! O, da bi smela samo pol minute gledati Boga !“

„Ali bi prebila tako krasen pogled ? Ali bi ti ne oslepelo oko ?“

„O, ne ! Kar je lepo, se rado gleda.“

„Pojdi z menoj ! Hočem ti pokazati Boga,“ reče mati ter se z deklico ustavi na odprti senožeti. Visoko na vedrem nebu je blestelo zlato solnce.

„Ozri se na solnce in glej vanje samo pol minute !“ Tako nagovori mati hčerko.

Ljudmila res pogleda v solnce, a naglo si z rokami zakrije obraz ter zakliče : „O, o, ne morem gledati solnca !“

„In s temi očmi, ki ne morejo gledati solnca, hočeš videti samega Boga ? Potrpi, da ti ugasne oko v smrti in da prejmeš drug vid, ki bo mogel gledati Boga !“

Iz „Dragoljubcev“.

34. Pregovori.

1. Kokoš pije vodo in gleda na Boga.
2. Človek obrača, Bog obrne.
3. Bodljivi kravi Bog ne dá rogov.
4. Bog zapre ena vrata in odpre sto drugih.
5. Bog ne ostane nikomur nič dolžán.

³⁵ ~~53.~~ Opravljiva Jerica.

Ko pride Jerica v nedeljo iz cerkve, reče materi :
„Mati, ali ste videli danes Rupnikovo Roziko in Frančiško, kako sta bili gizdavo opravljeni ? Pač jima ne pristoji, da se tako oblačita, kadar gresta v cerkev ! Pa še nekaj drugega Vam povem, mati. Zdravnikov Poldek se je ves čas igral z molitveno knjižico, se smejal in gledal okrog sebe, kakor bi bil v krčmi in ne v cerkvi. Županova hčerka pa se je držala, kakor

bi bila kraljica. Učiteljevemu Tončku se je neprestano zdehalo in ves čas je dremal med pridigo in sveto mašo. Moj Bog, sem si mislila kakšni ljudje so pač na svetu!“ Mati ne odgovori Jerici ničesar, a ta jo vpraša čez nekaj časa: „Kaj ne, mati, da je pregrešno tako vedenje v cerkvi?“

„Pač res,“ odgovori mati, „tako vedenje je pregrešno. Ali pa nisi zapazila v cerkvi tudi deklice, ki je med sveto mašo ves čas po cerkvi ogledovala ljudi, kako so oblečeni in kako se vedo, nikar pa da bi bila pobožno molila in poslušala besedo božjo?“

Pri teh materinih besedah Jerica zardi kakor kuhan rak; zakaj vedela je dobro, katero deklico misli mati.

Vsak pometaj pred svojim pragom! Iz „Vrtca“.

36. Bog skrbi za vse.

Živel je nekdaž priden mož z ženo in množico ljubeznivih otrok prav srečno in veselo. Vsega so imeli dosti, zakaj mož je vestno skrbel za družino. A zemaljska sreča ni stanovitna; človek ne ve, kaj mu prinese jutrišnji dan.

Prigodi se, da mož zboli in umrje. Žena in otroci plakajo vsi obupni, ker se je njih veselje in sreča izpremenila v največjo žalost in nesrečo.

Veliko žalost je videl tudi angel božji in je nevoljen očital Bogu: „O, vsemogočni Bog! Vzel si tej družini njeno podporo in jo potisnil v največje uboštvo. Kaj naj počno sedaj uboge sirote

brez ljubega očeta, ki jih je preskrboval z živežem in obleko? Kdo bo zdaj pomagal ubogi vdovi, da zredi te uboge sirote?"

Bog pa veli angelu, naj prinese iz morske globočine debel kamen. Ko ga prinese, mu reče: „Prelomi ga!“ Ko ga prelomi, ugleda sredi kamena črviča.

„Kdo neki daje temu črviču jed, saj vendar ni nobene luknje v kamenu?“ se začudi angel. „Vidiš,“ reče Bog, „za vse to skrbim jaz, in če ne zabim tako majhnega črviča v kamenu, koliko bolj bom še skrbel za one sirote, katerim sem vzel očeta!“

Bog skrbi za ptice pod nebom in oblači lilije na polju. On tudi ne zapusti ubogih sirot.

Iz „Slovenskih Večernic“.

37. Kje je ljubi Bog doma?

Kjer lepo sveti se nebó,
vse jasno, milo in lepó,
milijonov zvezdic sveti se
kakòr najlepše okence:
Od tod nas gleda dobri Bog;
On, skrbni oče vseh otrok,
v nebesih je doma.

Tam, kjer po gorah grom buči,
kjer po dolinah šum šumi,
priklanja drevje hud vihar,
pred njim se strese vsaka stvar,
kjer se glasi On sam Gospod,
prijatelj revnih vseh sirot,
je dobri Bog doma. Anton Martin Slomšek.

38. Šola.

Oče je poslal sina Ivana v mestne šole. Dečku se je jako tožilo po domu. Rad bi se bil vrnil domov. Zato je pisal očetu, naj pride ponj. Oče pa mu odgovori tako :

Ljubi moj sin !

Iz tvojega pisma vidim, da ne hodiš v šolo tako odločno in pogumno, kakr bi želel. Toda čuj me ! Premisli, kako siromašno bi bilo tvoje življenje, da ne hodiš v šolo.

Vsega, dragi moj Ivan, se учи sedaj ! Spominjaj se rokodelcev, ki hodijo v večerne šole, ko so se prej trudili ves dan. Spominjaj se mladeničev in deklet, ki hodijo v nedeljsko šolo, ko so prej delali ves teden. Misli na vojake, ki sedajo h knjigam, vrnivši se od napornih vaj. Pa misli takisto na gluhe in slepe dečke, ki se tudi morajo učiti, in na jetnike, ki se vadijo pisanja in branja.

Ako odhajaš zjutraj z doma, se spominjaj nešteti dečkov, ki se odpravljajo malone ob isti uri po vseh deželah v šole. Glej jih v duhu, kako hite, stopaje po ozkih ulicah mirnih vasi, ali po živahnih cestah.

Misli si to ogromno mravljjišče dečkov, velikansko to gibanje, katerega se udeležuješ, in pomni : Ko bi prestalo to gibanje, bi podivjalo vse človeštvo.

Ujunači se torej in ne bodi plašljivec, ljubi moj Ivan !

Srčno te pozdravlja tvoja mati in

tvoj oče.

V Sežani, dne 5 vinotoka 1918.

Po E. de Amicisu.

39. Prva skrb.

V nekem kraju sta bila dva kmeta. Imela sta mnogo otrok. Jurij je bil bogat in ni hotel pošiljati svojih otrok v šolo. Rekel je, da lahko žive brez šole. Radi so ostali otroci doma, pa tudi znali niso nič.

Marko je bil siromak; skrbel pa je za otroke. Pridno jih pošilja v šolo. Kaplje vina si ne kupi ter poleti hodi bos, da obuje pozimi otroke za šolo.

„Ljubi otroci!“ je dejal Marko večkrat, „blaga vam ne morem dati; le skrbno se učite in pridni bodite, Bog vas že preskrbi. Če boste pametni, boste tudi srečni.“ Tako je tudi bilo.

Tatje so okradli Jurija in so mu vzeli ves denar. Dve leti potem je tudi pogorel in umrl od žalosti. Jurijevi otroci so ostali sirote. Imeli so gole roke in prazno glavo.

Ko je Marko umrl, so imeli vsi Markovi svoj kos kruha. Bogomil je bil kolar, Ivan kovač, Gregor dober kmet, Anica je bila pridna dekla, Neža pa šivilja. Vsem se je dobro godilo; dostikrat so Jurijevim dajali kruha.

Cesar se človek v mladosti uči,
to ga pogosto na starost redi.

Glava lenuhova vsak dan trša prihaja.

Pridne otroke, veselo srce
ima Bog rad in tudi ljudje.

40. Deček in psiček.

Deček :

*Pridi k meni, psiček moj mladi,
ravno, lepó sedeti se vadi!*

Psiček :

*Oh, tako sem majhen, pa bi se učil;
rad bi še malo brez uka bil.*

Deček :

*Ne, psiček, sedaj bo najložji uk,
pozneje prebil bi dokaj muk.
Učil se je psiček, skoro je znal,
sedel je ravno, pokonci stal.
Znal globoko vodo prebresti
in stvar izgubljeno prinesti,
Temu se deček je veselil,
učil se tudi, mož pameten bil.*

W. Hey — Anton Funtek.

41. Različna pota.

Dva dečka se srečata na razpotju, odkoder je držal eden pot v šolo, drugi pa v gozd.

„Bog daj dober dan!“ reče Mirko.

„Bog ga daj!“ odzdravi Nacek.

„Kam pa greš?“ vpraša Mirko Nacka.

„V šolo grem,“ odvrne Nacek.

Mirko pa reče: „Kdo bi zdaj hodil v šolo! Pogledaj, kako lepo je v prirodi, a v šoli je tako pusto.“

Rajši grem v gozd, kjer lahko skačem in se igram
Pusti šolo in pojdi z menoj !“

„Ne smem, Mirko,“ pravi Nacek, „Zdaj moram
v šolo, da se kaj naučim.“

Poslovita se: Nacek odide v šolo, a Mirko v gozd.

Minulo je dvajset let. Dečka sta zrasla v moža. —

Mrzel zimski dan je. Na šolska vrata potrka
bled in siromašno oblečen mož. Ko učitelj začuje
trkanje, odpre vrata.

„Bog Vam daj dober dan !“ reče oni, ki je trkal.

„Bog ga daj !“ odvrne učitelj.

„Oh, gospod, usmilite se me !“ prosi mož. „La-
čen sem in zebe me ! Vzemite me pod streho. Delal
bom, kar mi ukažete.“

„Kaj pa znate ?“ vpraša učitelj.

„To, kar zna preprost dninar“, odgovori mož.

Ko mu pa pogleda učitelj natančneje v lice,
spozna moža in ga vpraša : „Ali nisi ti Mirko iz naše
vasi ?“

„Da, gospod, Mirko sem !“ pravi mož.

„Le pojdi z menoj, Mirko ! Zunaj je mraz“, reče
prijazni učitelj in odvede Mirka v toplo sobo, kjer
mu ponudi kruha in vina.

Kmalu spozna Mirko, da je dobri in usmiljeni
učitelj — njegov nekdanji součenec.

42. Ljubezen do staršev.

V nekem cesarstvu na Jutrovem je živel skrben
oče v velikem siromaštvu. Imel je sedmero otrok.

Bil je v cesarski službi. Pridejo huda leta ; draginja in lakota nastane po vsem cesarstvu. Letne plače ubogemu očetu ni bilo dosti, da bi prehranil ženo in otroke. Ponoči in podnevi je premišljeval, odkod naj vzame denarja, da bi kupil kruha ubogi družini. „Sila ne pozna zakona,“ si misli ubogi oče, gre do cesarske blagajnice in si vzame toliko denarja, da bi prehranil ženo in otroke.

Tatvina je prišla kmalu na dan, in ubogi oče je bil obsojen, položiti obe roki pod klado, da mu jih odseče oster nož.

Žena in otroci se bridko zajokajo, ko zaslišijo to strašno obsodbo. „Kdo nas bode hranil odslej ? Kdo bode skrbel za nas ?“

Najstarejša hčerka obleče najlepše krilo, ki ga je imela. Mati, to videč, vpraša hčerko, kako more ob taki žalosti misliti na lepo obleko. Hčerka ne odgovi ničesar, nego odhiti naravnost pred cesarja, poklekne predenj, in mu reče : „Presvetli cesar ! Moj oče se je pregrešil zoper Vaš ukaz in izgubi po zakonu obe roki. A kdo bode hranil nas ubogo družino, ako se izvede ostra obsodba ? Glejte, presvetli cesar, tukaj imate moje nedolžne roke, vzemite in odsekajte jih, a mojemu očetu prizanesite, saj Vam ne more dati svojih rok, ker z njimi služi kruh nam sedmerim otrokom in materi !“

Ta otroška ljubezen je genila cesarja do solz. Odpustil je očetu in ga obdržal dalje v službi, a dobro hčerko je poslal obdarovano domov.

43. Mati.

Dete revno, dete malo,
kdaž mi bodeš poplačalo
vse, kar zate skrbna mati
mogla sem in bom prestati ?

Sem na rokah te nosila,
v bolečinah te zdravila,
zate noč in dan skrbela,
zate sem in bom živela.

Postelj kolikrat postlala,
zibel tvojo sem zibala,
pesem ti zapela sladko,
da zaspalo si črez kratko.

Črezte se potem nagnila,
srčno Bóga sem prosila :
Oče, hudega ga brani,
meni, sebi ga ohrani !

Dete malo in ubožno,
bodi pridno in pobožno,
s tem skrbi mi boš plačalo,
dete revno, dete malo.

Simon Jenko.

44. Tri hčere.

Vdova je imela tri hčere. Postarala se je in oslabela ter si ni mogla služiti ničesar, ob čemer bi živela. Prvi hčeri se smili onemogla mati. Hči

reče : „Jako rada bi dala od svojega zaslužka nekoliko materi, ali potem ne ostane meni nič za prihodnost.

Druga hči pravi : „Tudi jaz bi rada pomagala materi, ali odkod naj dobim potem denarja, da si kupim lepo obleko?“

Tretja, najmlajša hči pa reče : „Ko sem bila še majhen otrok in si nisem mogla pomagati prav nič, je skrbela dobra mati za mene bolj nego za sebe. Še mislila ni nato, da bi si bila kaj prihranila ali kupila lepe obleke. Zdaj je mati stara in bolehnata ter nima nikogar, da bi ji pomagal. Moja dolžnost je torej, da sedaj skrbim jaz zanjo, kakor je skrbela ona za mene.“

Iz „Vrtca“.

45. Prvo jabolko.

Dete :

O, glejte, kako se lepó žari,
zdaj bo se vendar utrgati smelo :
Kadar bo rdeče kakor kri,
dejali ste, mama, tedaj bo zrelo.

Mati :

Res, jabolko to žari se lepo,
a lepše žari se še lice tvoje ;
o, da bi se vedno žarilo tako,
presrčno dete, veselje moje !

Dete :

Pustite, naj si utrgam ga sam,
kako sem velik, mama, le glejte ;
lahkó ga dosežem — že ga imam ;
jaz pol ga pojém, vi pol ga imejte.

Mati :

Lepó, moj sinek, lepó je to,
da z materjo svojo ga češ deliti,
Bog daj ti, da bi v življenju tako
dosegel vse, kar srce želi ti.

Jožef Stritar.

46. Povračilo.

Vdova je imela, jako svojeglavnega in brezskrbnega sina ; tudi je bil neusmiljen do ubogih živali. Nekoč najde v grmu pri pokopališkem zidu gnezdo drobnih ptičkov. Da bi jih pobral, zleze skozi grmovje ter že iztegne roko po njih. Kar mu starka žalostno čvrčé prileti naproti branit mladiče Paglavec se zasmije in reče : „Počakaj, skoraj boš videla, koliko premore tvoje neumno čvrčanje !“ Mahne ubogo ptico, da takoj pade mrtva na tla. „No, ali ti je dosti ? Zdaj pridi in brani mladiče, ako moreš“, se zagrohota hudodelec.

Malo mesecev potem umre njegova mati. Zdaj je bil sam ter ni imel nikogar, ki bi ga bil hranil. Sosed ga je vzel k sebi, a tu je bilo treba slušati in trdo delati. Večkrat je bil tepen, časih tudi po nedolžnem ; a nihče se ga ni usmilil, nihče ga ni

branil! — „Oh, da bi še živela moja mati!“ tako je zdihoval. Malone vsak dan se je jokal in kleče molil na grobu pokojne matere.

Ko je šel nekega dne s pokopališča, je ugledal grm, iz katerega je bil pred dvema mesecema vzel ptičke in jim ubil mater. Z žalostnim srcem se je spomnil hudobnega dejanja ter je v svoji bedi spoznal pravično roko božjo, ki ga je bila zadela.

Ivan Tomšič.

47. Anka.

Gre po stezi črez polje zeleno.
 Anka mlada, dete zapuščeno,
 Kovček lahek nese mi v levici,
 solze z desno briše si po lici;
 joče milo mi sirota Anka,
 stoče milo, toži brez prestanka:
 „Oj, cvetice, srečne ve sestrice,
 jasno vedno vam je lepo lice,
 jad nobeden srca ne pretresa,
 solza vam ne kane iz očesa.
 A gorje mu, kdor od doma mora,
 kdor na domu nima več prostora,
 komur starše v hladni grob dejali,
 kogar kruha služiti so poslali!“

Anton Aškerc.

48. Dva brata.

V neki vasi sta živela dva brata. Vsak je imel svojo hišo in svoje polje. Starejši brat je bil oženjen

in je imel mnogo otrok. Mlajši je bil sam. Nekega leta sta imela žito na polju, a vsako polje je bilo na drugem kraju vasi.

Ko je dozorelo žito, sta rekla brata drug drugemu: „Jutri bom žel.“

Ponoči pa si misli mlajši brat: „Moj brat je oženjen, ima mnogo otrok, mnogo skrbi in obilo drugega dela. Jaz grem na njegovo polje, mu požanjem žita, kolikor ga največ morem, in mu ga znosim na kup, da bode imel zjutraj manj dela.“

Kakor je mislil, tako je storil.

Ob istem času pa vstane tudi njegov starejši brat, zbudi ženo in otroke ter jim reče: „Moj brat je sam, nima nikogar, da bi mu pomagal pri delu; pojdimo torej mi na njegovo njivo. Požanjemo mu žita, kolikor bo mogoče, ga povežemo v snope in znosimo na kup. Zjutraj bode imel manj dela.“

In šli so in storili tako.

Ko pa prideta drugo jutro vsak na svoje polje in zapazita, da je že nekdo pospravil dober kos žita, poklekmeta in zahvalita Boga, ki je tako hitro poplačal njiju dobro srce.

Iz „Vrtca“.

49. Prevzetnost se kaznuje sama.

Bil je gospodar, ki je imel jako prevzetnega in izbirčnega hlapca. Nobena jed mu ni bila po volji. Zlasti boba ni mogel videti. Kadarkoli so prinesli skledo z bobom na mizo, je vselej obrnil žlico ter

rekel : „Ako se bob prime žlice, ga bom jedel, ako ne, ga ne bom jedel !“

Minilo je nekaj let. Hlapec ni več služil ; imel je svojo kmetijo. A ni gospodaril ravno dobro. Bil je premalo varčen in zato si ni prihranil ničesar v boljših letih. Slabe letine so prišle, ter so ga pritisnile tako, da je moral iti k nekdanjemu gospodarju kruha prosit. Ta mu reče, naj gre ž njim v žitnico. Ondi vzame vejnico, jo obrne in pravi : „Ako se bob prime vejnice, ti ga bom dal, ako ne, ti ga ne bom dal.“

Hlapec se spomni nekdanje prevzetnosti ter prosi gospodarja odpuščenja. Dobrosrčni mož odpusti hlapcu mu nasuje boba in reče : „Pomni, da Bog kaznuje vsako prevzetnost ob svojem času !“

Francišek Praprotnik.

50. Trije najboljši zdravniki.

Sloveč zdravnik je ležal na smrtni postelji. Ko je čutil, da se mu bliža zadnja ura, je poklical k sebi mnogo svojih tovarišev.

Pride jih precejšnje število. Vsi molče čakajo, kaj jim pove sloveči in znameniti tovariš. Bolnik pa se poslovi od zbranih tako-le : „Dragi tovariši in prijatelji ! Četudi je bridka ura ločitve, ker nihče ne umrje rad — vendar je zame lahka. Umrjem s tolažbo, da zapustim tri najboljše in najimunitnejše zdravnike.“

Navzoči zdravniki so radovedno poslušali, češ, da umirajoči imenuje tri iz njihove srede. Ker pa

bolnik molči, ga silijo in prosijo, naj jim vendar pove dotične tri zdravnike.

Umirajoči zdraonik pomolči še nekoliko časa, potem se sklani na postelji ter odgovori s slabotnim, a vendar dovolj razumljivim glasom: „Najboljši in najznamenitejši zdravniki so zmernost, čista voda in gibanje pod milim nebom.“

Ko to izgovori, umrje.

Zbrani zdravniki osupnejo, in eden izmed njih reče: „Resnico je govoril rajni naš tovariš — le žal, da jo veruje malokdo.“

Anton Kosi.

51. Pri pogrebu.

*Globoko pod zemljó,
tu v ozki, hladni hiši,
kjer šum svetá se več ne sliši,
ti trudno truplo spalo bo —
globoko pod zemljó !
Kako bo domek tvoj miran !
Tu vtihne vseh viharjev jeza,
krivice roka sem ne seza,
tu rev ne bo, težav, ne ran.
Če kdo te je doslej sovražil,
tu ni sovraštva, ne srdú,
tvoj dom bo skrbno stražil
zvest angelček mirú.
Telo sladko ti spalo bo
globoko pod zemljó,
A duh visoko vrh zvezdá*

*z duhovi rajskimi ti biva,
v objetju večnega Bogá
tam blaženstvo brezmejno vživa —
visoko vrh zvezdá.*

*Ni sreče videlo oko,
ni čulo je nikdár uho,
ni radosti srcé čutilo,
ki zdaj deli ti jo nebo,
ki v veke bo ti jo delilo !
Oj, srečna, srečna duša ti,
in s tabo vsak, ki v Bogu spi !*

Simon Gregorčič.

52. Hej, telovadci.

Kdor telovadec je, temu se zna :
Gibično hojo, postavo ima.

Čujte ! Zarana na daljni prehod
bobna grmečega vabi ropot.

Že telovadec uvrščen stoji,
lica žarijo, oko plameni.

Trdno po taktu, vesel in srčan,
on prekorači goró in ravan.

Srce pogumno, prečvrstvo telo,
skale in jarke prehodi lahkó.

Zunaj se vadi, ko ptica leteč,
vriska in poje, življenja kipeč.

Moč mu dviguje in širi srcé,
kite čvrsti mu, roké in nogé.

Lujiza Pesjakova.

Letni časi

53. Pomlad.

Lepa je pomlad. Solnce sije prijazno na zemljo. Topli žarki povsod zbujačo novo življenje. Nešteta množica bilk in trav, brstov in cvetov raje sedaj iz nje. Novo živo zelenje zopet odeva gozd in loko.

Ob gozdu se zopet pase živina. Pastir piska na piščalko, ki si jo je izvila iz vrbove šibe.

Po njivah je vse živo. Karkoli se more gibati, vse orje, seje, koplje, sadi, kakor veleval v zraku škranček: „Delaj, delaj, delaj; orji, orji, orji; sej, sej; vrzi, vrzi!“

Le stara bolehná ženica je ostala doma. Vso zimo si je želela, da bi ji dal Bog ućakati pomladi. Danes je prvikrat sedla na klopico pred hišo. Solnce ji ogreva premrle ude.

Ne daleć odtod pod lipo sredi vasi se je zbrala mladina. Brezskrbna skaće po mehki travi ter se igra. Tako se je tudi igrala nekđaj siva žena na klopici.

Karkoli živi, vse je veselo življenja. Kakor prerोजना je vsa priroda. Veselimo se je tudi mi!

Podaj mi, bratec moj, rokó,
pod milo pojdeva nebo,
kjer njiva zopet zeleni,
nad njo škranček žvrgoli!

Po Franćisku Erjavcu.

54. Vrnitev pomladi.

Spet se je blaga vrnila pomlad,
megla zbežala, izkopnel je sneg ;
kmetič pripravlja se, iti orat ;
kos nam priletel prepevat je v breg.

Diha vijola, napenja se brst,
leska odcvita, a dren rumeni ;
jaglece zlate rodila je prst ;
vrbova piščal se že nam glasi.

Lestvo je k deblu prislonil vrtnar,
vejice reže in trebi in žge ;
snaži drevesa, odvrča jim kvar ;
cepi divjake, zasaja pešké.

Trudi se zgodaj, o, dete ljubó !
Jablane sádi in druge cepé,
da razgosté se v košato drevo,
tebi na starost ovočja dadé.

Francisek Levstik.

55. Zvonček in vijolica.

Bilo je zgodaj spomladi. Priroda je sejala zeleno listje po drevju, in polagoma so se odpirali popki.

Zvonček je ponosno dvigal snežnobelo glavico. Oholo se je posmehoval vijolici, ki je poleg njega komaj pokukavala iz zemlje, ozirajoč se, je li že dovolj toplo, je li že skopnel sneg.

„Hej, soseda !“ jo nagovori oholi zvonček, „kako si vendar lena ! Še zdaj tičiš v zemlji ! Pogledj mene, kako sem visoko zrastel in kako sem že lepo razvit !“

Pohlevna vijolica mirno posluša prevzetnega soseda in molči.

Drugega dne pokrijejo megle nebo, in sneg novič naletava. Skoro pobeli vrt, in mraz upari cvetje, kar se ga je razvilo.

Ne dolgo potem se zopet pokaže ljubo solnce in prijazno ogreva zemljo; sneg se skoro raztaja. Sedaj se spne vijolica, se lepo razvije in prijetno zadiši. Ozre se po zvončku, toda ni ga več. Sneg je pokončal ošabno cvetico, ker je bila zrastle že previsoko, a vijolici ni mogel do živega, ker je bila še pregloboko v zemlji.

iz „Zlatih jagod“.

56. Velikonočna.

Vse zeleno, vse cvetoče,
kamor moje zre oko!
Srce mi bije vroče,
da prepeval bi glasno!

Radostni so moji glasi,
saj je tu Velika noč,
ki pred davnimi je časi
Bog v nji zmogel smrti moč.

Le zapojmo vsi veselo,
da se čuje krog in krog:
Kar srcé si je želelo,
dal nam vsem je ljubi Bog!

57. Bezeg.

Oče in sin sta bila na vrtu in sta trebila sadno drevje. Med sadnimi drevesi je stalo tudi veliko bezgovo drevo. Sin pravi očetu : „Posekajva ta bezeg, da bo bolj rastlo drugo sadno drevje. Čemu je ta grm tukaj ?“

Oče odmaje z glavo in pravi : „Bog varuj, da bi posekala bezeg ! To drevesce raste prav pohlevno, in dasi ne rodi sadja kakor druga sadna drevesa, vendar nam koristi mnogo. Vse, kar je pri bezgu : listje, cvetje, jagode in les — je veliko vredno. Neki zdravnik je rekel : „Kadar greš mimo bezga, se mu odkrij !“ — Hotel je menda reči : Varuj ga, ker ti veliko koristi ; Zelena kožica, ki jo ima bezeg znotraj, in mlado listje ti pomagata, ako te boli glava in ga polagaš na čelo ali na sence. Bezgovo cvetje daje dober čaj v takih boleznih, ki izvirajo iz prehlada. Iz bezgovih jagod se napravlja vkuhani sok, ki je prav dobro zdravilo v mnogih boleznih. Mlado bezgovo cvetje, ocvrto z jajci, je dobra jed. S sokom iz bezgovih jagod rdečé vino. Nekateri delajo iz bezgovih jagod prav dobro pijačo.“

„Nisem vedel,“ pravi sin, „da je bezeg tako koristno drevesce. Odslej ga bom bolj čislal in tudi bolj oskrboval, da bode raslo prav lepo.“

Andrej Praprotnik.

58. Lastovkam.

Lastovke, oj, Bog vas sprimi,
ko po dolgi, ostri zimi

priletele ste nazaj
 v mirni naš planinski raj !
 Ve pomladi ste znanivke,
 dobre sreče ste nosivke,
 kjer svoj dom postavite,
 blagost tja pripravite.
 Gostoljuben strop je moj :
 Gnezda svoja nanj pripnite,
 tu valite, tu gojite
 srečonosni zarod svoj.
 Skrbno jaz vam branil bom
 nežni rod in mali dom.
 Tu nikdó se vas ne takne
 in mladičev vam nikdó
 z roko kruto ne izmakne. —
 Čuval jaz jih bom zvestó.

Simon Gregorčič.

59. Uganka.

Ko pride mladoletje,
 od daleč priletim,
 glasi se ptičje petje,
 i jaz se oglasim
 Brez doma in brez hrama
 otroke izredim ;
 ker reva sem kot mama,
 jih drugim podvalim.
 Jaz pisati in brati
 učila nisem se,

kdor hoče me poznati,
poslušaj ime !

Ant. Martin Slomšek.

60. Poletje.

Vroč sicer, a vendar tako krasen letni čas je poletje ! Pomladno cvetje je posehnilo, a priklilo je iz tal sto in tisoč novih cvetic, da jih je vse polno po zelenih travnikih, senčnih gozdih, cvetočih vrtih in lepem žitnem polju.

To ni več tisti travnik mehke pomladanje dobe ! Trava je zrastle do pasu visoko. Treba je, da skleplje kosec koso, da poišče grabljica grablje, da se pripravi kozolec — saj je že čas košnje !

Pa tudi gozd je sedaj drugačen, nego je bil spomladi. Mehki, nežni in zeleni listki so se razvili in obstlali vejevje, da dela sedaj gosto senco, v katero ne more vroči solnčni žarek. Te sence se veseli potnik na prašni cesti, kosec pod milim nebom, pastir na solnčni planini in razgreta mladina, ki se je gnala za pisanimi metulji okoli domače vasi.

In kaj bi dejali o vrtu ! Sadnemu drevju polagoma odpada cvetje ter se izpreminja ob solnčni gorkoti in blagodejnem dežju v sočen sad, ki skrbnemu sadjerejcu bogato poplača trud in znoj.

Na žitnem polju pa dozoreva zlato žito, in pobožni kmetovalec moli Boga, da bi mu branil lepo klasje pogubnih črnih oblakov, ki lahko vsujejo točo na zemljo in končajo bogati pridelek. Kako je srečen in zadovoljen, kadar pada klas za klasom

pod srpom pridne ženjice in kadar odmeva od jutra v noč veselih mlatičev glasni: pika pok, pika pok!

Tedaj pozabi skrb in delo, zahvali Boga, pa vesel uživa sad svojega truda.

61. Nevihta.

Bil js vroč, soparen poletni popoldan. Na širokem travniku je kar mrgolelo pridnih koscev in grabljic. Med poslednjimi je bil tudi gospodarjev sin Tomažek, ki še ni bil pravzaprav za težko delo; vendar je grabil suho travo na kup, da so mu kapale debele znojne kaplje po licu.

Solnce je pripekalo, da je bilo kaj.

Daleč za gorami se je začulo zamolklo grmenje in bobnenje. Temni oblaki so se jeli kopičiti nad gorskimi vrhovi, in zdaj pa zdaj jih je prekrižal blisk, kakor bi se previla po njih dolga ognjena kača.

„Nevihta bo, nevihta,“ so klicali kosci in grabljice ter hiteli z delom, da bi spravili travo vsaj na kup, preden se ulije ploha.

In res! Grom je prihajal glasnejši, nebo se je bolj in bolj preprezalo s črnimi oblaki in ognjene strele so švigale vedno pogosteje. Začele so padati debele deževne kaplje. Pod milim nebom delavci niso mogli več ostati. Koncem travnika je rastel visok in košat hrast. Eden izmed koscev reče: „Zbežimo pod oni hrast, sicer nas premoči dež do kože!“

Hipoma zbeže vsi pod drevo. Dež se ulije curkoma. Hudourni oblaki so se pripodili toliko blizu, da je strašno treskanje glušilo ušesa.

„Joj,“ vzklikne Tomažek, „bežimo izpod drevesa, bežimo ! Čul sem v šoli, da ne stoj nihče ob nevihti pod visokim drevesom ; zakaj vanje trešči najraje !“

Slušali so ga. Vsi zbeže iz zavetja. Komaj so kakih petdeset korakov od drevesa, se strahovito zabliska, nekaj zahrešči po zraku in zdajci trešči v oni hrast, ki se pri tej priči razkolje od vrha do tal.

„Zahvaljen bodi Bog !“ vzkliknejo vsi. „Kaj bi bilo z nami, da smo ostali tamkaj !“

Grom je ponehaval bolj in bolj, prestal je dež, in bil je zopet lep dan. Čist zrak je zavel po zemlji.

62. Seno.

Seno dišeče grabimo,
pa peti ne pozabimo ;
kaj bi ne bili dobre volje ?
Tako lepó je ravno polje !

Oblački beli plavajo,
mešice se zigravajo,
kobilica pred nami skače,
boji lesene se zobače.

Možje seno nakladajo,
na vile ga nabadajo,
voliča vprežena stojita
in sladko mrvico drobita.

Hladnó je, solnce niža se,
 večernim goram bliža se ;
 voz proti domu se pomiče,
 k molitvi zvon večerni kliče.

Jožef Stritar.

63. Kres.

Zvečer pred praznikom sv. Janeza Krstnika zažigajo po naših gričih in hribih kresove. Mladi in stari ljudje se vesele tega večera.

Poglejmo nekoliko, kako se imajo ob kresu !

Na grič so nanosili in nametali na velik kup dračja, smrečja, polen, stare in nerabne posode — skratka vse, kar rado in dolgo gori in kar dá dosti dima ! Okolo tega kupa se gneto stari ljudje in komaj zadržujejo nemirno mladino, ki sili neoprezno naprej.

Vse gleda in čaka.

Zdajci priskoči krepak mladenič z veliko plamenico ter jo podtakne pod kup slame. Gost, dušič dim se vzdigne izpod grmade. Leno se plazi po tleh, išče izhoda med poleni in dračjem, potlej se dvigne visoko v zrak ter se izgubi nekam pod oblake. Za dimom pa se pokaže plamenček in oblizne kot goreč jezik poleno za polenom, ki se vname drugo za drugim. Začuje se prasketanje in pokaanje kakor v peči, krešejo se iskre in frče visoko v zvezdnato noč, kakor bi plesale kresnice po zraku. Potlej puhne silen ogenj in objame vso grmado, ki hipoma zaplappola v svetlem žaru.

Oj, kakšen vrisk in šum, pa koliko veselja se zbudi med gledavci! Stari tleskajo z rokami, mladina uka in skače, kakor bi ji gorelo pod nogami. Naposled pa sami ne vedo, kaj bi počeli od radosti, in vsi se oglase v veseli pesmi, ki odmeva daleč v tiho kresno noč.

Kres gori, poka, se ruši, kadi in pojema. Okolo in okolo po hribih pa zagori sto in sto kresov, in vsa okolica odmeva od veselih kresnih pesmi. In ko se zgrudi goreča kopica v kup žerjavice, se požene dečak za dečakom v visokem skoku črezno in je ob tem vesel, kakor bi storil Bog vedi kaj imenitnega.

No, vesel je — in to mu je dosti!

Pozno v noč odidejo vsi proti domu. Večinoma pa še morda v sanjah gledajo lepi kres.

Ali bili so časi, ko so kresovi po naših gorah zbujali med ljudstvom grozo in trepet. Kadar je prilomastil Turek v naše kraje, so zapalili po vrhovih kresove, ki so opominjali nesrečno ljudstvo: Sovražnik je tu, pripravite se na boj!

Hvala Bogu, da dandanes ni več tako!

64. Ženjice.

Dozorela je pšenica,
trudno kima klas težak;
urno sukaj srp, ženjica,
snope povezuje, možak;

Poludne je zazvonilo,
zdaj sklenimo vsi roké ;
dekla nese nam kosilo,
použijmo ga sedé.

Prepelica petpedika,
vabi družbico mladó ;
delj in delj se z njo umika,
kam se slednjič skrila bo ?

Potlej njega zahvalimo,
ki je tak dobrotnik nam ;
za poletje nam in zimo
z vrhom polni žitni hram.

Jožef Stritar.

65. Popotnika in lipa.

Trudna popotnika sta komaj zevala o poldanski vročini. Kar ugledata zraven ceste lipo, ki je delala s košatimi vejami senco daleč okolo sebe po trati. Hitro gresta počivat v njeno senco na travo.

Zdaj se pogovarjata, se ozirata na lipo in pravita: „Lepo je res to drevo ; vendar je škoda zemlje, katere toliko obsega, ker ne daje ljudem nobenega užitka.“

„O, nehvaležnika,“ reče lipo, „pač nista vredna, da živita ! Ravno zdaj uživata mojo dobroto, pa mi ne privoščita še zemlje, na kateri stojim.“

Marsikdo graja in opravlja svojega dobrotnika, ker meni, da mu je izkazal premalo dobrot.

Frančišek Metelko.

66. Jesen.

Vroč poletje je minilo, dan se je skrajšal, noč se je podaljšala. Prišla je hladna jesen. Tudi jesen prinaša človeku obilo veselja. Po polju in po vrtovih zori sadje. Povsod so odprti prirodni zakladi.

Mihec in Jakec sta bila pri očetu na njivi, sta pobirala krompir in ga spravljala domov. „Le pridno pobirajta!“ reče oče. „Ako končamo danes, vama hočem jutri narediti veliko veselje.“ Urno sta se obračala dečka, in preden je bilo solnce za goro, je bilo vse pospravljeno. „Veseli me,“ reče oče, „da sta tako urna in pridna; jutri popoldne gremo v sadovnjak.“

Drugega dne je bil jesenski dan. Zjutraj je bilo še malo mokro in mrzlo, a proti poldnevu je bilo jako prijetno. S košarami in vrečami se veseli odpravijo proti vrtu. Oče spleza na drevo in otrese vejo za vejo, da grmi po tleh. Večkrat tudi otrokom kaj pade na glavo ali hrbet, ali to nič ne de. Veselo skačejo semintja in polnijo posode.

„Bodi Bogu hvala! reče dobri oče. „Natresli smo obilo. A vse to drevje bi nam vendar ne bilo doneslo sedaj nič sadja, ko bi ne bilo že spomladi cvetelo in ohranilo cvetja. Ravno taka je tudi v človeškem življenju. Vsak, kdor v pomladi svojega življenja, to je v mladosti, ne cvete, kdor se v mladosti ne nauči nič dobrega in lepega, tudi v jeseni, v starosti ne donese nič prida.“

67. Jesen.

Jesen je tu, po vrtu v travi
 podlesek cvete nevesel ;
 na jug zleteli so žerjavi,
 hladan je čas se nam začel.

Slovo že lastovke so vzele,
 v grmovju črni kos molči ;
 sinice so prišle vesele
 od mrzle severne strani.

Po njivah se živina pase
 več žitne bilke ni nikjer ;
 plevel zdaj po strnišču rase,
 pastirčki kurijo zvečer.

Jesen rumena, dobra žena !
 Otroci se je veselé ;
 rdeča, bela in rumena
 na drevju jabolka zoré.

Jožef Stritar.

68. Srnica.

*Srnica mlada, nedolžna se pase,
 kjer v senci mehka muljava rase.*

*Igra se v lesu, veselo skakaje ;
 pojilo ji rosa hladna podaje.*

*Ozira srna okrog se premalo. —
 Da ne bi je srce prosto izdalo !*

*Prileze lovec, uzré ga prepozno ;
na noge plane, splášena grozno.*

*Bežala je srna, svrčala je strela,
skočné ji noge smrt dohitela.*

*Zadeta v prsi na tleh izdihuje,
pogled solzán pa ji že ugasuje.*

O, kdo je smel jo in mogel raniti ?

O, kdo v nedolžno mogel streliti ?

*A lovec ima srce nemilo,
oko proseče ni ga stresnilo.*

*Vesel jo gleda, ko kvišku plane
in spet poklekne, mrtva ostane.*

Fr. Levstik.

69. Vseh vernih duš dan.

Kakor je Velika noč vesela, binkoštni praznik veličasten in Božič poln radosti, tako je Vseh vernih duš dan žalosten. Na ta dan se v molitvah spominjamo vseh onih, ki smo jih ljubili, spoštovali ali samo poznali, ki jih pa ni več, ker jih je poklical Bog k sebi.

Pokopališče se spremeni v cvetoči vrt. Kdor količkaj more, okraši grobove dragih svojcev z zelenjem in s cvetjem. Prižge na gomilo svečo in zmoli pobožno molitev za pokojnikov dušni mir. Bogatini krasijo grobove z dragocenimi venci, ovijajo veličastne spomenike z dehtečim cvetjem in prižigajo nebrojno lučic.

Koliko je pa tudi na ta dan grobov, ki stoje pozabljeni, brez spomenika, brez zelenjã in brez luči kje v skritem kotu ! V takih grobovih počivajo ostanki siromakov, ki so v življenju skušali samo bedo in so umrli zapušèeni, da se ni jokal nihèe po njih. Če vidiš tak grob, poklekni ob njem in zmoli kratko molitev zanj, ki počiva v hladni zemlji.

70. Franckova taščica.

Okolo Vseh svetnikov, ko je prvikrat popihaval mrzli jesenski veter, je našel Francek nekega dne v veži drobno taščico. Ko ga ptičica zapazi, smukne pod staro omaro. Francek pa hitro zapre vežna vrata, izbine duri pa odpre na stežaj. Kmalu prhne ptičica izpod omare, pricina v hišo ter z veselim glasom pozdravi Franckovo, babico, ki je sedela pri peči za kolovratom.

Od tega dne se je med dečkom in taščico sklevalo prijateljstvo. Verno jo je povsod spremljal z očmi, ko je lovila po kotih zadnje osamele muhe. Vsak dan ji je premenil vodo in ji stregel, kakorkoli je mogel. Zunaj je melo s snegom ; babica, Francek in taščica so pa sedeli v tihi izbi pri topli peči.

Babica je odmeknila kolovrat od sebe, Francek je sedel na nizkem stolčku in zvesto poslušal vesele in žalostne povesti iz njenih ust. Zraven obeh je sedela na kolovratu ljuba taščica in z rjavim očescem zvedavo pogledovala zdaj babico, zdaj

dečka. Zjutraj je budila Francka iz spanja, na njegovem zglavju žvrgoleč.

Tako so prebili dolgo zimo. In ko je prišla pomlad, je Francek s težkim srcem odprl okno in ptičica je zletela na vrt na bezgov grm.

Po Fr. Erjavcu.

71. Ptič na oknu.

Na okno potrka : „Tip, tip !
 Odprite mi vendar za kratek hip.
 Veter brije, gosto sneži,
 zmrznil bodem, hrane mi ni.
 Dobri ljudje, odprite mi dom.
 Jako priden na domu bom !
 Odpró mu radi topli hram.
 Krušne drobtine pobiral je tam ;
 dokaj tednov na toplem prebil.
 Ko pa je zunaj mraz minil,
 v kotu sedel je žalosten spet.
 Odprli so mu — veš, zletel je v svet !

W. Hey — Ant. Funtek.

72. Sv. Miklavž.

Sv. Miklavž je podedoval po starših veliko bogastvo; a vse je naposled razdelil med siromake.

V njegovem kraju je živel plemič, ki je popolnoma obubožal v kratkem času, tako da ni mogel več živiti sebe in treh nedolžnih hčerá.

Za njegovo veliko stisko zve sv. Miklavž in mu precej sklene pomagati. Vzame veliko denarja in pride v tihi noči skrivaj pred hišo onega ubožnega očeta. Skozi odprto okno vrže denar v njegovo spalnico in hitro odide. Ko se prepriča sv. Miklavž, da je obrnil mož denar prav dobro za svojo najstarejšo hčer, prinese še drugič prav toliko denarja in ga zopet vrže skozi okno.

Mož se ne more načuditi veliki sreči in sklene bedeti, da spozna onega plemenitega dobrotnika, ki mu skrivaj donaša toliko denarja. Ko vrže sv. Miklavž tretjo noč zopet denar skozi okno, hoče hitro oditi, a mož steče za njim in ga pokliče: „Počakaj me! Za Boga te prosim, počakaj vsaj za trenutek!“

Ali sv. Miklavž gre še hitreje. Naposled ga vendar doteče in ga prime za plašč, rekoč: „Povej mi vendar, kako ti je ime?“

Svetnik odgovori: „Miklavž mi je ime.“

Mož hoče poklekniti predenj, a sv. Miklavž se mu ubrani ter ga prosi, naj ga ne izda nikomur.

V spomin na to prelepo dejanje ima sv. Miklavž na podobi tri zlata jabolka, in otroci mu nastavljajo še dandanes na večer pred njihovim godom, da bi jim prinesel tudi kaj.

Ant. Brezovnik.

73. Veselje in strah.

Vesel si puške in sabljice,
veselje tebi konjiček
in lično so izdelane grabljice
in štirikolesni voziček.

In cvil-petelinec in dimničar,
 trobenta in boben pisan,
 Miklavž oblečen škofovski in star
 in v knjižici svet narisán.

Iskreno svetnika si dolgo častil
 in pred poberinom se tresel,
 a vsega, po čemer si željo gojil,
 Miklavž je tebi prinesel.

In za nameček svetnik je dal
 tri jabolka tebi zlata,
 ki nalašč zate jih je izbral ;
 res, to so darila bogata !

A tudi — vendar se jako ne boj !
 pozabil brezovke ni pletene,
 saj kadar uporen je ljubček moj,
 naj trmica se mu prežene.

Jožef Cimperman.

74. Zima.

Pozimi počiva zemlja in si nabira novih moči
 za prihodnjo pomlad. Zemlja je kakor človek. Tudi
 človek potrebuje počitka, gre spat zvečer, da vstane
 zjutraj zdrav in krepak.

Drevesa so izgubila lepo zeleno obleko in stoje
 gola. Cvetice so ocvetele. Trava je zvenela. Vše
 je tiho. Ni je ptice pevke, da bi nas razveseljevala
 s petjem. Tudi pastir ne goni več črede na pašo.

Jako mrzlo je pozimi. Ljudje se oblačijo v de-
 belejšo obleko in v kožuhe.

Zdaj že ne moremo biti brez peči. V nji kurimo, da imamo gorko v izbi. Mnogo ja pa ubožnih ljudi, ki nimajo niti drv, niti obleke. Taki ljudje morajo zmrzovati. Pomagajmo jim, ako nam je mogoče !

Voda pozimi zmrzne ; in naredi se led. Potoke in reke pokrije led. Sneg pada v gostih in debelih kosmih na zemljo ter pokrije polje in travnike, pota in steze. Otroci se jako vesele snega in ga radi prestrezajo v roke. Sneg pokriva mlado ozimino in jo varuje, da ne pozebe.

Tudi zima ima svoje veselje. Otroci se vozijo na saneh, se drsajo na ledu ali si pa ob milejšem vremenu naredo snežnega moža. Ob dolgih zimskih večerih so otroci doma pri gorki peči. Igrajo se ali pa čitajo dobre in koristne knjige.

Božič je pozimi za otroke najlepši in najveselejši praznik.

Iz „Vrtca“.

75. Zimski dan.

Solnce se od daleč skriva,
vrana leta okrog hiše,
tanek veter zunaj piše,
tla pa debel sneg pokriva.

Tam na klancu je vse živo :
Vkup so iz vasi otroci,
vsak sani v premrli roci,
vozi in drči se krivo.

Starec zre iz gorke hiše
in spomin se mu posili,
dni premišlja, ki so bili,
in na tihem solze briše.

Simon Jenko.

76. Prvi sneg.

Prvi sneg je tu ! Od snoči že pada v gostih kosmičih, podobnih jazminovemu cvetju. To je bilo veselje zjutraj v šoli, ko so videli učenci, kako je padal na stekla in se kopicil na obojih pri oknu ! Vsi so bili srečni, spominjaje se kepanja in ledu, ki še pride.

Kakšno je šele veselje, ko pridejo pod milo nebo ! Vse se gnete na cesto, maha z rokami, grabi sneg in brodi po njem kakor race po vodi. Zunaj čakajoči starši imajo bele dežnike ; hipoma so pobeljene vse šolske torbe.

Veselite se zime, otroci ! Pomislite pa tudi, koliko je ubožcev, ki nimajo niti obleke, niti obuvala, niti ognja ! Plašno gledajo bele kosmiče, saj jim pri- naša zima samo trpljenje.

Po E. de Amicisu.

77. Kdo je to ?

*Poznaš li, deček moj, moža,
ki v roki palico ima,
držeč jo trdno noč in dan
a ki se ne postavlja v bran,
ko divjih paglavcev se broj*

v srditi z njim nagneta boj ?
 Ubožeč velik mož je ta,
 ki tepsti, tekati ne zna,
 ki smrtnobled v obrazu,
 živi samo ob mrazu,
 pretakajoč bridké solzé,
 kadàr se drugi veselé,
 kadàr poljubov svojih žar
 pritiska zemlji nebni car.
 No, imenuj moža mi zdaj,
 doklér — ne pojde v kraj !

Lujiza Pesiakova.

78. Na ledu.

Sneg pokriva vse po redu :
 polje, hrib in gaj ;
 mi pa drsamo po ledu,
 da je kaj.

Doli, gori kakor veter,
 Videk, Blaž, Andrej,
 Jože, Tonče, z Minko Peter,
 vsi juhej !

Pasti res na skorji trdi
 ni prijetno baš,
 a nikari se ne srdi,
 Videk naš !

Prvič ne in zadnjič tudi
 menda nisi sel,
 nič na tleh se sam ne mudi,
 saj si cel !

Ako res nesreča hoče,
da se kdo zvali :
Sram ga bodi, kdor se joče,
in kriči . . .

Hej, kako v ušesa reže,
toda nam je všeč !
Kogar zebe, pa naj leže
spat za peč.

Doli, gori kakor veter
Videk, Blaž, Andrej,
Jože, Tonče, z Minko Peter,
vsi juhej !

Anton Funtek.

79. Jež in lisica.

Bila je huda zima, da je drevje pokalo. Vsaka zver se stiska v svoj kotec. Medved počiva v brlogu, zajec čepi pod grmom, in lisica obira v otlini kosti, ki si jih je nanosila od daleč. Le ubogi jež s svojo ostro suknjo ne more dobiti strehe. Vsakdo se ga boji.

Ves zmrzel prileze k lisici na prag in prosi prelepo, naj ga vzame pod streho, da ga ne bode konec od prevelikega mraza.

„Hodi le dalje !“ veli lisica. „Bila bi nama luknja pretesna ; poišči si lepšega prostora !“

„Usmilite se, dobra mamka,“ prosi jež, „ne bom Vam delal nobene nadlege. Lepo čedno se stisnem v kotec in tiho bom dihal, da bom le na

toplem. Saj vidite, da sem potreben strehe. Rad bom slušal, karkoli mi porečete“.

Lisica, dasi zvita, se dá preprositi in vzame ježa pod streho. Prve dni sta se lepo imela, bil jima je kratek čas. Ko se pa jež privadi svojemu stanu, se začne iztezati in pikati ubogo lisico s svojo trnjevo kožo.

Lisica mu očita : „Kaj ne veš, kaj si mi obetal ?“

Jež pa se le izteza in zbada lisico, rekoč : „Starka, če ti ni prav, pa idi drugam !“

Lisica se umika, dokler more ; poslednjič pobegne, in jež si osvoji vso luknjo.

Anton Martin Slomšek.

80. Prijazen pozdrav.

Pešpolk je korakal proti železniški postaji z godbo, fanfaro in bobni.

Sledilo mu je mnogo občinstva.

Tonček, Milanček in drugi otroci, ki so bili slučajno prisotni, so se pridružili spremstvu in dospevši na postajo, so se vstavili tudi z vojaki in čakali.

Koga so neki pričakovali ?

Tega nihče ni vedel. Izvedeli so šele ob prihodu vlaka, ko so izstopili novinci, ki so bili odločeni za vojaško službo v mestu.

Sedaj so šele izpoznali novinci uljudnost pešpolka. Stari vojaki so hiteli naproti novincem, ki niso bili navajeni orožja in vojaške discipline. Spre-

mili so jih z godbo in klicali so jim že oddaleč dobrodošli.

Ne morete si misliti kako bodrilno je uplival ta sprejem na potrte in od dolgega potovanja utrujene vojake, ki so se čutili tako ptuje v onem mestu.

Stari vojaki so občevali z novinci popolnoma prijateljski. Spomnili so se onega časa ko so morali tudi oni zapustiti svoje domove, polja, tvornice in prodajalne ter hitet tja, kamor jih je zvala državljanska dolžnost.

Ko je zasvirala godba veselo koračnico, pozabili so novinci na vse trpljenje in zdelo se jim je kakor bi jim kdo klical :

„Pridite naprej z veselim srcem in lahkim korakom ter vršite rade volje svoje dolžnosti. V vojaški suknji ne bodeste tako svobodni kakor doma, a treba je, da se nekoliko žrtvujete za domovino. Po preteku nekaj mesecev se bodeste vrnili tudi vi v svoje domove in ostal vam bo le prijeten spomin na ona mlada leta, ki ste jih preživali v vojaški suknji.

81. Jaslice.

Za čudo pridni so danes otroci. Nič jim ni treba prepovedovati kepanja in drsanja. Vsi so v hiši, vsi se gneto za mizo. Tu je namreč njihov starejši brat, ki hodi v mestne šole. Sinoči ga je pripeljal hlapec iz mesta. S seboj je prinesel vse, kar je potrebno za jaslice.

Zjutraj so se napotili v log, nabirat mahu za jaslice. Prinesli so ga poln koš. Hlapec je v tem, ko so bili otroci v logu, utrdil v kotu veliko desko. Na to desko stavi zdaj starejši deček jaslice.

Iz mahu napravi goro. Po gori se vije cesta, ki je posuta z najdrobnejšim peskom. Cesta drži v Betlehem. Pod goro postavi hlevček, ki je lepo izrezan iz smrekovega lubja. Vanj položi na slamco božje Dete, ob straneh mu stojita osliček in volek in poleg njega božja mati s svetim Jožefom. Potem razpostavlja po gori drevesa, ovce, krave, voliče in pastirce. Spredaj utrdi vrsto drobnih voščениh svečic. Naposled obesi na dolgo kónjsko žimo od stropa dol božjega angela, ki nosi v rokah trak z napisom : „Slava Bogu v višavah in mir na zemlji ljudem !“

Tudi svete Tri kralje je prinesel s seboj. Toda ti se ne smejo pokazati že sedaj, šele zvečer pred svojim praznikom bodo stopili v borni hlev. Pač se pa že sveti nad streho zlata zvezda, ki jim je kazala pot.

Ko starejši brat to ureja in nastavlja, sedé bratci in sestrice mirno okoli njega in ne premaknejo oči od jaslic. Radost jim sije z zadovoljnega obraza.

V tem je zašlo solnce. Ravno prav, ker so jaslice dodelane. Svečice se prižgo, in vse hiti gledat jaslice in hvalit mojstra.

Po Fr. Erjavcu.

82. Božični večer.

Zgodnji mrak krije gore in dole. Vse je tiho, tako praznično tiho, kakor v oni sveti blaženi noči,

ko se je rodilo rešenje človeštvu. S prazničnim, belim prtom je pogrnjena zemlja. Z jasnega neba blišče prijazne zvezde na zemljo. In čuj! Z bližnjega zvonika zapoje božični zvonovi tako milo in tako ljubo!

V hiši so zbrani oče, mati in otroci. Prekrižajo se, in zdaj vzame oče kropilo v roko, starejši otrok pa posodo z blagoslovljeno vodo. Drugi nosi lonec z žerjavico, na kateri se žge in kadi velikonočna oljika, lovorovo listje in mačice. Mlajši ima ključ v roki. In tako gredo od poslopja do poslopja, od shrambe do shrambe, v klet in žitnico in hlev. In kamor pridejo, vzame oče otroku ključ iz roke, odpre hram, ga pokadi in pokropi po vseh prostorih in kotih. Potem zapre in izroči ključ otroku.

Naposled se vrnejo v družinsko sobo. Tam stoji v kotu velika javorova miza, ki je pogrnjena z belim prtom. Na mizi leži poprtnjak, božični kruh, in oče vzame nož, razreže poprtnjak, ter ga razdeli družini.

Po večerji gredo v cerkev k polnočni službi božji. Orgle zapoje, in ljubo zadoni pesem:

Pastirci, vstanite,
pogledat hitite!

83. Na sveti večer.

Mariji v čast je zvon zapel,
večer se sveti je pričel.
Na zemljo pod vsakteri krov

razsiplje Bog svoj blagoslov.
 Pojmó kropit, pojmó kadit
 in Bogu dom priporočit !
 Na, Anica, žerjavico,
 kadila stresi si nã njo ;
 pokadi s svetim dimom vse,
 da blagoslov povsod dospe !
 In z blagoslovljeno vodó
 pa kropi, Janezek, za njo !
 Lepó molita za menoj,
 da pride Jezus k nam nocoj !

Spred oče z molkom hodijo
 in rožni venec molijo,
 za njimi Anica kadi,
 in Janezek za njo kropi.
 Obiščejo vsakteri kot,
 po hramih vseh drži njih pot.
 In kar kade in kar krope,
 vse Kristusu priporoče,
 naj tja ozre se iz nebá
 in čuva jih nesreč in zla.
 In ljubo Dete — Kristus sam
 prihaja rad v vsakteri hram.
 Veselje zlasti je otrok —
 ne pride namreč praznih rok !

84. Zajčja tožba.

Take zime ne pomnim, kar sem živ! Drevje poka od mraza, tako da sem vedno v strahu in trepetu. Vem sicer, odkod to pokanje, ali to nesrečno zajčje srce je že tako! In vendar, kaj se bojim tiste mrzle svinčene grašice? Pok, malo zaskeli, pa je vsega konec: mraza, stradanja in večnega trepetanja.

Oj, ti zajčje življenje, kako si žalostno! Tako nesrečne živali ni pod solncem. Vse nas zalezuje, kakor bi ne bilo druge živali na svetu. Nas se upa vsaka živalca, bodisi še tako drobna. In vendar nismo tako majhni; ali orožja ni pravega, orožja! Ta dolga ušesa, čemu jih imamo? Da se nam ljudje smejejo, pa da nas prijemljejo zánje!

Slišimo res dobro, ali to je šele naša prava nesreča! Iz samega strahu si ne upamo zatisniti oči v spanju; z odprtimi očmi spimo kakor nobena žival. Ostre zobe imamo kakor šivanke; ali kaj pomaga? Srca ni, poguma ni.

Zajec ti svoje žive dni ne bo junak. Čudno se mi zdi, da se nam niso čisto zbrusile zadnje pete od samega tekanja. Ko zaslišimo tisto sitno pasje lajanje, pa smo vsi iz uma. Dolgo uho, kratek rep, urne pete, vse nič ne pomaga zajcu. Tudi ne tista zvijača, da skače zdaj sem; zdaj tja, kadar ga goni pes; naposled ga vendar usapi. O, zajec, zajec, zakaj imaš tako dobro meso in tako mehko dlako!

Kaj bi dal, ko bi našel zdaj korenček ali zeljno peresce; ko bi imel kako bilko! Vse pospravljeno,

pozeblo, in kar je še kje, to je pod debelim snegom. Črno se mi dela pred očmi od samega stradanja. Solnce zahaja, leči bo treba nocoj s praznim želodcem. Zakaj ne nabiramo tudi mi za zimo kakor miš, skriček in menda tudi veverica? Tolikokrat sem dejal, da bom; ko pride čas, pa pozabim dobre sklepe.

Smrtne težave me obhajajo; težko da bi dočakal jutranjega dneva. Ko bi prišel sedaj lovec, ne ganem se z mesta.

Kaj pa tam za menoj! Lisjak! Zdaj pa — skok!
Kar najviše in najdalje mogoče!

Jožef Stritar.

85. Pozimi iz šole.

Vse belo! Dol je bel in breg;
pod nogo škriplje trdi sneg.
Uboge ptičice zmrzujejo,
nožice gole privzdigujejo,
Zaspano, kakor da je v šoli,
iz neba gleda solnce doli.
Kam je gorkoto svojo delo?
Samó bi zdaj se rado grelo.
Zato že skoraj pojde spat
za morje v svoj kristalni grad. —
Od mraza škriplje vse in poka;
mraz tudi vama je, otroka;
iz šole zdaj domov gredé,
le urno dvigajta peté.
Še mnogo vama bode teči,

da se doma pri gorki peči
ogreje mrzli ves životček,
kaj gorkega dobi želodček!
Oh, poln težav je in bridkosti
že sam začetek učenosti!

Jožef Stritar.

IV.

Priroda

86. Priroda.

Veličastna si, priroda,
delo božjih rok,
vate je zakone Svoje
vpisal večni Bog.

O ljubezni cvet nam kliče
in o sili grom —
V tebi je krasoti Svoji
Bog sezidal dom.

In v tem domu človek bivam —
srečna božja stvar,
kar z besedo On ustvaril,
dal je meni v dar

Naj zato Mu slavo pojem,
naj se veselim,
ker v prirode veličastvu
gospodar živim !

87. Ne muči živali.

Človek je gospodar na zemlji. Bog sam mu je dal v last vse živali, da jim gospoduje. Toda on jim mora biti milostljiv in pravičen gospodar, ako hoče, da bode vseč Bogu, ki je sam največja ljubezen in dobrota. Človek sme žival priganjati k delu, za katero ima dosti moči, ali ne sme je preoblagati s pretežkim delom, ne sme je neusmiljeno nabijati in pretepati. Bog dopušča človeku ubiti ali zaklati živino, ki mu je potrebna za živež, za obleko in druge stvari. Dopuščeno mu je tudi ubijati in priganjati živali, ki so ali nevarne njemu in njegovim domačim živalim, ali mu sicer delajo škodo. Vse take sme ubijati — toda mučiti ne sme nobene.

Ljudje se radi izgovarjajo : „Kaj zato ? Saj je le neumna žival !“ No, mnogokrat je žival pametnejša od takega siroveža. In če bi tudi bila neumna, kdo ti je dal pravico, da jo smeš zato mučiti ? Ali ni tudi nje ustvaril Bog ? Ali ni tudi nji dal celih in zdravih udov, ji dal dosti živeža, da se veseli življenja ? Tudi žival čuti bolečine, katere ji zadaje tak človek brez srca in brez usmiljenja.

88. Sirovež.

Kaj ti ravnaš tako sirovo
z živinčetom ! To ni lepó !
Hudoben človek je gotovo,
kdor more delati tako.

Kaj meniš ti, da bolečine
 žival ne čuti kakor ti ?
 Trpljenje tuje te ne gine,
 ne smili se ti kdor trpi ?

Lahkó bi z rogom se branila,
 kar bi ne bilo ti ljubo ;
 lahkó vse dvakrat ti vrnila,
 pa je predobro kravče to.

Ti ne pomisliš, da ti mleka
 in masla daje, te redi ;
 žival osramoti človeka,
 sramuj se, nehvaležnik ti !

Jožef Stritar.

89. Domače živali.

Kako siromašno, kako trudapolno bi bilo naše življenje, ako bi s svojimi rokami morali opravljati vsa dela, katera opravlja namesto nas naša domača žival !

Nekatere živali redi človek največ zaradi poljskega dela, druge mu tudi delajo in so mu še drugače koristne, ker mu dajó meso, mleko, mast, kožo, volno, ščetine, rogove i. t. d. za razne potrebe. Kadar si hoče človek postaviti hišo, tedaj zvažajo in znašajo konji, voli in osli vse kar potrebuje za zidanje, n. pr. : kamenje, les, vodo, pesek, apno i. t. d.

Ako hoče obdelati zemljo, zapreže pred plug vole ali konje, ki strpljivo brazdijo in zabranajo setev

z brano. Ko je setev dozorela, jo zopet zvozi živina domov in večkrat tudi vrši žito na gumnu (podu).

Ako hoče obiskati v daljavi stanujoče prijatelje, zapreže hitrega konjička pred voz ali mu pa sede na hrbet, in umna žival dirja z njim urno do zaželenega kraja.

Da mu v skednju in v žitnicah ne pojedjo pridelkov škodljive miši in da ga ne bude iz sladkega spanja, izpusti med nje mačka, ki hitro ustrahuje in prežene mlade sitnice.

Ako hoče človek zatreti škodljivo zver, ali ako si hoče privoščiti divjačine, vzame puško in pokliče psa. Pes ga vodi na pravi sled, ovoha skrito žival in jo pritira gospodarju pred puško.

Živina je kmetovalčevo bogastvo in njegova sreča, brez nje je siromak. Srce se mu širi, ko vidi da se mu „ljuba živinica“ dobro redi in da mu lepo obdelano polje obeta bogato žetev.

90. Govedo.

Po rasti in sploh po telesnih lastnostih se govedo ne more imenovati lepa žival. Glava je sicer daljša nego širja, ali vendar nekako štirioglata. Čelo je ploščato, oči so sicer velike, ali nimajo pravega ognja. Govedo je širokega, golega in mokrega gobca in ima tudi široko odprte nosnice. Rogovi so okrogli, gladki in votli ter so ukrivljeni venkaj ali pa naprej. Ušesa so precej velika. Truplo je debelo, težko in zatrepano. Pod vratom visi

shlapna, mahadrava koža — podvratnik imenovana. Po bedrih opleta gevedu dolg, na koncu čopast rep, o katerim se brani muh. Na vsaki nogi ima po dva velika parklja, po katerih hodi; zadaj ima pa še dva manjša krnasta, ki ne sezata do tal.

Govedo je nekako okorno, počasno in neokretno, ali zraven je zopet silno močno, strpljivo in trpežno tudi pri najtežjem delu. Proti živalim, ki jim niso nevarne, so goveda krotka in prijazna. Sovražnike pa napadajo trmasto in srčno ter se branijo tudi proti največji zveri dobro in uspešno.

Govedina je sočna, tečna in redilna. Teletina je bolj nežna in prhka, zato se priporoča posebno bolnikom. Kravje in volovske kože se strojijo za podplate, telečje za mehko usnje. Iz rogov in parkljev izdelujejo strugarji glavnike, žlice, gumbe, nožne platnice i. t. d. Iz loja se ulivajo sveče in se dela milo. S sežganimi kostmi in s krvjo se čisti sladkor. Iz kožnih odpadkov se kuha klej; celo žolč rabijo barvarji, slikarji in lekarničarji.

Od krave dobivamo najokusnejše mleko. Iz smetane se umeta presno maslo. Iz sesirjenega mleka delamo sir. Govedo nam živo in mrtvo donša obilne koristi.

91. Črno kravo, molzo našo.

Črno kravo, molzo našo,
Gregor žene v log na pašo,
star pastir in pogonjič,

ne boji se volka nič ;
 leskovačo je prijel,
 čadi zvonec sam pripel.
 Zvonec poje prelepó,
 Gregor gluh je na uho,
 Gregor gluh je na obe,
 kar najbolje sam on vé :
 Kravico za rep drži,
 da je kam ne izgubi.

Pride krava do brvice,
 do brvice, do vodice,
 napoji se ter napase,
 tamkaj mlada trava rase.
 Pasi, pasi, kravica,
 kjer je mehka travica !
 Mleka dosti nam podeli ;
 dve čebrici,
 dve keblici,
 drobno kašo z njim zabeli !
 Mlečna kaša, mati naša
 in otroška sladka paša !

Fran Levstik.

92. Konj.

Konj ja najlepša domača žival. Ves je gibčen in skočen. Dolgi vrat mu lepša lahko-kodrasta griva. Čelo je visoko in ploščato. Oko je veliko in živo. Ušesa mu migajo ponosno pokonci. Prsi so široke in lepo obokane. Noge so visoke in tanke, vendar pa

močne in skočne. S kopitom bije zemljo, da kuje podkev iskre ob trdnem kremenu. Gladko kožo pokriva gosta, kratka in svetla dlaka. V repu ima dolgo žimo.

Konj pa ni samo lepo zrasla, temveč tudi jako razumna žival. Gospodarja dobro pozna in precej vé, ali je kdo drugi sedel nanj, ali na vozu kdo drugi vzel vojke v roko. Konja lahko naučiš marsikaj, ako ga nagovarjaš iz lepa in ako sploh lepo ravnaš ž njim. Ako pa vpiješ nanj, ali ga celo tepeš, je tvoj trud zaman.

Konj je pa tudi pogumna in srčna žival. Ko je premagal prvi strah, stoji mirno v bitvi, kjer pokajo topovi, done trobente in ropotajo bobni. Ob vsi pogumnosti, ki jo kaže konj v bitvi, je vendar sam ob sebi jako plašljiv. Oplaši ga najmanjša stvar, ako je ne pozna.

Žrebe je jako živa in šegava žival. Vedno bi skakalo in se igralo. Konji se imenujejo po barvi dlake: belec, sivec, plavec, kostanjevec, rjavec, vranec, lisec, sirec i. t. d.

Po večjih mestih koljejo ostarele konje in prodajajo njihovo meso ubožnim ljudem, ki si ne morejo kupovati boljšega mesa.

93. Osel.

Če človek pogleda osla, bi komaj verjel, da je taborni sivec s konjem v najbližjem rodu. In vendar je tako! Konj in osel sta si bližnja rojaka; lepa konjska podoba je pri oslu le pohabljena in spačena.

Osel je manjši od konja ; njegovo truplo ni tako zalito, kakor konjsko ; prsi so ozke, trebuh napet, hrbtišče je bolj koščato. Njegov rep ni prav nič podoben konjskemu, ker ima le na koncu čop daljše dlake. Kratki vrat z malo grivo drži naravnost naprej. Glava je bolj široka in bolj mesnata nego konjska. Oči so bolj razmaknjene. Najprej ga je spoznati po dolgih ušesih, s katerimi vedno giblje. Ta dolga ušesa mu radi oponašajo nevedni in nagajivi ljudje, pa ne vedo, da ima osel tudi tako dober sluh kakor malo katera žival. Osel je medle, sive dlake ; po hrbtu ima črno progo in na plečih tudi črno preko, tako da te dve progi delata podobo križa.

Osel je čemerren in trmast, rad grize, z zadnjimi nogami pa bije ; celo njegov glas ljudem ni po godu.

Kakor konj, si tudi osel zapomni vsak pot, po katerem je šel le enkrat. Kjer se je spotaknil, ondi se ne bode tako lahko drugikrat, ker se spomni prve nesreče, kadar pride na ono mesto. Tovorivec je boljši nego konj ; nesti more tri, tudi štiri cente. Hodi varno in oprezno, zaradi tega je posebno imeniten po goratih krajih.

Osel mora biti zadovoljen z malovredno krmo. Suho listje, osat in druga bodeča zelišča so njegova navadna hrana. Samo voda mora biti čista, sicer je ne pije.

Ves drugačen nego naš sivec je osel v gorkejših krajih. Tam so osli mnogo večji, živahnejši in urnejši od naših.

Osličino mleko, pravijo, de dobro ljudem, ki bolehajo na prsih. V južni Evropi jedo tudi oslovsko meso. Iz kože delajo pergamen in močno usnje; napenjajo jo tudi na bobne.

94. Konj in osel.

Gospodar žene konja in osla s tovoroma obložena. Na potu pravi osel konju: „Moj tovor je pretežak; vzemi mi nekaj in pomagaj mi nesti, sicer me potare breme.“

Ali konj neče storiti tega. In res se zgrudi osel pod težkim bremenom in pogine.

Tedaj pa naloži gospodar konju ves oslov tovor, odere osla in mu oprti še njegovo kožo po vrhu.

Zalostno je sedaj vzdihovala konjska para: „Oh, jaz siromak! Ker nisem hotel prevzeti le malo bremena svojemu sotrpinu, so mi naložili vse njegovo breme in še kožo po vrhu.“

lz „Vrtca“.

95. Pes.

Med vsemi živalmi je pes človeku najzvestejši prijatelj, gospodarju popolnoma vdan do smrti. Pes je edina žival, ki je šla za človekom v najmrzlejše in najgorkejše kraje, skratka — po vsi zemlji.

Psa sploh je težko opisati po njegovi postavi, ker je jako različen po velikosti, barvi, dlaki, ušesih in glavi. To se pa more vendar reči, da imajo vsi psi ostre zobe, potem dolg in gladek jezik, v očesu

okroglo zenico in na sprednjih nogah pet, na zadnjih pa samo štiri prste s topimi kremplji. Rep je zasukan na levo.

V jedi pes ni izbirčen. Kar je človek, to je tudi pes; najrajši pa vendar meso, posebno če malo smrdi. Loče mnogo vode.

Pes je bolj podnevna nego ponočna žival, dasi je tudi ponoči živ in buden, ako je treba. Spi ponoči in podnevi, toda nikdar ne dolgo. Spanje ima lahko, da se prebudi pri najmanjšem šumu. Tudi sanja se mu rado. Poti se malo; če mu je vroče, moli jezik iz gobca in hrope. Med pasjimi čuti je voh najboljši; tudi ima tanek sluh in dober vid.

Glavna lastnost vsakega psa je zvestoba. Zato je pa tudi človeku med vsemi živalmi najljubši tovariš. Gospodarju čuva hišo in čredo, imetje in življenje; pomaga mu loviti divjačino, kaže pot, nosi pisma, vozi kolca in vrtil raženj v kuhinji.

Psi imajo mnogo bolezni. Najstrašnejša med vsemi pa je steklina, ker stekel pes ne okuži samo drugih psov in drugih živali, ampak je nevaren tudi človeku. Najboljše znamenje, da je pes zdrav, je mrzel in moker nos.

96. Pametni koder.

V mestu je konjederec polovil mnogo psov, ter je vse, velike in majhne, stare in mlade, gosposke in kmetiške, zaprl v kolnico, kjer so ujeti psi s strašnimi glasovi tožili o svoji nesreči. Samo koder se je vdal

usodi. Mirno je sedel v kotu in pazil, kako odpira konjederec vrata. Za njim je šel poskušat tudi on. Spel se je do kljuke, jo pritisnil s prednjimi nogami — vrata so se odprla, in sedaj — smuk! skozi vrata koder in vsi njegovi jetniki za njim, pa hitro v mesto nazaj vsak k svojemu gospodarju.

97. Mačka.

Kakor je pes že od nekaj povsod domača žival, tako je šla tudi mačka za človekom skoraj po vsi zemlji.

Mačka je lepa žival. Na nji je vse lepo gladko, vse okroglo. Nobeden ud ni prevelik, nobeden premajhen, vse je v najlepšem razmerju. Nobena žival nima tako lepe okrogle glave kakor mačka. In kako je gibka in okretna, ročna in skočna! Človek bi skoraj mislil, da v njenem truplu ni kosti, tako je voljna in mehka, tako se zvija in izteza. Tudi šapice so mehke, zato hodi tiho. Ostri in močni kremplji so skrčeni in skriti v koži; pokaže jih le tedaj, kadar kaj lovi ali kadar se brani. Dolgi, proti koncu tanjši rep je jako gibčen in malokdaj miren. Kakor vsaka žival, ki lovi in jé druge, ima tudi mačka ostre zobe. Jezik ni gladek kakor pasji, temveč oster (raskav).

Mačkina gibčnost se vidi kadar pada. Mačka pade zmeraj na noge. Nad vse druge domače živali pa povzdiguje mačko njena čistost in snažnost. Neprenehoma se liže in snaži. Mačka slabo voha, izvrstno pa vidi in še bolje sliši. V očeh nima okrogle

zenice, nego podolgasto, ki se v temi raztegne, v svetlobi pa stisne. Zato vidi mačka dobro tudi ponoči.

Miši so mački najljubša jed. Razen miši lovi tudi majhne ptice. Priučila se je tudi kuhanih jedi; najljubše ji je vendarle meso, pa tudi rada pije mleko.

Mačka ne mara za družbo. Najrajša iztika sama po hlevih in kletéh, po žitnicah in drvarnicah. Rada zahaja tudi pod streho in se najrajša izprehaja po strezah.

Mačka je prekoristna. Kdor je skusil, kaj počno podgane in miši ponoči, da človek ne more zaspati od nemira in strahu in si vendar ne ve pomagati, ta ceni mačko. Ena sama mačka strahuje te nočne rogovileže.

98. Deček in njegov maček.

V pomorskem mestu je živel ubog, ali pameten deček, ki je sklenil iti na ladjo ter se odpeljati po morju v prekmorske dežele, da bi ondi poskusil svojo srečo. S seboj ni vzel ničesar, ker ni imel ničesar.

Edinega mačka, ki ga je imel prav rad, ni hotel pustiti drugim ljudem; njega je vzel s seboj na ladjo.

Ko pridejo do Indije, se vzdigne velik vihar in vrže razbito ladjo in vse ljudi na suho. Prebivavci one dežele jih polove, zvežejo in odtirajo pred

svojega kralja. Tudi naš deček z mačkom je bil med ječniki.

Pridejo pred kralja, in ta jih začne izpraševati. Med izpraševanjem pa je prišlo iz sto in sto lukenj vse polno miši in podgan, ki se niso bale prav nič. Bile so tako predrzne, da so nadlegovale celo kralja. Nalašč zato postavljeni služabniki so jih morali poditi in pobijati.

Deček to vidi in izpusti izpod pazduhe mačka, ki ga je že komaj krotil. Maček skoči med nje, jih grize in davi, da je groza; miši in podgane cvilijo in iščejo lukenj. V nekoliko trenutkih je bilo vse mirno.

Kralj se čudi in gleda to majhno žival, ki je tako hitro ustrahovala njegove nadležne sovražnike, katerih niso mogli ukrotiti vsi njegovi služabniki. Kralj gladi in objema sedaj mačka, sedaj dečka, in oba sta morala ostati pri njem. Deček je bil njegov ljubljeneec. Pozneje je bil celo prvi kraljevski svetovavec.

Pa tudi mačku se je godilo dobro. Bil je pri vseh v velikih časteh in kralj ga je povzdignil v častno službo prvega generala.

Ko je minilo več let, se je mladi mož vrnil v domovino z vsem bogastvom, ki mu ga je bil pridobil maček.

Začel je veliko trgovino, in kmalu je zaslovelo njegovo ime med vsem trgovskim svetom. Njemu in tudi njegovim otrokom in vnukom je ostal pridevek: Maček.

99. Miš.

Kdo ne pozna te sladkosnede, razposajene in zvite tatice ? Po kletèh in hramih gloje kruh in žito, slanino in maslo, sveče in sir, liže smetano, pije mleko in sreblje olje iz svetilnice. Pred njenimi ostrimi, dletastimi zobci ni nič varno.

Miška je lepa, živahna in okretna živalca. Truplo je lepo zalito in vitko, gobček je koničast, nožice so zale, velike oči so črne in svetle. Sivi svilnati kožušček ji pristuje kaj lepo. Samo precej dolgi repek jo malo kazi, ker je skoro popolnoma gol. Njeno vedenje je prav šegavo in kratkočasno. Jako je urna in skočna, nemirna in zvedava. Miška vedno krči in viha gobček, kar je znamenje, da dobro voja. Ima pa tudi dober vid in zlasti tenák sluh.

Najškodljivejša in najpožrešnejša naša miš je poljska miš. Največji sovražnik miši je maček ; toda tudi sova, jež, dihur in podlasica ugonobe mnogo miši.

100. Neoprezna miška.

Miška, navajena sladkih reči, je rada tekala iskat slaščic. Suho zrnje ji ni več ugajalo, ni marala za skorjice kruha ; mikala jo je le sladka smetana in mleko. Preišče vse kote, polžiže vse sklede in iztakne lonce. Poslednjič ovóha košček slanine, nastavljene v loncu.

Veselo poskoči in se prevrne v lonec. Ali iz lonca ne more nazaj, in dobra slanina ji ne diši več.

Vsa plaha skače po temnem loncu, se plazi po vseh krajih in ne more iz smrtne globočine.

„Oh, nesrečna sladkosnednost“ ! zdihne milo, „kam si me zavedla ! lahko je priti v nesrečo, težko uiti iz nesreče ; meni pa sedaj celo nemogoče !“

101. Ovca.

Ovca je mirna, krotka, potrpežljiva in dobročutna, ali tudi neumna, trapasta, plaha in boječa žival.

Vse ovce so kratkega vratu, valjastega trupla in visečega krajšega ali daljšega repa. Tanke in suhe noge se končujejo v dva parkeljca, po katerih hodi ; zadaj pa ima še dva manjša krnasta, ki se ne dotikata tal. Ovca ima suho glavo, izbočen in dlakav nos ter velike razmaknjene oči, ušesa ji pa stoje v stran. Oven nosi na glavi votle, robate, polžasto zavite in počrez nagrbane rogove. Razen glave in nog ima ovca po vsem truplu dolgo, kodrasto dlako, ki jo imenujemo volno.

Od ovce se rabi vsaka, tudi najmanjša stvar. Jagnjetina in bravetina je jako dobra in tečna jed. Iz sladkega ovčjega mleka se dela okusen sir. Iz loja ulivajo sveče, iz raznih odpadkov kuhajo klej. Iz črev sučejo strune ; tudi iz rogov se napravljajo razni izdelki. Največjo korist ima človek od ovčje volne. Iz volne predejo, pletó in tko vsakovrste pletenine in tkanine. Iz ustrojene ovčje kože delajo mehke rokavice in druge stvari. Ustrojena koža z volno — krzno — se rabi za kožuhe in kučme.

102. Volk in koza.

Koza se je pasla na visoki skali. Pod skalo pride volk. Ko pa vidi, da ne more do koze, ji reče: „Tetka pridi sem k meni! Tu je mnogo boljša paša nego tam na skali.“

Koza pa reče; „Hvala za povabilo, striček! Šla bi že, a vem, da želiš sebi pečenke in ne meni trave!“

103. Prašič.

Med vsemi domačimi živalimi je prašič najpožrešnejši in najnečistejši. To sta njegovi glavni lastnosti, zaradi katerih je povsod na slabem glasu. Dasi je nečista žival, gre vendar rad v vodo in tudi plava dobro. Svinje, ki se pasejo zunaj, gredo večkrat po cele ure daleč, da pridejo do vode, in vidi se jim, kako jim ugaja kopel. Znano je, da celo zbole, ako se poleti ne morejo kopati. Kar velja za človeka in za živali, velja tudi za svinjo: Čistota je pol življenja.

Od zaklanega prasiča ne gre nič v izgubo. Celo kri se podela v klobase. Ščetine, zlasti one na hrbtu se potrebujejo za dreto, za krtače, za omela in drugo enako orodje. Glavni dobiček pri svinji je meso, slanina in salo. Svinjetino jemo presno, kuhano, praženo in pečeno, ali pa jo nasolimo in posušimo v dimu. Suho in dobro prekajeno meso je tečno in okusno ter se drži več let.

Star divji mrjasec je strahovito močna, skoro dva metra dolga zver in je po postavi in rasti podoben domačemu prašiču.

104. Koline.

Mi smo davi muho klali
in koline vam poslali,
z mesom tudi klobasic :
nekaj lepih krvavic,
tri mesene,
tri prtene.
Vina v reki si kupite,
ž njim koline poplaknite.

Fran Levstik.

105. Petelin in kokoš.

Na vzhodu se že dani, in že se na dvorišču razlega glasni petelinov „kikeriki“. Z veseljem ga čuje zgodnji voznik in potnik na cesti, ker mu naznanja zaželeni dan. Neugodno pa doni na ušesa zaspanemu hlapcu.

Petelin je lep ptič, mogočen in ošaben gospod. Le poglej ga, kako se vede gizdavo, kako moško prestavlja noge, kakor bi bilo vse njegovo !

Kokoš je manjša od petelina in nima tako velikega grebena in podbradka, niti tako lepega perja. Pohlevna je in tiha, mirna in krotka, z vsem zadovoljna. Pametna ni ravno ali zato je neizrečeno dobra mati. Ves dan kloče in vabi piščeta k sebi,

hodi skrbno okoli njih, uči zobati, jim izlušči vsako zrno, vsako drobtinico jim izbrska pred kljunček. Sicer plaha in boječa kokoš je sedaj kot mati hrabra in drzovita. Ne boji se tudi velikega psa; togotno se mu zaganja v glavo.

Kura koristi človeku z jajci, z mesom in perjem. Jajca so sama ob sebi mehko kuhana prav zdrava in tečna jed, še več jih pa potrebujejo za raznovrstna druga jedila.

106. Petelina.

„Petelin tuji teče tam; tega izlepa ne bode več k nam! Klatil se je krog naših domov, kakor bi bil ves dvor njegov. — Pomnite: Kdor se mi drzne upreti; sramotno pojde z doma po sveti!“

Petelin je oster bil gospod, krotil kokoši in račji rod. In kdor je na dvor prišel neznan, precej je velel, da mora v stran. Ali ko tudi psu ni zanesel, dodobra ga je pes za vrat potresel.

107. Lastovica.

Lastovica se je prikupila človeku kakor nobena druga ptica. Povsod jo imajo radi, povsod jo željno pričakujejo in veseli pozdravljajo. Z otožnim srcem jo vidijo spet odhajati jeseni.

Lastovica je drobna ptica dolgih perutnic — kakor ustvarjena za letanje. Kljunček je kratek in ploščat, na koncu malo prikrivljen. Šibke nožice niso ustvarjene za hojo.

Lastovica je izvrstna letavka. Hitro šviga po mestnih ulicah; sedaj leta nizko ob tleh, sedaj se dviga visoko nad cerkev. Na cesti pobira blato s kljunom in ga odnaša tja, kjer misli delati gnezdo. S krepeljci se drži, s kljunom pa polaga grudico na grudico.

Da je gnezdo trdnejše, vplete med blato tudi kako bilko.

Samica znese v gnezdo štiri do šest belih, sivo ali rjavo pikčastih jajčec, katera izvali v dvanajstih dneh. Mladiči vedno čivkajo in odpirajo lačne kljune, da stara dva komaj donašata toliko živeža.

Ko je odrastel prvi zarod, vale stari še enkrat. Ko so spravili tudi drugi zarod na noge, potem se zbirajo stare in mlade lastovice. Nekoliko dni letajo nemirno v večjih jatah okoli poslopij, neke noči pa iziginejo.

Pri nas stanujeta dve lastovici, namreč domača ali kmetiška in hišna ali mestna lastovica.

108. Lastovica in Zveličar.

Ko je visel naš Zveličar v smrtnih bolečinah na križu, so prišli židje in ga zaničevali. V tem hipu prileti lastovica in srdito cvrči okolo križa, kakor bi se hotela jeziti na žide in braniti Kristusa. Nato sede vrhu križa in čvrči tako dolgo, da odidejo židje. Naposled obletava umirajočega Kristusa, da mu frfotaje hladi bridke rane. Zato kristjani še dandanes spoštujejo lastovice, one pa rade posedajo

na križu vrhu zvonikov in smejo tudi med svetim opravilom prileteti v cerkev in tam žgoleti.

Anton Brezovnik.

109. Vrabec.

Vrabec živi le blizu človeškega domovanja, dasi človek ravno ne mara zanj. V tem je siromak podoben nadležni miši, ki tudi spremlja človeka po vsem svetu.

Glasu nima ugodnega, ali vendar molči malo-kdaj. Najbolj zgovorni so vrabci poleti in jeseni, ko je povsod dosti zobanja; takrat se neki bahajo: „Žito imam, pa žaklja nimam, žito imam, pa žaklja nimam!“ Pozimi pa, ko medle na hudem mrazu, žalostno čivkajo in baje tožijo takole: „Žakelj imam, žita nimam, siten, siten, šlek, šlek, črn, črn!“

Vrabec je jako oprezen in pameten. Ako se le pripogneš, da bi pobral kamen, ali če nameriš s palico nanj, hitro odleti.

Vrabci gnezdijo jako zgodaj spomladi. Najrajši gnezdijo pod streho. Mladiče pitajo s samim mrčesom. Ker vale vrabci na leto po trikrat, pokončajo po vrtilih in po polju mnogo škodljive golazni. Ko sta stara dva srečno odgojila drugi in tretji zarod, se združijo mladi in stari vrabci v velika krdela. Veselo letajo po polju, pri nas posebno po prosu.

Ali za tolsto jesenjo pride mršava zima. Velika krdela se razkrope in se spet približajo ljudskim

stanovanjem, ker se tu še najprej kaj dobi za lačni kljun.

Prebije se tudi najhujša zima — potem pa spet pride pomlad in ž njo novo življenje.

110. Ujeti vrabec.

Ho, ho ! No vrabec, dober dan !
 Kosmata kapa, zdaj si vgnan !
 Ne vidiš ? V izbo si zaprt !
 Le sili venkaj v senčni vrt !
 Iz kota letaj naglo v kot,
 po oknih tolci tam in tod
 Če kljun razbiješ in glavó,
 prišel si vendar mi v rokó !
 Poslušaj me, predrzni ptič !
 Gospod sem jaz, ti nisi nič,
 pa ako vrabcem slavno znan
 ključar si bil in sam župan !
 Z udarcem prvim te zdrobim
 Kogà zato se kaj bojim ?
 Če hočem, ti zavijem vrat,
 ker ti si stare mere tat !
 Ne veš, kako si črešnje kral,
 po zrelem prosu ščebetaj ?
 In že pokličem : „Kužek, nà !“
 željan je tvojega mesa.
 A če usmiljen biti čem,
 nožice primem in odprem,
 ter ž njimi — nič ne bodi hud ! —

odstrižem repek in perut!
 Aha, za stvari potlej greh
 skukucaj le prašan po tleh:
 Pod mizo pojdeš in pod klop,
 doklèr ne sne te mačji zob. —
 Kako ta stvar se tebi zdi?
 A človek sem, ne boj se ti!
 Zatorej svobodo ti dam,
 da bodoš vedno pomnil sam
 in vrabcem vsem oznanjal rad,
 da svoboda je zlat zaklad.
 Dovolj po sobi sem lovil,
 dovolj te plašil in podil;
 spet okno ti odpiram zdaj,
 le smukni venkaj v zelen gaj!

Fran Levstik (svobodno po Burgerju).

111. Ščuka.

Ščuka je jako požrešna ujedna riba, ki meri v dolgosti časih nad meter. Telo je valjasto, glava ploščata. V čeljustih in na nebu ima velike, neenake, nazaj zakrivljene, koničaste zobe. Pokrita je z drobnimi luskinami. Kakor vse ribe, se tudi ščuka giblje s plavutami in diha s škrgami.

Ščuka prebiva povsod po naših sladkih vodah. Tu ne žre samo črvov, vodnih žužkov, rib in iker, žab, kač in podgan, teuvreč poteza tudi liske, race in gosi pod vodo. Dogodilo se je celo, da je popadla človeka, ki se je kopal.

Ena sama velika ščuka napravi v ribniku veliko škodo. Zato rede ščuke v posebnih ribnikih, kjer jih hranijo z manjšimi, manj cenjenimi ribami.

112. Ribica.

„Ribica, ribica, mala stvar,
 le ne popadi trnka nikar!
 Hitro se v vrat ti zasadi;
 bolelo bi te, pritekla bi kri.
 Ali ne vidiš dečka tam?
 Ribica, urno splavaj drugam!“
 Zdi se drugače ribici mladi,
 gleda samo po tolsti vadi.
 Misli, da z vrvco deček ta
 ondi na bregu se le igra,
 Zdaj priplava, zine močno —
 Ribica, zdaj te boli hudó!

W. Hey — Anton Funtek.

113. Uganka.

Prav kratek sem krojač,
 ves bos sem in brez hlač,
 dve škarjici imam,
 hudó včeniti znam
 Po vodi rad veslam,
 globoko skrijem se,
 če hočeš vjeti me.
 Če vbožec se vlovim,
 na mizo prismočim,

rdečo kožo 'mam,
 ker me je tega sram!
 Belé oči dobim,
 veš li, kak se velim?

Anton Martin Slomšek.

114. Rjavi hrošč.

Vsako četrto leto je hroščevo leto. Ob prvih toplih pomladanskih dnevih začno hrošči lesti iz zemlje. Podnevi in ob slabem vremenu mirno sede po drevju. Ob toplih večerih pa glasno roje po zraku in iščejo primernih dreves za žretje. Najljubši jim je hrast. Le poglejmo hrastov gozd v hroščevem letu! Sredi maja je gol, kakor bi se bil posušil.

Samci potem poginejo, samice pa se zarijejo v zemljo in ondi odlože kakih 30 okroglih jajec. Iz jajec se izvale ličinke, ki obgrizujejo rastlinam korenine in jih izpodjedajo, da usihajo zaradi tega. Te ličinke imenujemo ogrce ali podjede. Iz njih nastanejo v treh ali štirih letih zopet hrošči.

Tega hudega sovražnika je treba zatirati na vso moč. Hrošče pobiramo najlažje, ako jih otresamo z dreves.

Ali to se mora delati zgodaj zjutraj, preden jih je obsijalo solnce, ali pa ob mrzlih in oblačnih dneh. Takrat vise hrošči obumrli po listju in vsak stresljaj jih pomeče na tla. Ko se pobero, jih pomorimo najlažje, ako jih poparimo.

115. Dva hrošča.

Dva hrošča sta sedela na hrastiču, ki ga je bil zasadil gospodar, poleg dvorišča. Po dvorišču je stopal petelin. Hrošča ugledata petelina, in prvi reče drugemu: Glej, ga, glej! Tako hodi, kakor bi bilo vse njegovo. Gotovo si misli, da se vse stvari tresejo pred njim. Hrošč sem samo, pa se ga ne bojim kar nič.“

Drugi pravi: „E, ne vem, bratec! Petelin te pohrusta, pa je po tebi!“

Prvi pa se odreže: „Pohrusta? Kajpada! Pod kljun mu prifrčim, izpod kljuna odletim, pa naj gre za menoj če more!“

Tako reče in zleti na dvor. Priplazi se do petelina. Petelin ugleda hrošča, odpre kljun — hop, in bilo je po njem!

Oni na drevesu pa pravi: „Kaj sem dejal? Ne sili tja, kjer te ni treba in kjer ti preti nevarnost!“

116. Kapusov in glogov belin.

Našemu kmetu je zelje, bodisi presno ali kislo poglavitna jed. Težko ga pogreša, če mu ni obrodilo kakega leta, ali če so mu ga požrle gosenice.

Nobeden mrčes ne napravi zelju toliko škode ko kapusov belin. Njegova gosenica požre lepenje (liste), preden se je strdila voha v glavo tako, da ostanejo le gola rebra.

Ako je topla pomlad, vidimo tega metulja letati že meseca malega travna. Samica začne leči

jajca na zelje. V štirinajstih dneh se izvale **gosenčice**. Te ostanejo nekaj časa skupaj in žro lepenje na spodnji strani. Ko so dorasle, se razlezejo. Vsaka si poišče na drevesu ali zidu, na vrtni ograji ali kamenu prostorček, kjer se izpremeni v **bubo**. V štirinajstih dneh je **metulj** razvit. Kmalu potem so gosenice drugega zaroda na zelju, in ta uniči časih na daleč in široko ves pridelek.

Sadnemu drevju škoduje posebno glogov ali vrtni belin. Njegova samica znese jajca listju sadnega drevja na zgornjo stran. Gosenice si naredo na vejici zapredek, v katerem prezimijo. Ko jih prebudi pomladno solnce, izlezejo iz gnezda ter žro brstje in cvetje. Kjer ljudje ne čistijo drevja gosenic in zaprekov, tam opustoši gosenica vrte prej ali slej.

Izmed ptičev pridno zobljejo gosenice, posebno sinice in kraljiči ali največji neprijatelji so jim zajezdniki.

117. Deček in metulj.

Deček :

Metuljček mili,
nežnokrili,
reci, ob čem živiš,
da le po zraku vedno frliš ?

Metulj :

Vonj cvetičji, solnčni žar
hrana moja je vsekdár.

Deček bi ga rad ujel,
 metulj pa je proseče del :
 „Ljubi deček moj, nikari,
 naj igram se v solnčnem žari !
 Saj ko zajde za goré,
 ležal bodem mrtev že.“

W. Hey — Anton Funtek.

118. Žito.

Brez kruha bi ne mogli živeti. Kruh se nareja iz moke, moka se melje iz žita, a žito raste po njivah. Njivo je treba gnojiti, orati, kopati, obsejati in branati. To je že mnogo dela. A ljudje ne morejo storiti, da bi tudi izraslo vsejano žito. To stori le dobri Bog, da vzklije vsejano zrnce na njivi, ponikne v zemljo, požena bilke, zraste, se izklasi in dozori.

Ako denemo zrnce k ušesu, ne slišimo v njem nobenega glasu. Ako ga položimo predse na mizo, se ne premika. A vendar je v njem polno življenja. Ako vseješ žitno zrnce v dobro obdelano zemljo, se že za nekaj dni pokaže v njem skrito življenje. Kal se začne gibati v zrcu, pretrga kožnati zavitek, in rastlinica použije belo moko, ki je okoli nje.

Ko je zrno že nekoliko dni prespalo v temni ječi, se napne ter razširi; naposled se prikaže peresce in korenina. Korenina se spusti v zemljo, da najde tam hrane in pijače. Peresce se vzdiga in raste iz zemlje. Zrak in solnčna gorkota sta hrana nežnemu

perescu. Bog ga varuje in brani, razploduje in pomnožuje. On stori, da lepo raste in zori.

Iz „Vrtca“.

119. Polje.

Vidiš li zdolaj pred sabo poljá ?
Žito vsejali na to smo ravan,
pa mu pozimi odeja snegá
bila v dobrotno in toplo je bran.

Ozeleneva se tukaj in tam,
solnce mu greje peresca in kal ;
zlata pšenica obeta se nam,
ječmen veselo poganja od tal.

Fran Levstik.

120. Prepelica.

Stara prepelica reče mladim prepeličicam : „Jaz grem nekam, ve pa ostanite tu in dobro poslušajte, kaj poreko ljudje, ki pridejo mimo.“

Pride gospodar in reče : „Žito je zrelo, porečem sosedom, da pridejo jutri žet.“

Ko se vrne stara prepelica, reko prepeličice : „Joj, odletimo, odletimo ! Gospodar je prišel in rekel : Žito je zrelo, porečem sosedom, da pridejo jutri žet.“

Stara prepelica reče prepeličicam : „Nič se ne bojte, dokler misli na sosede, ne bodo želi.“

Drugi dan zopet odleti stara prepelica. Gospodar pride in reče : „Žito je zrelo, porečem sorodnikom, da pridejo jutri žet.“

Ko se vrne prepelica, reko prepeličice : „Odletimo ! Gospodar je rekel : „Žito je zrelo, porečem sorodnikom, da pridejo jutri žet.“

Stara prepelica reče prepeličicam : „Nič se ne bojte, dokler misli na sorodnike, ne bodo želi.“

Tretji dan zopet odleti stara prepelica. Gospodar pride in reče : „Žito je zrelo, jutri pojdem žet jaz in moja družina.“

Ko pride stara prepelica, reko prepeličice : „Joj, odletimo ! Gospodar je rekel : Žito je zrelo, jutri pojdemo žet jaz in moja družina.“

Stara prepelica reče prepeličicam : „Sedaj pa odletimo ; kadar se on sam prime dela, bodo pa želi.“

Po Langbeinu Matija Mayer.

121. Krompir.

Krompir je najcenejša hrana ubožnim ljudem in daje tudi gospodi tečno in okusno jed. Krompir potrebuje malo obdelovanja ; skoro v vsaki zemlji se obnese dobro in obrodi malone vsako leto.

Krompir sejemo malokdaj, dasi lahko dobimo njegovo seme. Seme se naredi v okroglih, zelenih, kakor črešnja debelih jagodah, ki vise ob krompirjevem stebelu. Cvetje ima belo ali vijoličasto barvo.

Ko je rastlina do pedi visoka, jo je treba okopati in ogrebati. Meseca malega srpana dozori zgodnji krompir ; ni ga pa varno uživati preveč, ker tak krompir škoduje zdravju. O sv. Mihelu izkopavajo tudi ostali krompir. Da je zrel ob tem

času, to se pozna na njegovem zeljišču, ki usiha in počrnuje.

Zdaj hiti vse na polje. Možje in žene izkopavajo krompir, a otroci ga pobirajo in znašajo na kup, debelejši krompir posebe in drobnejši posebe. Otroci zakurijo tudi ogenj, ker je v tem času že mrzlo, in peko krompir v žerjavici. Pečen krompir je prav dober. Zvečer pobero krompir v koše in ga zvozijo domov, kjer ga spravijo v zračne in ne pregorke kleti.

iz „Vrtca“.

122. Sadni vrt.

Prostor za hišo je pridni sadjerejec globoko prekopal in skrbno obdelal, zasadil sadna drevesa v lepih vrstah in čakal več let. Potem je pa prišla pomlad. Gole veje je odela v zeleno oblačilo. Pogonale so popje, in iz njega je vzklilo sto in sto cvetov.

Ej, to je resnično lep pogled! Kako útriplje delavnemu gospodarju srce od veselja, ko vidi rdečkastocvetočo jablan, belkasti cvet hrušek, rdeči nakit breskev, in snežnobeke cvetove sliv in češpelj. Vedno je na vrtu. Zdaj obrezuje, zdaj obira z drevesca izrastke in smet; zdaj okopava, zdaj privezuje šibko debelce h kolu. Vedno je dela več kot dovolj. A ne plaši se ga niti on, niti njegovi otroci. Dobro vedo, da bo takrat, kadar pride plodna jesen, tisočkrat poplačan ves ta trud.

In res! Cvetje sahne in odletava. Pod vejami je sedaj tako, kakor je bilo prej po vejah: belo je

vse, kakor bi bil zapadel sneg. Le tuintam se rdi odpadel rdečkast cvet med travo.

Pa kako je vse živo na sadnem vrtu ! Naselili so se vanj ptiči pevci, ki cvrče, pojo in žvižgajo od ranega jutra do poznega večera. Pa kaj ? Ali so prišli poskušat, kako zori sadje, ali bo že kaj kmalu dovolj sladko in okusno ? O, kaj še ! Prišli so, da se goste z nebrojnimi gosonicami in hrošči, ki lazijo in frče ob sadnem drevju, kateremu so v veliko škodo. Te škodljivce pokončujejo, da je kaj !

In tako zori bolj in bolj ! Kmalu se prismeje z drevesa rdeče jabolko, tam z drugega sladka hruška, še dalje tamkaj češplja, potlej sliva, breskev, oreh in Bog vedi, kaj še vse.

No, sedaj pa le na vrt, otroci ! Ej, to dobro de onemu, ki se je toliko trudil spomladi, ako si more in sme svojeročno utrgati sad z onega drevesa, katero je vsadil in obdelal sam in katero je Bog očuval vsake nezgode.

123. Po jabolka.

Jabolka, to dobro vemo,
sladka so kot sama strd,
in zato pa tudi gremo
klatit jih na sadni vrt.

Glej, kako se nam vabeče
smejejo nizdolu z vej !
Vsako zrelo, vsako rdeče —
Kdo se loti jih najprej ?

Dobro si pomeril Jožek,
eno že leži na tleh.

Jeli, čvrst bo ta založek ?
To se zna ti na očeh.

Le po njih dečaki čvrsti,
vsak jih klati, dokler vsa,
kar jih gori je, po vrsti
ne popadajo na tla !

Skrbno jih dekleta bodo
v koške devale tedaj ;
prav nobeni ni na škodo,
ako nam pomaga kaj !

Pa naj le še kdo nas vpraša,
kdaj nam je najlepši čas !
Četa brž pove mu naša :
Jabolk čas, ta je za nas !

Anton Funtek.

124. Lipa.

Lipa je najlepše drevo med listovci. Po velikosti in mogočnosti se meri celo s trdnim hrastom, vendar pa je nežna. Deblo marsikatere lipje je tako obširno, da ga ne obseže več mož. Gosto vejevje prehaja v poln, košat vrh. Listi so srčasti. Ko pride poletje, se razvije lepo dišeče cvetje. Tisoč in tisoč čebelic šumi sedaj v vrhu in nabira sladko strd. Iz lipovega cvetja kuhajo dober in zdravilen čaj.

V naših gozdih ne vidimo mnogo lip. Človeku se je priljubila tako, da jo je vzel v svojo bližino.

Skoro v vsaki vasi raste pred cerkvijo mogočna lipa. Pod njeno košato streho se posvetujejo možje, pogovarjajo žene, igrajo otroci. V njeni senci poleg senožeti počivajo kosci, leži pastir.

Človek jo je presadil tudi v mesto. Tam jo vidiš samo na vrtu ali v družbi v dolgih drevo-redih. Celo posekana še razveseljuje človeško oko. Iz mehke lipovine izrezujejo kiparji različne podobe. — Ličje rabimo za povezovanje.

Človeku je lipa najljubša med vsemi drevesi.

125. Lipa.

Lipa zelena je
tam v dišečem gaju,
s cvetjem me posipala,
del sem, da sem v rajju.

Ptičice je miljena
v senčico vabila ;
kadar ležal sem pod njo,
me je ohladila.

Zdaj pa je ubožica
skoro ovenela ;
cvetje, listje ljubljeno
zima ji je vzela.

Spavaj, draga lipica,
večno ne boš spala !
Nova pomlad tebi spet
novi cvet bo dala.

126. Smreka.

Zima je. Debel sneg leži po zemlji, mrzli vetrovi buče v narodi — neprijazen, pust je svet. Kje si zdaj ti, cvetoči vrt? In kje si ti, zeleni gaj? Kje ste vse prijazne ptice? Pa kam si se zakoval, oj, hitri moj potoček? Vse je zamrlo, pospalo, preminilo! Zima je prišla, vzela vrtu cvetje, gozdu zelenje, gajem pevce in odela potok z ledom.

Toda stoj! Vidiš li drevo tam v golem gozdu? Kako pripogiba veje pod snežno težo, kako mu dobro pristujejo dolge ledene sveče, ki so se obesile po njem! Da, to je smreka, ki stoji ravna kot sveča sredi zime, a je ohranila tudi zdaj tisto lepo zelenje, ki jo krasi spomladi, poleti in jeseni.

Lepo drevo je smreka! Pri nas ni višjega drevesa. Njene korenine ne sezajo globoko in na široko v zemljo, zatorej jo lahko podere vihar. Deblo ima ravno in valjasto. Pokrito je s hrapavim lubjem. Veje so početkoma dolge, proti vrhu se pa krajšajo bolj in bolj ter končno preidejo v koničast vršiček.

Veje imajo vedno zelene igle. Smreka cvete neznatno, rodi češarke in hrani v njih seme.

Smreka je — kakor jelovo drevje sploh — jako koristno drevo. Daje nam dober les in drva za kurjavo. Od nje dobivamo trpentin, trpentinovo olje, čreslo, smolo, smolnjak in lesno volno. Smreke rabijo tudi za jadrnike. Pozimi jih po nekaterih hišah vidimo kot božična drevesca.

127. Gobe.

Gobe, ki jim pravimo tudi glive, so rastline brez listja in cvetja. Rasto po vlažnih, senčnatih krajih, pa tudi pod zemljo, po drevju in po drugih stvareh. Zlasti rade rasto v velikem številu koncem poletja in jeseni po deževnem vremenu. Skoro vse gobe imajo lepe, žive barve, ali malo onega lepega zelenja, ki ga vidimo na drugih rastlinah. Sploh so gobe mesnate in nekoliko sočnate rastline, ki imajo na deblu večinoma klobuček. Nekatere gobe so dobre za jed, a mnogo jih je jako strupenih. Zatorej je treba gobe dobro poznati, da kdo ne zboli ali celo umre, ako jih jé.

Strupene gobe se težko ločijo od takih, ki jih smemo uživati. Največ se poznajo po tem, da imajo neprijeten duh, da so sluzaste in slinaste in da hitro izpremene barvo, ako se narežejo ali prelomijo.

Strupene so tudi one gobe, ki rasto po nečednih krajih. Najbolje pa je, da nabiramo in jemo samo takšne gobe, ki jih prav dobro poznamo in o katerih vemo, da ne škodujejo človeškemu zdravju.

Pri nas najbolj znana strupena goba je **rdeča mušnica**. Mušnica pravimo tej gobi zato, ker po nji pocepajo muhe, ako jo polijemo z mlekom in nastavimo muham. Rdeča mušnica se pa imenuje zato, ker ima rdeč, z belimi bradavicami posut klobuk.

128. Volčja črešnja.

Oče gre v gozd mah kosit. Ivanek gre ž njim. Ko prideta v gozd, zaslišita v goščavi ječanje. Oba gresta naravnost tja, kjer sta slišala vzdihovanje, in tam najdeta na tleh deklico. Četudi je bilo v gozdu hladno, je bila deklica vendar vsa potna po čelu, in z lic ji je puhtela huda vročina.

„Kaj ti je, deklica?“ vpraša oče.

Deklica pove, da je snedla nekaj črešenj, katere je bila nabrala na rastlini v dolini. Tedaj ji je pa neznansko vroče, in v vratu jo nekaj davi in ji zapira sapo.

Oče vidi, da je tam v dolini velika strupe-na volčja črešnja. Hitro utrga na tleh bilko ter reče deklici, naj odpre usta. Deklica odpre usta, in oče ji z bilko tako dolgo žgečka nebesne čutnice, da začne bljuvati in metati strup iz sebe. Potem jo odnese v vas k njenim staršem. Starši so poslali hitro po zdravnika; ta je pomagal ubogi deklici še o pravem času.

Oče vzame potem Ivanka s seboj v močvirno dolino in mu tam pokaže nevarno volčjo črešnjo, rekoč: „Volčja črešnja zraste čez meter visoko. Ima rogovilaste, kocinaste veje in umazanorjavo cvetje. Njene črne črešnjice so podobne višnjam in zmotijo marsikaterega nevedneža, ki meni, da so to drobne črešnje.“

Ivanek vpraša: „Čemu pa rasto te nevarne rastline med drugimi dobrimi rastlinami?“

Oče odgovori: „Nevednemu človeku škoduje ta rastlina, učenim in modrim ljudem pa daje dobiček.

Iz nje delajo zdravniki dobra zdravila, s katerimi lahko odpravijo marsikatero bolezen.“

Miroslav Vilhar.

129. Železo.

Tonetov oče je bil priden kovač in je sinu kaj rad pripovedoval o tem rokodelstvu. Pri lahkem kovaškem delu sta se pogovarjala oče in sin tako-le:

Oče: Ali veš, Tone, kje je železo doma?

Tone: Vem, da je v zemlji; toda prosim, povejte mi kaj več o tej kovini!

Oče: Železo je na zemlji najkoristnejša kovina. Železo potrebujejo vsi ljudje. In prav zato, ker je železo toliko potrebno, ga je razpostavil ljubi Bog povsod, da ga ne pogrešajo nikjer. Železo je v zemlji, pa tudi v vodi in celo v zraku. Rudarji kopljejo železno rudo v zemlji. To rudo potem raztope v plavžih ali talilnicah, da dobe iz nje lepo lito železo. Plavži ali talilnice so 15 do 25 metrov visoke peči, ki so sezidane iz nepregorljive glin. Lito železo, ki priteče iz plavžev, je trdo in krhko, da ga ne moremo variti in raztezati. Vendar pa ga uporabljamo v izdelovanje mnogovrstnih reči. Iz litega železa ulivajo v tvornicah peči, cevi, krogle, ograje, lonce i. t. d.

Tone: Ali je jeklo tudi železo?

Oče : Jeklo je izčiščeno železo. Iz jekla delamo ostro in rezalno orodje ; n. pr. sekire, kose, srpe, nože, sablje i. t. d.

Tone : Prav rad gledam, kadar kujete na naklu, da lete iskre ; tndi jaz bom rad koval, kadar bom močnejši.

Oče : Prav praviš, Tone ! Veselje do dela stori, da je človek zadovoljen v stanu, ki mu ga je določil Bog.

Andrej Praprotnik.

130. Kuhinjska sol.

Kuhinjska sol je vsem znana rudnina. Dobivamo jo iz morja, rudnikov in tudi iz nekaterih studencev.

Morske vode ne moremo piti, ker je slana. V primorskih deželah izkopljejo kraj morja široke, plitve jame. Tem jamam pravijo gredice. V te navrnejo morsko vodo. Solnce pripeka, voda izhlapi, in sol ostane na dnu jame. To se ponavlja toliko časa, da je dovolj soli v jami. Ta sol je **morska sol**.

Sol pa kopljejo tudi v zemlji kakor druge rudnine. Rudarji se spuste v rovnicu globoko pod zemljo. Tam lomijo in odbijajo cele skale lepe, čiste in prosojne soli. Vsa sol pa ni čista. Zmešana je tudi s prstjo, kamenjem in z drugimi rudninami. Zato je kaj različne barve, n. pr. rdeče, rumene, zelene itd. Treba jo je šele očistiti, preden jo moremo rabiti v kuhinji. Ta sol se imenuje **kamenena sol**. Kamenena sol je čistejša od morske soli, pa ni tako ostra.

Voda, ki izvira iz solnih rudnikov, je tudi slana. Sol, ki se dobiva iz takih slanih studencev, se imenuje **studenčna sol**; ta je najčistejša.

Sol nam je neizogibno potrebna. Neslana jed je skoro neužitna in težko prebavljiva. Ljudje, ki so morali uživati neslane jedi, so oboleli. Osoljeno meso se dolgo ohrani. Tudi živini tekne sol.

131. Premog.

Premog je posebno meščanom dobro znana rudnina. Kupujejo ga skoraj v vsaki hiši, da si z njim kuhajo jedila ali pa grejejo stanovanja. Posebno važen in potreben je na železnicah.

Premog kopljejo globoko v zemlji. Premogarji imajo jako težavno in nevarno delo. V nečistem in nezdravem zraku odbijajo pri brleči luči kos za kosom. Tu jim vedno preti mnogo nevarnosti. Lahko se utrga strop nad njimi in jih zasuje. Zgodi se pa tudi, da se v premogokopih razvijejo plini, ki se vnamejo ob luči in tako povzročijo grozovito nesrečo. Zatorej imajo premogarji posebne svetilnice.

Premog ne gori tako lahko kakor les. Zanj je treba posebnega ognjišča. Tudi ni vsak premog enako dober za kurjavo. Najboljši je **črni premog**; dober je pa tudi **rjavi premog**, ki ga je posebno po naših krajih dosti.

132. Petrolej.

Petrolej je oljnata tekočina. Dobivamo ga iz zemlje kakor druge rudnine, zato ga pa tudi ime-

nujemo kameneno olje. V krajih, kjer je zemlja napojena s to tekočino, izkopljejo globoke, vodnjakom podobne jame. Na dnu se nabira petrolej; če ga pa ima zemlja mnogo v sebi, pritaka tudi na dan kot studenec. Precej pa ni za rabo. Treba ga je očistiti v posebnih tvornicah.

Ako mu prilijemo vode, se ne zmeša z njo, ampak ostane na vrhu kakor navadno olje. Petrolej se kaj rad vname, posebno ako še ni očiščen. Barve je rumenkaste. Prižgan gori s sajastim plamenom in z neprijetnim duhom.

Petrolej rabijo za svečavo in tudi kurjavo. V svetilnici gori z jasnim plamenom. Treba pa je z njim ravnati jako oprezno, ker se je zaradi neprevidnega ravnanja dogodilo že mnogo nesreč.

Ne pihaj v svetilnico, kadar jo hočeš ugasniti!

133. Voda.

Brez vode bi bila naša zemlja žalostna pustinja, na kateri ne bi rasla nobena rastlina, pa tudi ljudje in živali ne bi mogli živeti. Ljubi Bog jo je ustvaril v veliki množini. V potokih in rekah se pretaka v neizmerno morje. Kot sopara se vzdiga v zrak. Kot rosa krepki rastline in večkrat se kot dež razlije po suhi zemlji.

Čista hladna voda nam je tako potrebna kakor zrak.

Kjer ni studencev, si morajo ljudje vodo navračati v vodnjake, ako hočejo, da jim ne poide

dobra pijača. Za človeško zdravje je voda boljša nego vino, pivo in druge pijače.

Živali si morajo iskati vode večkrat v daljavi z velikim trdom. Vse drugače je to pri rastlinah, ki ne morejo z mesta, da bi si poiskale vode. Čakati morajo, dokler jim ne pride sama v podobi dežja. Rastline dobivajo vodo po koreninah iz mokrotne zemlje.

Iz „Vrtca“.

134. Hlapenje.

Napolni z vodo kozarec! Opazuj vodo v kozarcu nekoliko dni in videl boš, da je je vedno manj. Perica razobesi mokro perilo, in čez nekaj časa je suho. Mlake na cesti usahnejo.

Kam je prešla voda iz kozarca, perila, mlak? Izhlapela je. Dvigala se je namreč v prav drobnih delcih v zrak. Ti vodni delci so tako majhni, da jih ne vidimo, čeprav je zrak poln vodnega hlapa. Voda hlapi tudi iz studencev in rek, jezer in morja; pa tudi ljudje, živali in rastline izhlapevajo vodo.

Ako postaviš kozarec na toplo peč, se posuši voda prej. Ljudje kaj radi obešajo mokro perilo k peči. Ako obsije solnce vlažno cesto, je kmalu suha. Toplota torej jako pospešuje hlapenje.

Tudi veter pospešuje hlapenje. To dobro vedo perice, zato kaj rade obešajo mokro perilo na prepih.

Sapa namreč odnaša hlap iznad mokrine in nareja prostor novemu hlapu.

V katerem letnem času je največ vodnega hlapa v zraku ?

Kadar mati umije tla, odpre križem okna. Zakaj ?

Zakaj se ne posuši voda v zaprti posodi ?

135. Megla in oblak.

Bil je lep jesenski dan. Toplo solnce je obsevalo vlažno zemljo. Iz prejšnjega berila veste, da toplota pospešuje hlapenje. Veliko vodnih hlapov se je dvignilo iz vlažnega travnika. Zrak je bil miren : hlapovi so obviseli nad travnikom.

Solnce zajde. Zrak se ohlaja. Tedaj se zgoščajo vodni delci in spreminjajo v mehurčke. To se vrši vso noč. Mnogo se jih nabere, in sedaj jih lahko vidimo. Pravimo jim **megla**.

Ko zjutraj posije solnce, se zopet razkadi megla. Zakaj ?

Gosta megla se napravlja nad močvirji, jezeri in morji. Zakaj ? Pregosta je, da bi se zopet pretvorila v hlap, pač pa postane ob solnčni toploti lažja in se dvigne visoko v zrak. Meglo visoko nad seboj imenujemo **oblak**.

136. Dež in toča.

Kadar potegne hladnejša sapa skozi oblake, se zgoste vodni mehurci še bolj. Sprijemajo se med seboj ter toliko oteže, da jih zrak ne more več

nositi. Zaradi svoje teže padajo na zemljo — in to je **dež**. Pa tudi padaje se sprijemajo kapljice, ter so vedno večje. Čim višji so torej oblaki, tem večje so deževne kaplje. Zakaj ?

Iz prav nizkih oblakov **prši**. Dež, ki se vlije hitro in močno ter kmalu zopet poneha, se zove **ploha**. Dež, ki lije po več dni in daleč na okrog, se imenuje **deževje**. Časih se **utrga oblak**. Takrat nastane **naliv**, ki poplavi vso okolico in provzroči marsikatero nesrečo.

Dež nam je prepotreben. Kako zdihujejo poleti kmetovalci, ako dolgo ni dežja ! Poljski sadeži jim usihajo. V nekaterih krajih naše zemlje ne pade vse leto kapljica dežja. Zato pa tudi tam ni videti nobene cvetice, ne drevesa, ampak le pesek in kamenje. Takim krajem pravimo **puščave**.

Kakor je poljedelec vesel pohlevnega dežja, tako se boji pogubne **toče**. Ta nastane, kadar zmrznejo vodni hlapovi v oblaku. Toča pada med dežjem ali pa tudi sama. Suha toča prestraši kmeta najbolj. Toča je ledena in prozorna ; vsako zrno ima pa neprozorno jedro. Navadno je debelo kakor grah, časih pa tudi kakor golobja ali celo kurja jajca. Toča pobija poleti, in sicer največkrat podnevi.

137. Sneg.

Pozimi zmrzujejo vode ; takrat tudi zmrzujejo vodni hlapovi v oblakih, in narede se prelepe bele zvezdice. Gotovo ste jih že videli in lovili na rokav,

ko so padale na zemljo. Zvezdica se prime zvezdice. Tako se naredo **snežinke**, ki se vedno večajo. **Sneg** pobeli ulice in strehe, ravnine in hribovje.

Na visokih gorah je hladno, tam sneži tudi poleti. Zakaj ?

Sneg je prav tako potreben, kakor dež. Res, da nimajo v vročih deželah naše zemlje snega, zato imajo pa več dežja. Sneg pokrije zemljo ; kakor topla odeja varuje zimske setve, da ne pozebejo.

Kdor ozebe, drgni ozebli telesni del s snegom. To pomaga, da preide ozeblina. Tudi zmrzlega človeka je treba drgniti s snegom, da oživi.

138. Rosa in slana.

Dihaj v mrzlo šipo ! Šipa postane motna in se kmalu obrosi. Zakaj ? Vodni hlapovi, ki so prišli iz tvojih ust, so se shladili ob mrzlem steklu, skrčili in sesedli v kapljicah na šipe. Pozimi je v zaprti sobi mnogo vodnega hlapa. Ta se tudi shlapi ob mrzli šipi v oknu in jo porosi ; pravimo : **okna se poté**.

Obrosi se pa tudi kozarec, katerega prineseš z mraza v toplo sobo, prav tako poleti z mrzlo vodo napolnjena steklenica. Zakaj ?

Takisto se napravlja tudi rosa na rastlinah. Ko zajde solnce, se ohlade stvari v prirodi poprej kakor zrak. Ako se dotaknejo vodni hlapovi hladnejše trave, listja, kamenja i. t. d., se zgoste in obvisijo v kapljicah na dotičnih stvareh. Tem kapljicam pravimo **rosa**.

Rosa poživlja rastline, zatorej je prepotrebna, zlasti ako ni dosti dežja. V vetrovnih nočeh ni rose. Zakaj ne ?

V prehladnih nočeh rosa lahko zmrzne. Zmrzlo roso imenujemo **slano**. Slane se boje kmetje spomladi in jeseni. Takrat popali na sadnem drevju in vinski trti cvetje ali pa končava jesensko žito.

Zakaj se ne bojimo slane v vetrovnih in oblačnih nočeh ?

Kako varuje vrtnar cvetice slane ?

Kako se naredo na oknih ledene cvetice ?

139. Zrak.

Zrak je povsod okolo zemlje. Videti ga ne moremo, ker nima barve. Pač pa ga lahko čutimo, ako mahamo z roko ali tečemo.

Zrak nam je neizogibno potreben. Brez zraka ne more živeti ne človek, ne žival. Tudi rastline bi ne mogle rasti in ogenj ne goreti. Zrak tudi stori, da vre vino, da gnijo in trohne stvari in da rjaví železo.

Da pa zrak tekne našemu zdravju, mora biti čist in dober. Ko zasopeš, potegneš dobri zrak v pljuča in izdahneš slabi zrak. Slab zrak je torej tam, kjer biva in diha mnogo ljudi. Zatorej je treba stanovanja večkrat prezračevati ne samo poleti, ampak tudi pozimi. Kjer vre vino, se zrak izpridi. Slab zrak se nabirá tudi v vodnjakih. Delavci, ki imajo opraviti po takih krajih, naj izpuste propej

noter luč. Ako ne more goreti luč, tudi človek ne more živeti.

Najnevarnejši je pa človeku zrak, ki ga izpridi žerjavica. Zgodi se časih, da ubogi in nevedni ljudje zvečer, preden gredo spat, postavijo lonec z žerjavico v spalnico. Žerjavica pokvari zrak tako, da omami speče ljudi in jih celo zaduši.

Cevi, ki vežejo peč z dimnikom, ne zapiraj, ako je v peči žerjavica ! Zakaj ne ?

Kje je čistejši zrak — v mestu ali na kmetih ?
Zakaj ugasne luč, ako jo pokrijemo ?

Drva v kopici ne gore, ampak samo tle. Zakaj ?

Zakaj piha kovač z mehoma v žerjavico ?

Kako ohranimo železne izdelke rje ?

140. Veter.

Veter je zrak, ki se pretaka iz kraja v kraj. Kako nastane veter ? Odpri vrata zakurjene sobe. Zunanji mrzli zrak sili spodaj v sobo, notranji topli zrak pa zgoraj iz nje. Topli zrak je namreč redkejši in lažji, mrzli pa gostejši in težji. Topli puhti torej kvišku, in na njegovo mesto sili mrzli.

Takisto nastanejo vetrovi v prirodi. Od solčnega juga pišejo topli, od ledenega severa pa mrzli vetrovi. Njihova moč je kaj različna. Kako prijetno pihljajo pomladanske in poletne **sapice**, in kako tulijo **viharji** ! Silen vihar se imenuje **orkan**.

Vihar ruje in lomi drevje, podira kozolce in celo hišam odnaša strehe. Ako se zadeneta dva

nasprotna vetrova, nastane **vrtinec**. Vrtinec nosi kvišku prah, listje in pesek. V silnih viharjih so vrtinci kaj nevarni.

Dasi napravljajo viharji obilo škode, so vendar vetrovi jako koristni. Čistijo in hlade zrak, prinašajo deževne oblake ali pa jasne oblačno nebo. Vetrovi gibljejo jezera in morja, da se ne usmradi stoječa voda. Gonijo mline na veter, ladje jadrenice in po velikih ravninah celo sani.

141. Vrabec in burja.

Vrabec in burja sta se prepirala, kdo je močnejši. Burja reče vrabcu: „Takoј pogineš, ako le malo popiham.“

„Ne poginem, ne,“ jo zavrne vrabec, „če pihaš tudi tri dni!“

Burja začne pihati in bučati. Dolgo se upira vrabec njeni sili in mrazu, a naposled vendarle omaga in že razteza peruti, ker je že preslab, da bi sedel na vejici. Burja ga vpraša: „Zakaj raztezaš peruti?“ — „Prevroče mi je. Pihaj, le pihaj! Vidiš, da mi ne moreš do živega!“

Ko ji je to povedal, je burja prestala pihati, a zviti vrabec se je pogrel na solncu in je zopet okreval.

Zapisal Jenko Barle.

142. Solnce in veter.

Solnce in veter sta se izkušala svoje dni, kdo bi bil močnejši. Dogovorita se, naj zmaga ta, ki prisili popotnika, da sleče plašč.

Veter začne prvi hudo pihati ; zdolec in krivec se stepeta ter napravita dež in točo, da bi primorala popotnika, naj sleče plašč. Popotnik ves moker trepeče od mraza, trdno drži za plašč in se zavije vanj.

Veter potihne, vreme se razvedri in solnce posije. Sije prav prijazno in upira žarke popotniku v hrbet. Toplota raste, sapa prihaja vedno bolj in bolj gorka ; plašč mu je pretopel. Z rame ga vrže in pogrne na tla ter leže v senco počivat.

Solnce se posmeje vetru, ki ga je premagalo tako lahko, ter mu pravi : „Z dobroto se več opravi kakor pa z grdobo.“

Anton Janežič.

Dom in svet

A. Zemljepisje.

143. Moj dom.

V dolinci prijetni je ljubi moj dom,
nikoli od njega podal se ne bom ;
pod lipo domačo najrajše sedim,
v domačem veselju najslaje živim.

Glej, rože domače najlepše cveto,
in ptički domači najslaje pojo.
Priatelji naši so polni srca,
ljubezen, zvestoba le biva doma.

Doma preživeti si dneve želim,
umreti se tudi doma ne bojim ;
v domači gomili se spava sladkó,
mi bratje, sestrice rahljajo zemljo.

Andrej Praprotnik.

144. Domača hiša.

Nikjer ni tako prijetno, tako dobro, kakor v domači hiši. Tu je moj oče gospodar, tu vlada ljuba mati, tu sem med bratci in sestrami, med sorodniki.

Čisto preprosta je domača hiša. **Veži** ob levi in desni so **sobe**. V eni spimo, v drugi obedujemo in opravljamo različna dela. Kar nas hodi v šolo,

se učimo in izdelujemo domače naloge. Mati plete nogavice, šiva obleko in poleg tega pazi, da smo mirni in pridni. Pa kdo bi ne bil priden doma, kjer smo preskrbljeni z vsem, česar potrebujemo ! Kako bi bilo grdo, če bi žalili skrbnega očeta, dobro mater ki delata za nas od jutra do noči !

Iz sobe pridemo naravnost v **kuhinjo**. Tukaj je tudi prijetno ! Najbolj pa nam ugaja kuhinja seveda takrat, kadar nam pripravlja mati kaj dobrega za lačne želodčke. Poleg kuhinje je **jedilna shramba**. Kar pa nima prostora v nji, to je spodaj v **kleti**, kamor drže **stopnice**. Stopnice so tudi narejene do **podstrešja**, kjer je shranjena razna navlaka in kjer se suši perilo.

Kadar je v prirodi pomlad in poletje, odpremo na stežaj **okna** in **vrata**, da v vse prostore zaveje prijetni in čisti zrak. Takrat smo podnevi malo v hiši ; rajše se mudimo na **vtu**, ki je zadaj za dvoriščem. Tu imamo dosti zabave : vse cvete in dehti.

Dokaj veselja nam dela tudi nemirna kuretina, ki brska po pesku, snažna mucika, ki se greje na solncu, in zvesti naš pes, ki sedi ob hišnem **pragu**.

Kadar pa je hladna jesen in še hladnejša zima, takrat sicer tudi zračimo sobe, a kmalu zapremo okna ter se stiskamo h gorki **peči**. O peči gledamo v spečo prirodo, v hudo zimo in čakamo, da zopet zavlada pomlad po širokem svetu.

Srečen tisti, kdor ima dom !

145. Družina.

Očeta in mater imenujemo starše. Svoje otroke jako ljubita. Dajeta jim jed in pijačo, obleko, stanovanje, knjige in sploh vse, česar potrebujejo. Zato pa tudi otrok očeta in mater ljubi od vsega srca ter jima je hvaležen in-poslušen.

Otrok ima bratce in sestrice, tete in strice. Bratje in sestre se skupaj uče in o prostem času tudi igrajo.

Ded in babica (stari oče in stara mati) sta vesela pridnih vnukov. Pripovedujeta jim lepe povesti iz davnih časov, jih učita lepega vedenja, pobožnosti in marljivosti.

Oče, mati, ded, babica, teta, stric in otroci se imenujejo družina.

Iz „Vrtca“.

146. Pregovori.

1. Na solncu je toplo, pri materi dobro.
2. Očetov blagoslov zida otrokom hiše, materina kletev pa jih podira.
3. Pridna gospodinja podpira hiše tri ogle.
4. Ti očeta do praga, sin tebe čez prag.

147. Naša vas.

Stojé na holmu hiše tri,
pod holmom potok čist šumi,
in ribice tam plavajo,
po vodi se zigravajo.

Orehov, jablan, hrušek, sliv
 ob kočah je do samih njiv ;
 precvitajo, diše spomlad',
 jesen' rode okrogel sad.

A v senci drevja sadnega,
 pod brambo krova hladnega
 v vročini skače kup otrok,
 ki golih glav so, bosih nog.

Nad njimi ptičice pojó
 in gnezda si skrivaj pletó ;
 pomladi tam se veselé,
 drugam jeseni odlete.

Za kočó vsako ulinjak
 šumi od zlate zore v mrak ;
 čebele pridno letajo,
 medú ljudem obetajo.

Razgled je s holma lep tako,
 da vabi srce in oko :
 Tam gore so, a tod poljé,
 in travniki tam zelené.

Po gorah cerkve so okrog,
 moleče k nebu v sinji lok ;
 a vsaka ima zvon glasan,
 ki poje, ko se bliža dan.

Minilo že je nekaj let,
 kar šel sem s holma v beli svet ;
 a vtisnil se mi je v spomin
 do črne jame globočin.

148. Občina.

Kraj, kjer prebivamo, je naše prebivališče. Prebivališče je mesto, trg ali vas. Tu prebiva več družin; vsaka ima svoje gospodarstvo. Prebivalci istega kraja pomagajo drug drugemu. Vsi imajo marsikatero pravice in dolžnosti. Skupščina takih prebivalcev se imenuje občina.

Za občinsko korist je mnogo dela. Zato volijo občani občinski odbor, ki govori in dela v imenu vseh občanov. V odboru je prvi župan in poleg njega so možje, ki mu svetujejo. To so občinski svétniki ali svetovalci.

Občinski odbor mora skrbeti za vse, kar je potrebno občinskim prebivalcem. Pred vsem so v kraju javna poslopja, recimo: cerkev, šola, občinska posvetovalnica, bolnišnica i. t. d. Skrbeti pa mora tudi za dobre ceste, mostove, vodnjake, gasilne priprave i. t. d.

Za to oskrbovanje je treba truda in novcev, in zato mora vsak občan plačevati nekaj davka. A tega davka ne nakladajo posamezne osebe, nego zakon določuje, koliko ga je treba plačevati.

149. Na polju.

Okolo domače vasi je polje. Polje ni povsod enako. Ponekod se vzdiguje zemlja v prijetne holmce, ki jih je predelal pridni kmetič v vinograde. V lepih ravnih vrstah stoji trta pri trti, privezana h kolu, ki jo varuje vetrov in drži kvišku.

Kjer je polje ravno, si je napravil kmetovalec rodovitne njive. Na dolgo in široko se ziblje rumeno žitno klasovje : tu pšenica, tam rž, tu zopet oves, ondi ječmen. A tudi plevel je med bilkami. Tu je rdeči kokalj, tamkaj modra plavica med jarim žitom. Med gosto žito in poljske cvetice se je naselila prepelica. Vesela pevka je to, ki poje svoj „pet pedi, pet pedi!“ Tudi škrjanček si je napravil gnezdece v razoru žitnega polja.

Poleg žitnega polja se razprostirajo zeleni travniki, prekriti z bujno travo in s cveticami. Tisoč in tisoč pisanih cvetic vzdiguje glavice iz zelene trave. Povsod se vidijo prelepe kresnice in škr-latnordeči jagelci. Tam ob potoku, ki se vije ob travniku, cveto modre potočnice.

Po pašnikih se pasejo konji, krave in ovce. Čreda ima pastirja, ki pazi na to, da ne zaide živina na travnike, katerih trava se poseče v seno za živinsko klajo pozimi.

150. Cesta, pošta in železnica.

Ločeni bi bili od vsega sveta, ko bi cesta ne vezala z njim našega rojstnega kraja. Tod hodimo na izprehod, kadar nam dopušča čas. Kmet zadene motiko ter gre po cesti do steze, ki drži k njegovi njivi. Lahke kočije, navadni in tovorni vozovi se vozijo tod. Jezdec dirja na konju, da se drobi kamenje po cesti in da se dviga prah.

Če gremo po cesti dalje, pridemo do razpotja. Kam drži sedaj ta, kam ona cesta, kaže kažipot.

Ob cesti na levo in desno so polje, travniki, gozdi, hiše, vasi, trgi, mesta. Hej, kdo bi naštel vse, kar se vidi ob beli cesti! In tam daleč v svetu imamo znanca, prijatelja, sorodnika. Kadar se hočemo kaj pogovoriti z njim, pa ne moremo k njemu, napišemo pismo ter ga oddamo pošti.

Poštar zapreže konje v poštni voz, naloži pisma, blago in potnike in požene v daljni svet. Kadar mu prihaja dolg čas, zatrobi na rog. Nanj trobi tudi takrat, kadar dospe do kraja, kjer se mora ustaviti in oddati to, kar je pripeljal.

Dandanes pa vidimo po naših cestah že malo poštnih voz. Človek je izumil železnico, ki beži hitreje, nego najhitrejši konj. S cest so izginili tovorni vozovi, poštni vozovi počivajo zaprašeni — železniški stroj pa piska in puha ter dirja neznan-sko hitro daleč v znane in tuje kraje. Ob železniški progi pa je napeta brzojavna žica, ki lahko v naj-krajšem času prenese misli, želje in poročila na konec sveta.

Srečen je tisti, ki se lahko vozi po svetu. Iz kraja v kraj ga prenaša to, kar je napravil človeški duh. Na tuji zemlji, med tujimi ljudmi gleda božji svet, ki ga je ustvaril Bog.

151. Na poti v šolo.

Kaj mudiš me, oj, zeleni
in cvetoči travnik ti?
Lep si, ali v šolo meni,
ljubi travnik, se mudi.

Urne ribice v potoki,
rad bi vam tovariš bil ;
tekal, skakal bi po loki
in metulje bi lovil.

Ptiček, ti utegneš peti,
kar ti treba, znaš ti že ;
v šolo moram jaz hiteti,
kjer se bistrijo glavé.

Ali ko pa šola mine,
kakor ti bom, ptiček, prost :
hej, črez jarke in krtine !
Travnik ves bo moj in gozd.

Jožef Stritar.

152. Okraj.

Več občin skupaj je druženi v okraj. Ta ima višjo gosposko, ki se imenuje podnamestništvo (sottoprefettura). Prvi uradnik v okraju je podnamestnik (sottoprefetto). Pri podnamestništvu dobivajo župani vodila in ukaze za svojo občino. Tu se obravnavajo pritožbe posameznih občanov in sploh vse, kar se tiče javnega reda in miru v občinah. Tu pazijo na obrt in sploh skrbe za to, da se spoštujejo in izpolnjujejo zakoni.

Več okrajev pod eno višjo gosposko je dežela.

153. Hribi in doline.

Hribi in doline, doline in hribi, vmes studenec, reke, morje — taka je naša zemlja.

Dolinci hvalijo svoje doline in nižave, planinci pa ne morejo preceniti svojih hribov in planin. In kdo ima prav? Reči smemo, da oboji, zakaj povsod je lepo. Hribu ob **vznožju** stoje vasi. Na **pobočju** rasto gozdi. Čim bliže prihajamo **vrhu**, tem bolj izginja gozd. Ob **slemenu** se razprostirajo lepe **planine**, polne sočne trave in planinskih cvetic. Semkaj prižene pastir čredo, kjer se pase od pomladi do takrat, ko začno vleči mrzli vetrovi in ko se bliža vrhovom zima s snegom in z ledom. Gore pa, ki sezajo visoko proti nebu, nosijo leto in dan na vrhovih sneg in led. Pravimo jim **snežniki**.

Poleg takih velikanov vidimo po naših krajih in drugod položne **griče** s senčnimi gozdiči in s prijaznimi cerkvicami na vrhu. Kjer je podnebje za to ugodno, zasade take griče s trtjem, ki jim daje sladko vinsko kapljico.

Ob hribih in gričih pa se razprostirajo doline. Travniki in polje, ceste, reke in studenci, vasi, trgi in mesta, poleg njih cvetoči vrtovi, gaji in gozdiči — vse to je v dolini. Ali tod zrak ni tako jasen, čist in zdrav kakor na sinjih vrhovih visokih gorá in planin. Pojdi, kadar se ti nudi prilika, na gore: odondot ti gleda oko pisani svet na široko pod teboj!

154. Pastirček.

Na planinco koza naša
hodi se najrajša past;
tam ji tekne sočna paša,
mehka trava gre ji v slast.

S sabo vodi dva kozliča
močno rad oba imam,
ní za bela dva konjiča
teh kozličev ne prodam !

Spodaj svet se razprostira
ves od solnca pozlačen ;
srečen, kdor se vanj ozira,
lepši ni pogled noben !

Stopil bom na vrh skaline
in zavrisknil tam na glas,
da odmev po gori šine
v širi svet, v deveto vas !

Anton Funtek.

155. Trg in mesto.

Kako mirno in tiho je na vasi ! V lesenih, tuintam tudi zidanih hišah stanujejo vaščani, ki si v potu svojega obraza pridelujejo živež na polju. Kar ga jim preostaja, ga vozijo v trge in mesta ter ga prodajajo tržanom in meščanom, ki se ne bavijo s kmetijstvom.

Lepše hiše, nekatere celo dvonadstropne, precej v redu stoje druga poleg druge, vmes gladke ceste in ulice, velika cerkev, lepa šola — kaj je to ? Trg je, ki je v sredi med vasjo in mestom. Tržani so po stanu kaj različni med seboj. Po nekaterih trgih so nastanjeni razni uradi, katere vodijo uradniki. Rokodelci napravljajo obleko, obutev in hišno opravo. V prodajalnicah kupujejo razno blago in

živila, mesar jim daje meso in pri peku dobivajo kruh. V trgu je cerkev, kamor hodijo tržani k službi božji.

Časih se radujejo pri zabavi, katero priredi gostilničar, da se od dela upehani tržan nekoliko razvedri in pogovori prijatelj s prijateljem. Vsi se poznajo med seboj, drug drugemu pomagajo in žive v miru.

Drugačno je mesto in mestno življenje. Velike hiše stoje v ravni črti druga poleg druge, med njimi so narejene široke ulice, koder se gnete in hiti za opravičom sto in sto ljudi. Ta je rokodelec, ta trgovec, ta uradnik, ta učitelj, ta duhovnik, ta vojak, ta učenec i. t. d. Vsa ta velika množica šumi in vrši po mestnih ulicah kakor čebele pred panjem.

V mestu vidimo ponosne in krasne cerkve z visokimi zvoniki. Tu so razne šole: ljudske, srednje in visoke. V vojašnicah stanujejo vojaki, po kraljevih hišah so nastanjeni razni uradi, v raznih tvornicah pa si služi ob težkem delu vsakdanji kruh sto in sto ljudi. V mestih je doma bogastvo in blaginja. To uživajo oni ljudje, ki se vozijo v lahkih kočijah in se izprehajajo po senčnih drevoredih ter se hodijo zabavat v gledališča in druge podobne zavođe. A tuđi uboštva je dovolj v mestu. To najbolj čutijo oni, ki bivajo po temnih, zatohlih stanovanjih.

Kdor zboli, gre iskat zdravja v bolnišnico; kdor opeša ali ni več za delo gre v hiralnico, kjer ob milosrčnosti dobrih ljudi preživi starost. Kolikor različna so bivališča človeška in kolikor različni so

ljudje, ki bivajo v njih — nekaj vendar opazimo povsod: milosrčnost in usmiljenje do trpečih in ubožnih ljudi.

156. Rokodelci.

Kmet zase ne potrebuje vsega kar pridela. A njemu je treba drugih stvari, ki jih ne more napravljati sam. Tako mu je treba kôl. Kola mu naredi kolar. Treba mu je obleke, ki mu jo sešije krojač. Treba mu je obuvala, ki mu ga napravi črevljar. Vsak človek ne more izdelovati vsega, zatorej so si ljudje razdelili delo. Mlinar melje moko, pekar peče kruh, mesar kolje živino in pripravlja meso. Kdor bi rad moke, kruha ali mesa, ta že ve, kam se mu je obrniti.

Zidar in tesar stavita hiše. Potlej pride mizar, da naredi hišno opravo. Kovač dela iz železa sekire, motike in lopate. Nožar dela nože in škarje, ključavničar pa ključe in ključavnice.

Volna sama na sebi ne donaša nobene koristi. Ko pa pride iz predilčevih in tkalčevih rok, koliko koristnih stvari se naredi iz nje!

Gline ali ilovice je vse polno v zemlji. Lončar jo podela v lončene posode. Iz gline delajo v opekarnicah tudi opeko.

Ljudi, ki izdelujejo take koristne stvari s svojimi rokami, imenujemo rokodelce. Vsak rokodelcec se mora izučiti svojega rokodelstva. Čim pridnejši je rokodelcec, tem več si služi.

157. Pregovori.

1. Brez dela ni jela.
2. Kdor ne dela, naj tudi ne jé.
3. Vsak je svoje sreče kovač.
4. Zrno do zrna pogača — kamen do kamena palača.
5. Rana ura — zlata ura.
6. Kar danes lahko storiš, ne odlašaj na jutri.
7. Tam, kjer glad mori lenuha, najde pridni dosti kruha.
8. Delavec je vreden plačila.
9. Brez potu ni medu.
10. Kdor zgodaj vstaja, temu kruha ostaja.

158. Velika zelnata glava.

Andrej in Filip, oba rokodelčiča, sta potovala mimo vrta, na katerem je rastlo vse polno lepega zelja. „Le poglej,“ pravi Andrej, „kako velike zelnate glave so tam na vrtu!“

Filip, ki se je rad hvalil in bahal, se ni prav nič čudil zelnatim glavam. „Na potovanju po svetu,“ reče, „sem nekoč videl zelnato glavo, ki je bila tolika kakor naše župnišče.“

Andrej, ki je bil kotlar, odgovori na to: „To je bila pa res velikanska glava! I no, vse je mogoče. Jaz sem pa nekoč izdelaval kotel, ki je bil tako velik kakor naša cerkev.“

„Za boga! Čemu neki je bil tak kotel?“ vpraša Filip.

Andrej reče: „Hoteli so menda v njem skuhati tisto zelnato glavo, katero si videl ti.“

Krištof Šmid.

159. Pregovori.

1. Laž ima kratke noge.
2. Lažniku nihče ne verjame.
3. Kdor laže, ta krade.
4. Kjer laž kósi, tam ne večerja.

160. Kam in kje ?

„Kam drži na desno cesta, kam drži nal evo pot ? Mož, povejte mi po skušnji, kje se lažje ognem zmot !“

„Pot, ki vidiš ga na pravo, te prinese v mesta kras ; ki drži na levo steza, te pripelje v prosto vas.

Če nameriš jo na mesto, kras zidovja najdeš hiš ; če se pa na vas obrneš, tam nasprotno vse dobiš.“

„Kam tedaj naj se obrnem, naj li v mesto se podam, ali naj na vas jo mahnem, srečo boljšo kje imam ?“

„Vidiš, to ti je vseeno, kakor se obnašal boš ; lahko v mestu, lahko v vasi si, če hočeš, srečen mož.“

Matija Valjavec.

161. Vodovje.

Kaj neki šumlja in šepeče v sicer tihem gozdiču ? Glej, izpod skale v senčnem zatišju hiti vir in si

išče pota med kamenjem, mahovjem in grmičevjem. Kakor bi nosil gozdnemu miru življenje, tako je vse veselo ob strugi čistega, hladnega **studenca**. Pisane gozdne cvetice se ogledujejo v prozorni studenčnici. Grmičem izpira korenine, sto in sto žuželk in hroščev brenči okolo njega. Gozdni pevci — ljubi ptički — si hodijo sem gasit žejo. Časih priskače do vodice tudi druga žival, n. pr. plaha srna, se napije v naglici, in če kje kaj zašumi, hitro zopet prhne v temni gozd.

Studenec hiti dalje. Od druge strani mu prihiti nasproti bratec, ki se združi z njim v **potok**. Ta žene svoje valčke po kamenati **strugi**, kjer plavajo bistre postrvi in druge potočne ribe. Koncem vasi je postavil ob desnem **bregu** mlinar svoj **mlin**, naredil črez potok **brv**, da morejo ljudje z levega brega nositi žito v mlin. Poleg mlina teče **žaga**.

Več potokov se združi v **reko**, ki sprejemlje na obeh bregovih mnogo **pritokov**. Po nji plavajo čolni, ki vežejo breg z bregom tam, kjer ni črez reko **mostu**. Ob rekah stoje mesta. Obrtniki in tvorničarji zidajo tod svoje delavnice in tvornice, katere goni rečna voda. Da ima voda večjo moč in da je ne odteče preveč, si postavljajo v reki **jezove**.

Pa tudi drugi ljudje imajo ob reki zaslužek. Čolnarji prevažajo ljudi, plovniki prevažajo razno blago na **plovih**, ribiči love različne rečne ribe, zidar pa dobiva v reki pesek.

Reka se združi z reko v **veletok**. Po njem že plavajo manjše ladje in parobrodi. Veletok žene

mogočne valove dalje in dalje, dokler ne dospe do svojega konca — do morja.

Voda prinaša človeku mnogo koristi, ali kadar ob hudem deževju prestopi bregove, kadar **povodenj** poplavi okolico, takrat mu napravi mnogo škode.

162. Ribica in pastirička.

Velika povodenj je poplavela mnogo travnikov. Voda pada, in ribica zaostane v jamici na travniku. Čimbolj usiha voda, tem huje se premetava ribica in od prevelike žalosti se vrže celo na suho.

Pastiričica priskače, prijazno mahlja z repkom in lepo tolaži ribico: „Kaj bi toliko žalovala po kalni vodi? Le glej, kako je na suhem prijetno, kako lepo sije solnce, kako raste zelena travica, kako čedno cveto rožice; le pri meni bodi vesela!“

„Oh, kaj veš ti, česa je meni potreba,“ odgovori ribica, „brez vode ne morem živeti.“ To izgovori in umrje.

Anton Martin Slomšek.

163. Morje.

Kar je jezero v malem, to je morje v velikem: neizmerna množina vode, ki od vseh strani obliva kopno zemljo in je po nekaterih mestih po več sto metrov globoka.

Morje hrani v sebi mnogo bogastva. Neizmerno obilo je v morski vodi raztopljene soli. Poleg soli hrani morje v sebi obilico drugih rudnin, zatorej

je morska voda neužitna. V morju je brez števila morskih rib, izmed katerih so nekatere pravi velikani, ki so nevarni sovražniki ostalim morskim ribam in živalim, pa tudi človeku.

Po morski gladini švigajo kakor brze ptice velikanski **parniki** in druge **ladje**, ki vežejo tiste dele sveta, kamor ni moči priti po kopnem, ali pa kamor je tak pot predolg in nepripraven. Ob obrežnih mestih so postavljene mogočne **trdnjave**, katere branijo vstop **bojnim ladjam** sovražnikovim. V **pristanišča** pa se zatekajo **kupčijske** ali **trgovske ladje**, ki prevažajo razen živež in drugo blago iz **prekomorskih krajev**.

Kadar je morje mirno, vožnja po njem ni nevarna. Dostikrat pa razburka morje mogočen **vihar**, ki dviga velikanske, nevarne **valove**. Kdor se vozi ob takem času po morju, mu val lahko trešči ladjo ob skrito skalo ali **čer**, kjer se razbije in potopi. Srečen je tisti, kdor se reši na **obrežje** ali na **otok**. Tam zahvali Boga, da ga je rešil grozne smrti, in rad pritrdi onim, ki pravijo: „Kdor moliti ne zna, naj se na morje poda.“

164. Iz malega raste veliko.

Iz gore skrivnostne izteka se vir,
poklina neznatna studencu je tir.
Slaboten, suhoten višave je sin,
rodil se je komaj, preti mu pogin.

Na sinjem oboku luč solnea gori,
 zatorej med peskom potoček medli.
 Počasi, po malem narašča mu moč,
 otreblje si listje, se v strugi vijoč. —
 Pohlevno potoček po skali šumljá,
 ponižno iz hriba v dolino skakljá.
 Postrvica gibčna se v vodi vrti,
 v nebrojnih se žarkih ji solnce blišči. —
 Od daleč mi bije ropot na uho,
 Potoček zdaj goni že mlinsko kolo.
 Ponosno pa reka hiti do morjá
 in ladje že nosi prepolne blagá.

Francišek Krek.

165. Strani neba.

Zgodaj zjutraj pokliče učitelj svojega sina. Odideta na izprehod. Bil je še polumrak. Prideta na bližnji grič. Pod seboj zagledata v somraku domačo vas. Ob nji vidita polje in travnike, med njimi potok, za njimi gozde in še dalje druge griče in bližnje gore. Te oklepajo svet v velikem krogu daleč na okolo. Zdi se jima, kakor bi bile te gore meje sveta in kakor bi se dotikale nebesnega oboka.

Učitelj nagovori sina: „Vidiš li ta veliki krog okoli sebe? Imenujemo ga **obzorje**.“

V tem se je začelo žariti nebo. Kmalu je priplavalo izza gorskih vrhov zlato solnce.

Učitelj reče sinu: „Poglej tja! To stran neba, kjer vsak dan vzhaja solnce, imenujemo **vzhod**.“

Zvečer se bode skrilo solnce ravno na nasprotni strani. Ker tamkaj vedno zahaja za gore, imenujemo ono stran neba **zahod**."

„Imamo torej dve strani neba : vzhod in zahod,“ reče sin.

„Nimamo samo dveh strani neba, poznamo jih še več,“ dostavi oče in nadaljuje : „Obrniva se proti vzhodu ! Če zdaj razprostrem roke vodoravno na desno in na levo, kaže desnica proti **jugu** in levica na **sever**. Poleg vzhoda in zahoda imamo jug in sever torej štiri strani neba, katere zovemo glavne strani neba.“

166. Zvonikarjeva.

*Ko dan se zaznava,
danica priplava,
se sliši zvonenje
črez hribe, črez plan :
Zvonovi, zvonite,
na delo budite,
ker naše življenje
je kratek le dan !
Kdor hoče živeti
in srečo imeti,
naj dela veselo,
pa moli naj vmes :
Zvonovi, zvonite,
k molitvi vabite,
ker prazno je delo
brez sreče z nebes !*

167. Dan.

Kadar vzhaja solnce, je **jutro**. Solnce se pomika više in više. Kadar stoji najviše, je **poldne**. Čas pred poldnevom se imenuje dopoldne. Po poldnevi se umika solnce proti zahodu. Ta čas se imenuje popoldne. Ko zajde solnce, je **večer**. Po večeru nastane **noč**. Ko mine polovica noči, je **polnoč**. Čas od polnoči do polnoči imenujemo **dan**.

Dan ima 24 ur, ura 60 minut in minuta 60 sekund.

168. Lahko noč.

Svetlo solnce se je skrilo,
vse na svetu potihnilo,
vse odeva tiha noč,
da zaspati nam je moč.

Ptičice in vsa živina,
gospodarji in družina,
vse počitka željno je,
tiha noč zaziblje vse.

Moja glava je zaspana,
moja postelja postlana,
ljubi angel, varuh moj,
mene čuvaj ti nocoj!

Jutri hočem zgodaj vstati,
nečem zarje zaležati,
Bog mi svojo daj pomoč —
Oče, mati, lahko noč!

169. Luna ali mesec.

Ko zajde zlato solnce, se prikaže na vzhodu prijazna luna. Podobna je veliki srebrni plošči. A luna ni plošča, ampak kakor naša zemlja in druga nebesna telesa — velikanska krogla. Kakor zemlja in nekatere zvezde, dobiva tudi ona svetlobo od solnca.

Kadar vidimo celo ploščo, ji pravimo **ščep**. Ščep vzhaja ob solnčnem zahodu in sveti vso noč. A vsak dan vzhaja pozneje in se skrčuje ob desnem robu.

Sedem dni po ščepu vzhaja šele ob polnoči, in na nebu vidimo samo levo polovico. To je **zadnji krajec**.

Tudi ta se vedno manjša in izgine čez sedem dni. Tedaj je obrnjena proti zemlji nerasvetljena lunina stran, in zato je ne vidimo. Takrat imamo **mlaj**.

Sedaj se pokaže na zahodu srpast krajec. Vsak večer je večji in kmalu stoji ves na nebu. Sedem dni po mlaju vidimo ob solnčnem zahodu polovico desne plošče sredi neba. To je **prvi krajec**. Ta se tudi vedno veča, in sedem dni potem ob solnčnem zahodu pokaže ščep zopet polni obraz.

170. Noč.

Solnce rumeno
goro zeleno
zadnjič poljubilo je ;
v krilo temine
hribje, doline
tiho zavile so se.

Tam na iztoku
 v sinjem oboku
 luna prikaže glavó ;
 bolj se užiga,
 vedno bolj miga
 zvezdic prijazno zlató.

Vetrec pihljaje
 jezero maje,
 rahlo ob bregu šeptá ;
 v jezeru čreda
 zvezdic se gleda,
 v daljnji globini migljá.

Simon Jenko.

171. Letni časi.

Leto ima štiri letne čase: pomlad, poletje, jesen in zimo.

Lepa pomlad se prične dne 21. sušca. Takrat vzhaja solnce ravno na vzhodu zjutraj ob šestih in zahaja na zahodu zvečer ob osemnajstih. Dan in noč sta enako dolga. Od tega dneva vzhaja solnce vedno prej in zahaja pozneje. Toplota raste, priroda oživi, vsaka živa stvar se veseli ljube pomladi.

Dne 21. rženega cveta ali rožnika imamo najdaljši dan in najkrajšo noč. Vroče poletje se prične. Solnce vzhaja zjutraj ob štirih in zahaja zvečer ob dvajsetih. Toda bolj in bolj se skrajšajo dnevi. Noči so pa vedno daljše.

Dne 22. kimavca sta dan in noč zopet enako dolga. Hladna jesen je prišla. Solnce vzhaja in zahaja prav tam kakor v pričetku pomladi dne 21. sušca. Ljudje pospravljajo s polja zadnje pridelke ter se pripravljajo na zimo.

Ta se prične dne 21. grudna. Takrat imamo najdaljšo noč in najkrajši dan. Solnce vzhaja zjutraj ob osmih in zahaja zvečer ob šestnajstih. Priroda je odeta v sneg in led ter nabira novih moči, da ž njimi zopet oživi in ozeleni v novi pomladi.

172. Štirje letni časi.

Zeleni spet so vrtni, trate,
dehte cvetice v mehkem hladi,
glase se ptičice krilate —
Nastopek je — **pomlad!**

Na polju žito rumeneva,
pripeka solnce, vene cvetje,
na drevju sadje dozoreva —
Dospelo je — **poletje!**

Že s trt se sladko grozdje smeje,
trgačev se razlega pesen,
rumeno listje pada iz veje —
Dospela k nam je — **jesen!**

Ledena sapa zunaj hruje,
veselja pač priroda nima,
sneži, in potok zamrzuje —
Otroci, tu je — **zima!**

173. Zadnji dan leta.

*Tu klečim pred Tabo, otrok Tvoj,
rad bi se zahvalil, Oče moj,
rad bi se zahvalil Ti na vsem,
kar si storil meni v letu tem.*

*Rad bi se zahvalil, a kako,
a kako izrečem naj vse to,
kar mi v srcu notri želj kipi ?
Jezik moj izraza ne dobi.*

*Ti umeješ mene brez besed,
Tebi je odkrita vsaka sled ;
Bog, ti vidiš noter v srca nam,
bereš v mojem mojo hvalo sam*

Jožef Pagliaruzzi.

B. Zgodovina.

174. Zlatorog.

Pripoveduje se, da so nekdej na planinah ob Triglavu, prebivale bele žene. Bile so dobrosrčne. Večkrat so se prikazovale v dolini in pomagale ubožnim ljudem v stiskah in nadlogah. Pastirje so učile spoznavati zdravilne moči raznih zelišč ; po golih skalah je rasla po njihovi volji slastna trava, da se je pasla siromakova koza. Niso pa imele rade hvale. Nihče ni smel v kraje, kjer so prebivale ; prepodile so ga s hudo nevihto.

Po solnčnih rebrih so se pasle njihove divje koze, ki so bile bele kakor sneg. Te koze je vodil močan kozel; ker je imel zlate rogove, so ga imenovali Zlatoroga. Njegova kri je imela čudno moč. Ako ga je zadela lovčeva krogla, ja zrasla iz vsake kapije krvi, najsi je padla tudi na skalo ali sneg, čudovita triglavska roža, ki mu je takoj vrnila zdravje, ako je použil le en list. Še večjo moč pa so imeli njegovi zlati rogovi. Pravili so, da kdor dobi Zlatorogov rog, si lahko z njim pridobi velikanske zaklade zlata in srebra, katere je čuvala mnogoglava kača v gori Bogatinu.

Želja po tem bogastvu je napotila nekega lovca, da se je odpravil v gore loviti Zlatoroga. Ponoči je šel na pot in opoldne dobil Zlatoroga. Lovčeva krogla ga je zadela ravno v srce. Težko ranjen se je splazil kozel na ozko skalo, pod katero je bil strašen prepad. Lovec je šel pogumno dalje po sledu krvavečega Zlatoroga. Pot so mu tudi kazale čudne rože, ki so zrasle iz Zlatorogove krvi.

Ali Zlatorog je v tem použil list čudotvorne rože in se z novo močjo obrnil proti sovražniku. Njegovi rogovi so se svetili kakor solnce. Omamljen po toliki lepoti, je pogledal lovec podse v brezdno — zavrtelo se mu je v glavi. Zlatorog je skočil proti njemu in pahnil lovca v brezmejno globočino, kjer se je ubil.

Bele žene so potem izginile s tega kraja. Z njimi so odšle tudi bele koze. Zlatorog je z rogovi razril cvetoče livade — in sedaj so tamkaj skalnate puščave.

175. Povodni mož.

Ob solnčnem zahodu je sedela ob reki Soči petletna ribičeva hčerka. Kar priplava pred njo velika zlata riba, svetlejša od večernice na jasnem nebu. Dete stopi za ribo v mlačno vodo, a val jo vzdigne ter nese proti veliki skali sredi reke, in ondi izgine deklica v deročih valovih.

Črez leto dni je sedel oče utopljene deklice na obrežju ter mislil na izgubljeno hčerko. Zdajci zagleda sredi reke majhen čolnič, in v njem belo deklico, ki je bila prav taka kakor njegova izgubljena hčerka. Čolnič zadene ob skalo, voda se razdeli, čolnič in dete pa izgine v globočino.

Drugi dan je lovil ribič z mrežo ribe. Velika mreža se začne močno gibati. V nji zapazi ribič zlato ribo. Že jo drži ribič v rokah, kar se prikaže tik njega velikanski mož, proseč ga: „Pusti mi, ribič, zlato ribo: razsvetljuje mi temne sobane pod vodo. Vrnem ti hčerko!“

Ribič izpusti ribo, velikan pa reče: „Pridi ob solnčnem zahodu k oni skali ter udari trikrat z veslom po nji!“ Solnce še ni bilo za gorami, ko sta mož in žena veslala proti omenjeni skali. Žena, ki je že komaj čakala, da zagleda drago hčerko, iztrga možu veslo iz rok ter bije po skali, da glasno odmevajo udarci od bližnjih hribov. Reka se razdeli, in s čolnom padeta oba v globočino, ker nista ravnala po povelju povodnega moža.

176. Žena na Poljanah.

Bili so pred davnimi leti hudi časi za našega kmetovalca. Mogočna gospoda si je zidala na strminah gradove. Ubožni kmet je moral služiti tej gospodi. Moral ji je zidati, delati pota, lomiti kamene, trebiti gozd in orati ter obdelovati polje. Gorje tistemu, kdor se je uprl. Vrgli so ga v ječo, kjer je ob trpljenju in gladu prebil žalostne čase.

Na Poljanah je tudi živela taka grajska gospoda, ki je bila brez srca. Gospod in gospa sta bila neusmiljena. Imela sta edino hčer, ki je bila starešem docela podobna v brezsrčnosti. Veselilo jo je, če je videla trpeti kmeta.

Nekega jesenskega dne so bili na lovu. Kmetje so morali s psi priganjati zver. Lovci so stali v varnih zavetjih, da se jim ni bilo treba bati zveri. Na lovu je bila tudi graščakova hči. Stala je na neki skali.

Videla je, kako je zgrabila blizu nje razdivjana zver že ranjenega osivelega moža gonjača in ga podrla na tla. Lahko bi ga bila rešila smrti, toda grozne muke starčeve so ji ugajale, da mu ni hotela pomagati. Tudi sluga, ki je stal z orožjem poleg mlade ženske, mu ni smel na pomoč. Ubogi kmet je umrl v strašnih bolečinah.

A prišla je kazen božja. Hipoma je stala grajska hči okamenela tam gori na skali. Nje očeta in mater je pretresel ta strašni dogodek, da sta zapustila kraj in grad ter odpotovala daleč v svet.

V gradu ni hotel stanovati nihče več, zato je zidovje razpadlo.

Vidijo se še dandanes same razvaline in poleg njih kamen, o katerem govore, da je — okamenela grajska hči.

Po Mateju Tonejcu.

177. Francek in njega babica.

Francek je bil velik prijatelj ptičev in je rad iztikal za gnezdi. Neko pomlad najde na vrtu med rogovilami stare jablane ščinkovčevo gnezdo in v njem pet že skoro godnih mladičev, katerih je bil neizrečno vesel. Stara dva sta ga plaho obletavala in sta čivkala prav žalostno, a on jih ni utegnil poslušati. Vzame gnezdo z mladiči. Ves zasopel jih hiti pokazat babici v hišo. Ali tu se je opekel! Takoj jih je moral zanesti nazaj, zvečer pa, preden je šel spat, mu je povedala babica to-le povest:

V starih časih je zbral neverni Turek silno vojsko in se je zagrozil, da bode spravil vse krščanske zemlje v svojo oblast. Turška vojska je premagala vse čete in je bila strah in trepet vsem kristjanom. Kamorkoli je prihrumela, je skrunila cerkve, požigala vasi in mesta ter morila ljudi. Jok in stok je šel pred njimi, jok in stok je ostal za njimi. Kar ni poklal, zlasti dečke in deklice, je povezal in odgnal s seboj v daljno Turčijo. Koliko solz se je prelilo, koliko ubogih staršev je ostalo brez otrok, in koliko sužnih otročičev je zdihovalo po starših!

Le misli si, ko bi spet hudi Turek prirohnel k nam in bi tebe vzel očetu, materi in meni ter te odgnal z drugimi otroci v deveto deželo, kjer ne poznaš žive duše. Kako hudo bi bilo očetu in materi, kako hudo bi bilo tebi!

In vidiš, ti si prav tako neusmiljen kakor neverni Turek! Ti si uboge mladiče vzel skrbnim staršem, ki imajo z njimi največje veselje. Te nedolžne živalice, katere je ustvaril dobrotni nebeški Oče, da se vesele življenja, te živalce si hotel vzeti njihovemu očetu in njihovi materi, da bi v tvojih rokah žalostno poginile. Ali misliš, da bi bilo to všeč Bogu, ki ti je dal dobre starše in mene, ki te učim, kaj je prav, kaj ni prav?"

Tako je govorila babica, in Francku so šle njene besede do srca. Neizrečno ga je veselilo, ko je čez nekoliko dni videl mladiče, ki so jih stari izpeljavali iz gaezda. Glasno cvrčec so oznanjevali, kako so jih veseli.

Po Fran Erjavcu.

178. Pregovori.

1. *Kadar je vojska, so odprta nebesa.*
2. *Kadar poka puška, ne igra kolo.*
3. *Pokornih glav ne seka sablja.*
4. *Po vojski dosti junakov.*
5. *Ako je oče junak, je sin gotovo vojak.*

179. Sv. Just.

(San Justo)

(Trieste)

Sveti Just se je rodil v Trstu. Njegovi starši so bili imenitnega rodu, vendar so takoj skrbeli,

da se je mladi Just vzgajal po naukih krščanske vere. Rimljani pa, ki so bili takrat gospodarji Trsta, so bili malikovalci.

Ko je Just postal mladenič, se je začelo po rimski državi grozovito preganjanje kristjanov. Kdor je ostal zvest veri Jezusa Kristusa, je moral umreti v strašnih mukah. V Trstu je preganjal kristjane poglavar Menacij. Menacij pokliče Justa pred sodišče in ga hoče na vse mogoče načine prisiliti, da bi daroval malikom. Toda zaman. Zato so ga vrgli v ječo, kjer je vso noč glasno molil in hvalil Boga.

Drugo jutro ga obsodijo sodniki na smrt. Krvniki ga primejo in odvedejo proti morju. Privežejo mu svinec na noge, roke in vrat in ga potope v morje. A kmalu priplava sveto truplo na površje. Morski valovi ga zaneso do obrežja, ki ga imenujemo danes *Nezarij Sauro* ~~(San Zaccaria)~~ *Saccario Sauro*

Po noči se prikaže Just duhovniku Sebastjanu v sanjah in mu reče: „Vstani in pojdi na morsko obrežje! Tam leži na pesku moje truplo. Prosim te, pokoplji ga na krščanski način!“ Sebastjan vstane in kliče kristjane. Na morskem obrežju res dobe truplo mladeniča, ga mazilijo, zavijejo v bele tančice in pokopljejo. To se je zgodilo dne 2. novembra leta 290.

Kakšnih dvesto let kasneje so sezidali na hribu, kjer stoji tržaški grad, cerkvico na čast sv. Justu. To cerkvico so pozneje razširili in združili z drugo, blizu nje stoječo cerkvico. Tako je nastala naša čestitljiva stolna cerkev sv. Justa ^(San Giusto), kjer hranijo mučenikove svete ostanke.

180. Barbana.

Pred davnim časom je Soča ^(Lisonca) tako narasla, da je v spodnjem teku poplavela Furlansko nižino in pokrila vse pomorske lokve ali lagune. Tudi otoček Barbana je izginil pod vodo, njegovi prebivalci pa so potonili. Ko je povodenj upadala, je plavala na vodi Marijina podoba, ki se je slednjič ujela na drevesni stor in tam obstala. Patriarh Elija iz Gradeža ^(Grado) je sezidal na tem mesto cerkvico. Leta 1593. pa so postavili novo cerkev in samostan. Prvi opat, ki je bival v samostanu, se je klical Barban; odtod torej ime Barbana.

K tej cerkvi romajo že od nekaj, in sicer na Veliki Šmaren ali prvo nedeljo v juliju. Tega dne se vrši procesija po morju iz Gradeža ^(Grado) na Barbano. Na okrašeni jadrnici vozijo sliko Matere božje, za jadrnico se vije izprevod čolnov polnih božjepotnikov, ki glasno molijo in prepevajo cerkvene pesmi. Ko se približajo otočiču, neso tudi na Barbani sliko Matere božje vernikom v sprejem iz cerkve do morja.

Tudi Istrani romajo kaj radi k barbanski Materi božji in se takisto v jadrnicah prepeljejo do lagun.

181. Sv. Ivan Devinski.

V starejših časih so ljudje posebno radi trgovali okolo cerkvá, samostanov in božjih potov. Tu se je zbralo ob gotovih dneh vedno mnogo ljudstva, tu v bližini božjih hiš so bili trgovalci varni pred razbojniki.

(San Giovanni de' Lupatini)
 Znamenita božja pot je bila pri sv. Ivanu poleg Devina, ko je opat Ivan I. 1113. odkril svete ostanke tega svetnika, so prihajale tja številne procesije iz bližnjih in daljnjih krajev. Glavni shod je bil o kresu in takrat tudi veliki letni sejem, ki je trajal šest dni. Kupčevali so posebno s konji, ki so jih privedli od vseh strani. Devinski gospodje, ki so bili zavetniki tamošnjemu samostanu, so napravili svojo žrebčarijo, ki se jim je dobro izplačavala. Ladje so pripeljale posebno z istrske obali vino, olje in sol; iz slovenskih krajev so prišli tovari železnine, platna, žita.

Cvetoča trgovina ob Devinskem pristanišču je zlasti bodla v oči Tržačane, ki so večkrat napadli devinski sejem in ladje, ki so dovažale tja blago. Vendar je bilo še okrog leta 1500. določeno, da morajo beneške ladje pristati v Devinu, ako hočejo uvažati vino in olje v bivše avstrijske dežele.

182. Goriški grofje.

Goriški grofje so prvotno stanovali v Solkan-skem gradu. Pozneje so si postavili močan grad ob Gorici, ki stoji še danes. Začetkoma so bili prijatelji in zavetniki oglejskih patriarhov. Kmalu pa se je to prijateljstvo izpremenilo v hudo nasprotstvo, ker so si grofje lastili vedno več patriarskega ozemlja.

Že iz starih časov so bili oglejski patriarhi vrhovni vladarji na Tolminskem. Tam so imeli svojega namestnika ali poglavarja. Poglavar je moral varovati grad „Kozlov rob“, braniti meje pred sovražniki,

preganjati razbojnike, skrbeti za ceste in mostove in upravljati patriarhova posestva. Hkrati je bil poglavar tudi sodnik. Pri tem mu je pomagalo več uradnikov, tako pisar, ki je vodil račune in pisal pisma, oskrbnik, ki je pobiral od kmetov desetino in druge davke, ter mnogo biričev in oboroženih hlapcev.

Razen „Kozlovega roba“, ki se je dvigal na visokem hribu, so imeli patriarhi v Tolminu tudi svoj poseben, dobro utrjen dvor. Stal je v ravnini na dolnji strani, na kraju, ki ga še sedaj imenujejo Dvor.

Za bojevite goriške grofe je bilo Tolminsko gospodstvo vedno dražilo. Radi bi se ga bili polastili. Leta 1313. zbere goriški grof Henrik II. številne čete in pridre v Tolmin. Vas zažgejo in prično oblegati patriarhov dvor. Tolminci so iz strahu zbežali v gore in gozdove. Tolminski poglavar pa se tri tedne s svojo posadko ustavlja naskokom. Slednjič se mora vdati grofu Henriku II.

Grof Henrik II. je bil sicer slaven in mogočen vladar. Gospodoval je mnogim deželam. Ni imel graščin in posestev le na Goriškem, temveč jih je imel tudi v Istri, na Krasu ter v drugih slovenskih pokrajinah. Bil je jako bogat in imel je dobro izurjeno vojsko.

Njegova slava se je tako razširila, da so ga celo mesta izvolila za svojega zavetnika. Tudi mesto Trst ^(Trieste) ga je 1320. izvolilo za svojega župana.

183. Socerbske razvaline.

Nad Dolino, na strmi pečini skalovitega Krasa štrle v sinje nebo razvaline viteškega gradu sv. Socerba. ^(San Sordolo) Razgled s tega, približno 400 m visokega hriba na vso okolico je čudovito lep in obsežen. Naš pogled sega do najskrajnejše zahodne istrske točke in preko morja tja do Gradeva ^(Grado) in Alp. Ob lepem vremenu razločujemo tudi zvonik oglejske cerkve. Na drugi strani gledamo v notranjo Istro tja do Pazina ^(Pisino) in Motovuna ^(Montona).

Socerbski grad so sezidali okolo leta 1000. V njem so živeli mogočni vitezi, ki so po hrabrosti sloveli daleč naokrog. Krotili so razbojnike v deželi in večkrat so premagali in pregnali sovražnike iz Istre. Grad je imel strašne ječe: slovel pa je po svoji jahalnici, ki jo omenja slavni zgodovinar Valvazor.

Socerbski grad je bil priča bojev med Avstrijci in Benečani. Ti so ga leta 1463. zavzeli in iztrgali Tržačanom iz rok. Leta 1511. je bil grad zopet v avstrijski posesti. Avstrijci so ga podarili plemiški Ravbarjevi družini. Marsikatera slavna plemiška rodovina je pozneje gospodovala v gradu in njegovi okolici. Danes pa je ponosni grad razvalina.

Blizu Socerbske vasice, ki se skriva pod grajskimi razvalinami, je znana jama sv. ^(San Sordolo) Socerba. V jami je oltar, kjer mašujejo navadno enkrat v letu, in sicer na godovni dan tega mučenika, dne 24. maja. Pravijo, da je pribežal v jamo sv. Socerb, sin tržaške plemenite rodovine, za preganjanja kristjanov v Trstu. Slednjič so ga pa Rimljani zalotili, in tedanji

rimski namestnik v Trstu, Giunilij, ga je dal obglaviti. Nad oltarjem kažejo še danes v živo skalo izklesano mučenikovo posteljo.

Ob turških napadih se je v to jamo zatekalo ljudstvo bližnjih krajev.

184. Mihec in Jakec.

Mihec in Jakec sta imela jako jezični ženi, Tinco in Marijanco.

Vsak dan sta se shajali pod zvonikom stare mestne hiše v Trstu ter klepetali dolge ure. Tako sta zanemarjali domače opravke.

Mihec in Jakec skleneta maščevati se. Nekega dne splezata na zvonik, kjer so viseli trije zvonovi. Uro za uro bijeta Mihec in Jakec s težkimi kladivi ob zvonove, da se je krepko razlegalo po Velikem trgu. Tinca in Marijanca pa sta zatopljeni v svoj razgovor in ne čujeta ničesar. Opoldne pa Mihec in Jakec tako zamahneta po zvonovih, da se ženici silno prestrašita. Začudeni obstaneta, ko zagledata na zvoniku vsaka svojega moža.

Da ostane tržaškim meščanom zgodba Mihca in Jakca v dobrem spominu, je sklenil mestni svet postaviti na streho mestne hiše dva bronasta moža kot nabijalca ur.

In tudi na stolpu nove mestne palače stojita Mihec in Jakec, ki bijeta ure, pred vhodom v palačo pa stojita Tinca in Marijanca, vlti v bron.

185 21. Spodobno se obnašaj!

Vedi se spodobno!

Dober otrok se mora vselej in povsod spodobno in priljudno obnašati. *vesti*

Gledati mora, da drugim dela veselje. Kdor se svojim vedenjem kaže, da ljubi in spoštuje druge ljudi, ta se vede spodobno in priljudno. Ako se pa hočeš spodobno in priljudno vesti, moraš si dobro zapomniti to:

Vsako jutro si umij obraz in roke s hladno vodo. Poravnaj si lasé, očédi črevlje in osnaži svojo obleko. Umazan in raztrgan ne hodi med ljudi.

Pri jedi ne govóri mnogo in ne rabi roke, kjer si moreš pomagati z žlico, vilicami ali z nožem. Ne

Illegible handwriting
kadar jaz umrl bom.

In ti slovenski fantje
bodo pokopali me ;
vsi bodo me spremili
na zelene travnike.

188. Tržaški zaliv.

Tržaški zaliv je del Jadranskega morja. Dasi je jako obsežen, vendar ne prekaša njegova največja globočina 40 metrov.

Na severu so njegovi bregovi jako plitvi. Tu se izliva Soča, ^(Sotica) ki vali neprestano gorski grušč in drobni pesek v morje ter tvori pomorske lokve (lagune). Na vzhodu je obrežje visoko in strmo, često prepadajo navpične skale v morje, kakor pri Se-

56. Ako pa greš v kako imenitnejšo hišo, osnaži si obuvalo, odkrij se, potrka lahko na vrata in če se ti oglase, stopi spodobno in počasi v izbo, prikloni se prijazno in razločno povej, kaj hočeš. Klobuka, plašča in drugih takih reči ne odlagaj, in tudi sestri ne smeš, dokler ti ne rekó.

Kadar kdo imeniten pride k tebi v hišo, pozdravi ga ter ponudi mu sedež. Kadar odhaja, spremi ga, in če je zvečer, posveti mu tudi.

Ako hoče kdo kaj imeti od tebe, prijazno mu postrezi, če mu moreš; ako pa ne, pravično se izgovôri. Ne jezi in ne žali nikogar.

Ako bi rad kaj imel od drugih, moraš lepo in spodobno prositi in se tudi zahvaliti, kadar si dobil.

Ravnaj se vselej po pametnih in omikanih ljudéh; robotih in sirovih nikdar ne posnemaj.

Česar prav ne storiš prvič, pa drugič popravi; vadi se poštene šege.

22. Pregovori.

~~Ne prodajaj kože, dokler medved tiči v brlogu.
Kadar mačke ni doma, miši plešejo.
Krava pri gobcu molze.
Boljše hranjeno jajce, kot sneden vol.
Bog že vé, zakaj kozi róg odbije.
Vrana vrani ne izkljuje oči.
Jabolko ne pade daleč od jablane.
Kopriva ne pozebe.
Ni vse zlato, kar se sveti.
Stara navada, železna srajca.~~

naslanjaj se na mizo in ne oziraj se, kadar ješ in piješ; tudi cmokati ni spodobno. Ne jej požrešno in ne izbiraj si najboljših jedí. Pústi drugim poprej jedi jemati.

Govóri počasi in razumno, da te vsak lahko ume. Ne imej roke, kape ali kaj družega pred usti, kadar govoriš; glej v obličje ljudém, s katerimi govoriš. Govori pa z usti, ne z rokami.

Kadar je potreba, rad govóri, pa ne sezaj drugim v besedo; vselej poprej premisli, kaj porečeš. Kadar ne veš kaj dobrega in lepega govoriti, pa mólči.

Hodi, stoj in sèdi ravno. Kadar hodiš, ne mahaj preveč z rokami, in kadar stojiš ali sediš, ne skrivaj rok v obleko. Kadar koga srečaš, pozdravi ga prijazno in reci: Dobro jutro! Dober dan! Dober večér! Lahko noč! Bog daj srečo i. t. d.

Nikoli se né skrivaj! Človek se že na poti spozná, koliko veljá.

Níkdar se pred ljudmi ne praskaj po glavi ali životu; ne grizi si nohtov in ne trebi si ust in nosú. To se studi drugim.

Ne posmehúj se drugim, tudi ne nagajaj nikomur in ne draži nikogar. Váruj se razpóra in besedovanja. Bodi miroljuben in postrežljiv. Če greš s kom imenitnejšim, daj mu hoditi na desnej strani, sam pa ostani na levej in ne stopaj predenj.

Ogiblji se vseh prepirljivih, nevednih in nespo-dobnih ljudí.

Ako te kdó česa popraša, povej prijazno, če veš in če smeš; ako ne veš ali ne smeš, spodobno se izgovóri ali pa mólči. Legati ne smeš, nikoli! Tudi ne vpíj in ne razgrajaj po poti. Takó delajo siroveži.

Kadar prideš v tujo hišo, odkrij se, pozdravi domače, kakor je spodobno, in razumno povéj, česa bi rad.

5.

187. Oj, ta soldaški boben !

Ój, ta soldaški boben,
ta bo meni vel'ki zvon ;
oj, ta mi bo zazvonil,
kadar jaz umrl bom.

Oj, ta soldaška sablja,
ta bo meni svetla luč ;
oj, ta mi bo svetila,
kadar jaz umrl bom.

Oj, ta zelena trata,
ta bo meni zadnji dom ;
oj, tukaj bom počival,
kadar jaz umrl bom.

In ti slovenski fantje
bodo pokopali me ;
vsi bodo me spremili
na zelene travnike.

6.

188. Tržaški zaliv.

Tržaški zaliv je del Jadranskega morja. Dasi je jako obsežen, vendar ne prekaša njegova največja globočina 40 metrov.

Na severu so njegovi bregovi jako plitvi. Tu se izliva Soča ^(Zoruzo) ki vali neprestano gorski grušč in drobni pesek v morje ter tvori pomorske lokve (lagune). Na vzhodu je obrežje visoko in strmo, čisto prepadajo navpične skale v morje, kakor pri Se-

(Lisliana)

slj anu, kjer je znameniti kamenolom. Na jugu prehaja obrežje v bolj nizke griče.

Tržaški zaliv se deli v več manjših zatonov, ki so Tržiški, Miljski, Koprski in Piranski. Kadar leži / mirno pred nami, razpenjajo stotine ribiških *+ morje* ladij svoja bela ali pisana jadra ter križarijo po sinji morski gladini. Vmes pa si režejo mali in veliki parniki svojo pot. Često pa ta morska gladina ni tako pokojna. Hudi vetrovi tulijo in zaganjajo visoke valove, da pokriva beli prišč vse morje. Zgodi se to posebno, kadar zapiha s Krasa ostra burja, ali kadar se oglasi tuleči jugovzhodnik, „široko“ imenovan, ali pa nevarni jugozahodni vetrovi. Časih pa leže neprodurna megla na morje. To imajo mornarji najmanj radi.

Ob Tržaškem zalivu se vrste bela mesta, ki so vseskozi že stare naselbine. Gradež / čepi sredi *(Grado)* pomorskih lokev na nizkem otoku. Na Kraškem obrežju zapazimo ribiško vas Devin / s starim *(Racina)* ponosnim Devinskim gradom. Nedaleč Devina blizu stare romarske cerkve sv. Ivana se izliva kraška podzemna reka Timav, / Dalje vidimo *(Tomas)* kopališče Grljan, / grad Miramar, / potem Trst *(Triestino)* s pristaniščem in na jugu venec istrskih mestec. *(Miramare)*

189. Trst.

(Trieste)

Mesto Trst / stoji ob Jadranskem morju ter se kaj mično razprostira po nizkih zelenih gričih.

Razločujemo staro in novo mesto.

Staro mesto s svojimi tesnimi, vijugastimi in deloma strmimi ulicami se kopiči krog griča, ki stoji na njem stolna cerkev sv. Justa ^(San Giusto) stari grad in kapucinska cerkev.

Novo mesto je večinoma v ravnini, ima široke, dobro tlakane, električno razsvetljene ulice in prostorne trge.

Najimenoitnejša ulica v Trstu je ~~Korzo~~ „Corso V. E. III.“, ki loči staro mesto od novega. Ob Korzu je največ prodajalnic ter najživalnejši promet. S

Piazza della Borsa Korza pridemo na Borzni trg / kjer stojita stara in nova Borza. ^{„Borsa vecchia e Borsa nuova“} Odtod pridemo na prostrani trg Edinosti ^(Comunizio) Piazza dell'Unità, kjer je občinska svetovalnica, gubernijska palača, Lloydova palača in druge. Po ozki ulici Kavana ^(Cavana) pridemo na trg Piazza degli Studi.

mestnih Tu je poslopje ^{„mestnih“} državnih sol, trgovska in pomorska šola, muzeji, mestna knjižnica, stara cerkev sv. Antona in tik nje škofijska palača. Od trga Piazza degli Studi pridemo na oni Piazza Venezia. Dalje ob obrežju je državni kolodvor.

Piazza della Borsa Vrnimo se na Borzni trg! Odtod pridemo v nasprotni smeri na trg Rdečega mosta / ter do Velikega prekopa (Canal grande), ki je bil dozidan leta 1756. in je 333 m dolg ter 5 m globok. Ob prekopu so razne palače, pravoslavna cerkev sv. Spiridiona, kvestura in krasna nova cerkev sv. Antona. Preko prekopa drže trije železni, gibljivi mosti. *Ponte rosso* Eden teh je (Rdeči most) Ako gremo čezenj pridemo v Via Roma do glavnega poštnega poslopja in dalje do kolodvora Južne železnice ob Miramarski cesti.

Odtod se vrnemo po široki ulici Giosue Carducci mimo Narodnega doma, vojašnice, postaje Openske zobčaste železnice v mesto do Chiozze.

Od Chiozze držita dve ulici, Via Cesare Battisti in ~~Viale XX settembre~~ ^(Piazza pubblica) do Ljudskega vrta in dalje do Dreherjeve pivovarne in mestnega gozdiča Boschetta. Pred Ljudskim vrtom je bronast kip tržaškega italijanskega pesnika ~~Dominika Rossetti~~ ^{Romanico Rossetti}. Od tega kipa drži ulica blizu Rossettijevega gledališča v Rossettijev drevored, ki nas pelje mimo novih vojašnic do dirkališča v Rocolu. ^(Viale Rossetti) ~~(Ippodromo di Mandabello)~~.

Vrnimo se k Chiozzi! Odtod pridemo na trg Piazza Goldoni.

Od tu zavijemo lahko po ulici Corso Garibaldi na trg Piazza Garibaldi in odtod do sv. Jakoba. ^(San Giacomo) Ali pa stopimo po orjaških stopnjicah do Kapucinske cerkve. Ali pa gremo pod stopnicami skozi oba predora in pridemo na drugo stran mesta do mestne plinarne in elektrarne, raznih tvornic, Lloydovega arsenala in ladjedelnice sv. Marka. ^(Arsenale di S. Marco)

Mesto Trst ima šest okrajev. Ti so: 1. sv. Vid, ^(San Vito)
 2. Staro mesto, ^(Città vecchia) 3. Novo mesto, ^(Città nuova) 4. Stara mitnica, ^(Barricata vecchia)
 5. ^(Barricata nuova) Nova mitnica, 6. Sv. Jakob ^(San Giacomo)

Predmestja, ki se drže Trsta so razdeljena tudi na šest okrajev. Ti so: 1. Skedenj s Kjarbolo, ^(Scavalca con Chiarbola)
 2. sv. Ana z Magdaleno, ^(S. Anna colla Maddalena) 3. Farnet s Kjadinom, ^(Farnate con Chiadino) Rocol ^{Rozzol}
 colom in Lonjerjem, ^(con Lonjer) 4. sv. Ivan z Verdela in Kolonjo, ^(S. Ivo colla Verdelà) 5. Rojan s Skorkljo, ^(Rojane con Scorkla) 6. Barkovlje z Greto, ^(Barkole con Greto)

Gorenjeokoliška okraja sta: 1. Prosek s Kontoveljem in sv. Krizem, ^(Prosecco con Contovello) 2. Općine z ostalimi vasmi. ^(Općine)

190. Tržaško pristanišče.

Tržaško pristanišče delimo v tri dele; v sredini je stara luka, na severu je nova luka, na jugu pa najnovejša luka.

Obrežje stare luke je nasajeno z lepimi drevoredi, mimo katerih drži železniški tir, ki veže osrednji kolodvor z onim sv. Andreja. ^(sv. Andrej) V stari luki je več pomolov: Audace, Sanità, Venezia in sv. Tereze ^(s. Tereza). Na slednjem stoji visok kamenit svetilnik, ki sveti ponoči ladjam in kaže mornarjem pravi pot. Ob tem molu je postaja železnice sv. Andreja. Pri pomolu Venezia je lep ribji trg. *(Piazza Pescheria)*

Nova luka se razteza od osrednje postaje Južne železnice pa skoro do Barkovelj. Proti kopnemu je kroginkrog ograjena z zidom. Ima štiri široke pomole in 1000 m dolg valolom. Ob obrežju so velikanska skladišča za blago, ki ga dovažajo parniki in jadrnice.

Vallo di S. Margherita
Najnovejša luka leži že v Miljskem zalivu in še ni dograjena, a postane največja. Trije valolomi 300 m, 500 m, 1600 m dolgi se že dvigajo iznad morske gladine ter lomijo nevarne valove, ki nastajajo ob južno zahodnih vetrovih. Za to luko je senčno šetališče sv. Andreja. V njeni bližini pa sta ^(arsenale del Lloyd austriaco) Lloydov arsenal in ladjedelnica sv. Marka. *(arsenale S. Marco)*.

Ob pomolih in obrežju vidimo privezane in zasidrane velike in male ladje. Iz njih dvigajo s silnimi stroji blago, ali ga pa nalagajo. Tisoč in tisoč močnih delavcev opravlja tu dan na dan težko delo.

Verige ropočejo, stroji stokajo, vmes kriče ljudje, parniki tulijo, piščali piskajo, krik in vik in trušč vlada tu. Lenega postopača ne vidiš.

191. Tržaška okolica.

Krog Trsta ^(Trieste) se vrsti visoko hribovje. Kraje, ki leže na vznožju in pobočju tega hribovja, prištevamo tržaški Spodnji okolici ^(Suburbio), oziroma tržaškemu predmestju. Vrh^u gričev pa se pričinja visoka planota, in na tej leže vasi Zgornje okolice ^(Altipiano).

V Zgornji okolici so sledeče vasi: Sv. Križ ^(S. Croce) z znamenitimi kamenolomi; Prosek ^(Prosecco) in Kontovelj ^(Contovello), kjer raste cenjena vinska trta in oljka; Opčine ^(Opicina), ki je največja vas Zgornje okolice ter važno železniško križišče in tržaško letovišče; Trebče ^(Trebis), Bane ^(Banne), Padrice ^(Padric), Gropada ^(Gropada), Bazovica ^(Bassovizza) in kočno Lipica ^(Lipizza).

V Spodnji okolici so:

Škedenj ^(Scoglio), vas ob morju s plavži in mnogimi tvornicami. Za Škednjem so prostrana tržaška pokopališča. V bližini Škednja je sv. Marija Magdalena ^(S. Maria Maddalena Superiore e Inferiore) Zgornja in Spodnja in Zavljje ^(Saulo). Dalje se vrste selišča: Katinara ^(Cattinara), Rocol ^(Rozzol), Lonjer ^(Lonzera). Pr. sv. Ivana ^(S. Giovanni) je obsirna stavba za umobolne. Rojan ^(Rozzano) se drži povsem že mesta. Barkovlje ^(Barkovlje) je kraj z lepim obrežnim sprehajališčem, kjer se vrste mični dvorci. Iz Barkovelj prideš po obrežni cesti v grad Miramar ^(Miramare) s krasnim vrtom. Miramar je zgradil pokojni nadvojvoda Maksimilijan.

(Grignano)
 Za Miramarom je Grljan, z lepim morskim kopališčem.

Spodnjo okolico vežejo z Zgornjo lepe ceste kakor Openska in Reška cesta. Mimo Skednja ^(Sesvle) drži široka Istrska cesta. Iz Opčin ^(Opčina) drži v Trst ^(Trst) električna zobčasta železnica. V Skedenj ^(Sesvle), Barkovlje ^(Barkovlje), Rojan ^(Rojan) in ~~sv. Ivan~~ vozi poulična električna železnica. Preko Tržaške okolice drže vse železniške proge, ki se iztekajo v Trstu. ^(Goriški) Te so: Turska, Južna, Istrska (Puljska) in Istrska obrežna železnica.

Tržaška okolica prideluje osobito vino in vrtnino. Okoličani pa so tudi znani kamenoseki, zidarji, ribiči in pristaniški ali tvorniški delavci. Okoličanke so perice, cvetičarke, krušarice. ~~Po pretežni večini so okoličani Slovenci — bistro glave, radi veseli.~~

(Gorizia)
192. Gorica in njena okolica.

Sredi lepe, rodovitne ravnine stoji na visokem griču starinski grad nekdanjih goriških grofov. Krog grada je kopa starih hišic. To je stari del Gorice. Na vzhodni strani grada je frančiškanski samostan Kostanjevica ^(Castagnovizza), pod njim je postaja Turske železnice in goriško pokopališče.

Pod grajskim gričem v ravnini pa se razprostira Gorica ^(Gorizia). Sredi Gorice je glavni trg (Travnik). Ob njem stoji veličastna cerkev sv. Ignacija, poslopje podnamestnika in nadškofijska palača.

Pojdimo od velikega trga proti jugu! Pridemo v ozko ulico Raštel, kjer je vse polno prodajalnic. Iz Raštela pridemo na Stolni trg k stolni cerkvi,

kjer je pokopan zadnji deželni grof. Tik cerkve je deželna hiša, kjer zboruje deželni zbor. Odtod pridemo na trg sv. Antona, kjer je pokrito tržišče.

Pojdimo od *T r a v n i k a* proti severu! Pridemo v Gosposko ulico in po tej na Korenjski trg, kjer stoji Attemsova palača. Dalje hodimo mimo Katarinijeve pivovarnice in pridemo do ceste, ki pelje v staro mizarsko vas Solkan ter na Sveto goro.

Pojdimo od *T r a v n i k a* proti zahodu! Pridemo v Šolsko ulico in do visokega mosta čez potok Korenj, ki teče za Gorico. Zdaj smo na cesti, ki drži do Soškega mosta ali pa v tvorniško predmestje Stražice, kjer so razne tvornice kakor predilnice za svilo in bombaž ter mlini. Onstran Soče je Podgora s tvornico za papir.

Najlepša ulica v Gorici pa je Tekališče, ki drži od postaje Južne železnice v sredino mesta. Podaljšek te ulice nas privede do krasnega Ljudskega vrta in dalje do izobraževališča učiteljic in bogoslovnice.

Gorica šteje krog 30.000 prebivalcev, ~~ki govore italijansko, slovensko nemško.~~ Meščani so večinoma trgovci in rokodelci, a mnogo je delavcev v številnih goriških tvornicah. Najbolj trguje Gorica s Trstom; izvaža pa tudi mnogo južnega sadja in vrtnine.

Posebno mnogo ima Gorica šol, ~~ki so deloma italijanske, deloma slovenske.~~

Gorica je važno železniško križišče. Stikajo se tu Južna, Turska in Vipavska železnica.

V okolici je več vasi: Štandrež, Vrtojba, Šen-
S. Peter Lucinica peter, *S. Anđrea* Locnik, *Documa* Podgora, Pevma, Solkan. (*Salcano*)

193. Potovanje po Soški dolini.

Vrhu Predila stojimo pod visokim Mangartom in kar nagledati se ne moremo veličastnih gorskih vrhov, ki nas obdajajo krog in krog. Toda pot je dolga in pridno treba korakati.

Mimo močnih utrdb nas vodi lepo uglajena cesta strmo navzdol proti Soški dolini. Blizu malega trga Bovca smo prišli do Soče, ki brhko priskaklja od pobočja orjaškega Triglava. Ozka je dolinica, jedva imata cesta in reka prostora na njenem dnu. Po strmih rebrih pa so raztreseni pašniki in njivice, ki jih v potu svojega obraza obdelujejo pridni prebivalci.

Tu narod biva še krepak,
tu biva narod poštenjak,
ki svet ga še okužil ni,
ki čas ga omehkužil ni.

Zdaj se dolinica širi. Prispeli smo do Kobarida ^(Caporetto), čednega trga kjer se je rodil slovenski pesnik Josip Pagliaruzzi-Krilan. Nasproti Kobaridu se dviga visoki Krn. Pod njem je vasica Vrsno, kjer se je rodil in je pokopan naš pesnik Simon Gregorčič, ki pravi:

Kar sreče sem na svetu vžil
sem jo v mladosti cvetu pil,
sem pil vrh solčnih jo višin —
planine proste prosti sin.

Od Kobarida dalje se peljemo z avtomobilom v Tolmin, kjer je sedež podnamestništva. Ne-

daleč Tolmina je sv. Lucija. Pri sv. Luciji stopa v Soško dolino Turska železnica, ki je prišla skozi dolgi Bohinjski predor ob Baškem potoku do sem.

Sedemo v vlak. Zdaj se nadaljuje potovanje hitreje. Kmalu zapazimo na zahodni strani Idrijo, ki se izliva v Sočo. Južno Idrije se dvigata Banjška in Trnovska planota s Trnovskim gozdom, sredi katerega leži Cepovanj ^(Cepovana) ~~(Cepovana)~~

Dolina se oži, narasla Soča ^(Soča) si nemirno išče poti v ozki, skalnati strugi. Vlak se ustavi pri starinskem trgu Kanalu, kjer je lep kamenit most čez Sočo. A že drdramo dalje. Mnogo nižje so zdaj gore na desni in levi, in zrak je mnogo toplejši. Zato se pa dolina bolj in bolj oži. Hrib sv. Valentina in sv. Gora ^(Monte Santo) stopita tesno drug proti drugemu. Vmes šumi Soča, čez njo pa se drzno spenja v enem samem loku znameniti železniški most pri Solkanu. Vlak drdra v Goriško ravnino.

Zapustili smo gorski svet, odkoder pošiljajo les, mleko, maslo, znameniti sir, zelje in krompir v deželo.

194. Vipava pripoveduje.

Rodim se pri trgu Vipavi ^(Vipava) Južno Ajdovščine stopim na goriška tla. Čvrsta in močna sem že

in dalje podim svoje zelene valove. Radovedno se oziram po svojih bregovih.

Ni slabo! Lepo pot sem si izbrala, skozi krasno cvetočo dolino drži moj tek. To je moja dolina, Vipavska dolina, ki jo jaz napajam, visoki Čaven pa jo skrbno varuje ostrih severnih vetrov. Zato pa tukaj vse lepo obrodi, posebno trta, ki daje zlato vince, in vsakovrstno sadje.

Sicer pa imam tudi precej dela. Marsikatero mlinsko kolo moram obračati. Ipak kaj rada gledam prijazna selišča, ki se zrcalijo v moji vodi.

Tu je najprej starinsko mestece vipavski sv. Križ. Še danes je obdano s sivim zidovjem. Kmalu pridem do Dornberga, kjer imajo dobre kleti. Zdaj se mi dolina širi. Tečem mimo Prvačine in male vasice Gradišča, kjer je dolgo let bival slovenski pesnik Simon Gregorčič. Hitim mimo visokega Trstelja (664 m) in jo zavijem proti Mirnu, kjer prebivajo pridni in dobroznani črevljarji. Pri Sovodnji se izlivam v Sočo.

Skoro ves čas me spremlja Vipavska železnica, ki prihaja iz Gorice ^(gorizia). Blizu Prvačine me prekorači tudi Turška (Alpska) železnica, ki prihaja iz Trsta. Po teh železnicah prevažajo podjetni Vipavci svoje pridelke v svet. To je časih piskanja, a vmes ^{tuče} veselega, slovenskega petja!

195. Kras.

Kras je visoka planota, ki je pokrita s sivim apnenčevim kamenjem. Gola je kroginkrog, kamor

sega oko. Malo zelenja vidiš, gozdov ni. Zato pa na Krasu hudo razsaja burja.

Vendar ima Kras svoje znamenitosti, samo da jih na prvi pogled ne zapaziš. Ves Kras je pokrit z „dolinami“. To so male lijaste globeli, kamor sta voda in veter nanesla rdečkaste zemlje, ki jo pridni Kraševci skrbno obzida in marljivo obdeluje. V potu svojega obraza čisti tudi travnike kamenja, da ima njegova živinica kaj paše. Pridelki teh dolinic rede prebivalce številnih selišč po Krasu.

Ima pa Kras še druge zanimivosti. Te so podzemske jame in podzemske reke. Na površju Krasa ne vidiš rek, pač pa teko pod zemeljskim površjem, kjer so si izdolble svoje struge med trdim kamenjem. Tako so nastale kraške jame, ki jih krasijo lesketajoči se kapniki. Po teh jamah šumi voda.

Taka podzemska reka je Reka, ki ponikne v Škocijansko ^(S. Lanciano) jamo pri Divači, teče pod Krasom in se prikaže pri sv. Ivanu Devinskem, kjer nosi ime Timav. ^(Timav) Timav teče še prilično 3 km po močvirnem svetu ter se izlije v morje. Takih rek je mnogo na Krasu; imenujemo jih reke ponikvenice.

Kras daja dobro stavbno kamenje, zato je na Krasu več kamenolomov, tako pri Nabrežini, važnem železniškem križišču.

Središče Krasa je Sežana, čeden trg ob južni železnici, kjer je sedež podnamestništva. Pri Divači se odcepi od Južne železnice Državna, ki drži preko Hrpelj v Pulj. ^(Pulj) Preko Dutovelj, Stanjela, Rihemberga drži Turska železnica. Ko-

men in Gorjansko sta v severnem delu Krasa, Lok ^(Cognac) v a in Rodik pa na južnem. Posebno znamenit je postal v ^{-kadnji} sedanji vojni D o d e r d o b na D o b e r d o b š k i p l a n o t i, pod katero leži močvirno Doberdobsko jezero.

Glavni pridelek Krasa je močno črno vino z imenom teran. Kraševci so ~~Slovenci, ki govore prav lepo narečje.~~ ^{bolj} suhljati, a krepki ljudje ~~so~~. Mnogo jih dela po tržaških in tržiških tvornicah. V novejšem času zasajajo po Krasu igličaste gozdne nasade.

196. Furlanska nižina.

Najrodovitnejši del Goriške je Furlanska nižina. Z zvonika stare oglejske cerkve jo bomo pregledali celotno.

Kroginkrog se razteza povsem ravna nižina, ki jo namakajo Soč ^(France) a in Sočini prekopi. Oko se ne more nagledati bujnega zelenja. Povsod naokolo vidiš skrbno obdelano polje, kjer raste žito in turščica, krompir in zelenjad. Vmes so trtni nasadi, je sadno drevje, so temnozeleni murvina drevesa, katerih široko listje služi v hrano sviloprejk, ki jo goje v Furlaniji. ^(Franki) Tu intam zapazimo pasoce se črede lepe goveje živine, ki daja deželi mleko, maslo in sir. Po tej zeleni ravnini se skrivajo za košatimi nasadi prijazna selišča in mična mesteca, ki jih vežejo med seboj široke, ravne ceste. ^(Acquidocia)

Pod nami leži slavni Oglej. Bil je za rimskih časov veliko mesto, ki so ga razdejali Huni. Zdaj šteje jedva 2000 prebivalcev. Cerkev je lepa in stara,

zidana krog leta 1000. V Ogleju so nekdam bivali mo-
gočni oglejski patriarhi, ki so se ~~mного potrudili~~
za ~~pokristjanjenje Slovencev~~. Patriarhi se imeli
obsežna posestva na Goriškem in v Istri. Od Ogleja
do morja je izkopen prekop.

Na severu Ogleja ^(Aquilona) je važno tržišče ^(Cervignano) Cervi-
njan, mimo katerega drži železnica iz Tržiča ^(Hass krajevina) proti
Italiji. Še višje na severu je obmejno mestece K o r m i n, ^(Coronno) ob progi Južne železnice, ki prihaja iz Gorice ^(Gorizia).

Na vzhodu se beli Tržič (Monfalcone), najvaž-
nejši kraj Furlanije. Tudi Tržič je stara rimska na-
selbina. Že Rimljani so poznali tržiške tople (40° C)
žveplene kopeli, ki se jih bolniki še danes poslužujejo.
Tržič šteje 6000 prebivalcev in je zvezan z morjem
po globokem prekoku. V Tržiču je znamenita ladje-
delnica ter razne tvornice, med njimi predilnica svile.
Ob Soči leži G r a d i š č e ^(Gradisca), nekdanja utrdba. V Gradišču
je kaznilnica, a tukaj so tudi razne tvornice in šole.

Na jugu Ogleja je G r a d e ž ^(Grado), znamenit po svojih
morskih kopelih. Stal je že v rimskih časih. V starih
časih se je iz Gradeža izselilo mnogo družin, ki so
ustanovile Benetke ^(Venezia).

~~Marljivo, tiho in ponižno ljudstvo prebiva tod~~
~~— Furlani, ki govore posebno, italijanskemu jeziku~~
~~sorodno narečje. Radi se oblačijo v svojo narodno~~
nošo. Furlanke so pridne in vztrajne. Znamenito
je, da ne nosijo vode v škafu na glavi, temveč v vedrih
ki jih obešajo na ukrivljen drog in ga zadevajo na
rame. Glavna hrana prebivalstvu Furlanske ni-
žine je polenta iz turščične moke.

197. Vojna luka Pulj. *(Pola)**(Pola)*

Ob krasnem zalivu stoji staroslavni Pulj. Pulj delimo v staro in novo mesto. Staro mesto se kopiči ob obrežju in krog griča, kjer stoji stara trdnjava. Na okolo ležečih gričih in v dolinicah so se dvignili novi deli mesta, osobito predmestje sv. Polikarpa. *(S. Policarpa)*

V Pulju naletimo še na znamenite ostanke iz rimske dobe. Še danes stoji nekdanje rimsko gledališče, velikanska Arena, ki je imela prostora za 30.000 gledalcev. Iz rimskih časov je Avgustov tempelj *(Tempio d'Augusto)* in slavolok Porta aurea (zlata vrata). Iz ^(municipii) benečanskih časov nimamo poleg občin ^(municipii) sk e hiš e, imenovanja vrednih stavb. Tudi puljske cerkve so jako stare.

Vsa novejša, često krasna poslopja so zidana, od leta 1848. sem. Tedaj so se dvignile razne vojašnice, postaja, ljudske in srednje šole, bolnišnica, pošta in druga poslopja za urade, pa tudi uradniške in delavske hiše in predvsem pomorski arsenal in ladjedelnica.

Izvemši slednji dve so skoro vsa omenjena poslopja zidana v predmestju sv. Polikarpa.

Puljska luka ^(Porto di Pola) se deli v vojno in trgovsko. V prvi se zibljejo jekleni orjaki, ~~naše mornarice~~ v drugi pristanejo razni parniki, osobito na svoji poti v Dalmacijo.

Kroginkrog stoje na gričih silne trdnjavske naprave kot trden branik vojnim ladjam v luki.

198. S parnikom ob istrskem obrežju.

Krasno vzhaja jutranje solnce ter zlati morske valove, ko zapuščamo na malem a brzem parniku Trst. Danes hočemo objadrati zapadno istrsko obrežje.

V najbližji bližini Trsta so Milje (Muggia) ob Miljskem zalivu. V tem starinskem mestecu prebivajo večjidel delavci bližnje ladjedelnice sv.

Rok^(S. Rocca)a in tržaških ladjedelnic. Nad Miljami stoji miljska stara cerkvice iz leta 800. Parnik zavije krog miljskega polotoka mimo Laza^(Lazzarato)reta, kjer

se morajo ustaviti vse ladje, ki so priplule iz krajev, kjer razsaja kuga, da jih razkužijo. Že se bližamo Kopr^(Capodistria)u.

Oddaleč zagledamo velikanski stolp glavne cerkve in veliko kaznilniško poslopje. Koper je zidan blizu izliva Riž^(Risano)a na malem otoku, a zvezan s kopnim po dveh cestah.

Mesto šteje krog 10.000 ljudi in je po svoji zunanosti starinsko mesto, ki pa je preskrbljeno z dobro pitno vodo in električno poulično razsvetljava.

Najzanimivejši del mesta je s kamenjem tlakan. Glavni trg, kjer stoje veličastna glavna cerkev sv. Nazarija^(San Nazario) in mična Loggia.

Pod Benečani je bil Koper^(Capodistria) glavno mesto Istre. Kopr^(Capodistria)u nasproti je kopališče OI^(Opatov)tra.

(Izola)

Dalje plava naš parnik mimo Izole, ^(Izola) mestecu s 5000 prebivalcev. Tu so tvornice za vlaganje sardin v škatlice in za konzerve. V okolici uspeva izborno vino — refošk. Mimo romarske cerkvice Strunjanske ^(Strunjan) Matere božje pridemo do Pirana. ^(Pirano) Piran je zidan na pečini, odkoder nas pozdravlja njegova glavna cerkev sv. Jurija. ^(S. Jurija) Mestno obzidje z visokimi stolpi stoji še danes. Pri Piranu so obsežne soline, kjer dela nad 3000 solinarjev. V okolici so oljčni nasadi in vinogradi. V Piranskem zalivu leži kopališče Portorose. Jako rodovitna je dolina Dragone. ^(Dragogna)

Parnik zavije krog rtiča Savudrije, (Salvore), kjer stoji že sto let svetilnik. Kmalu dospemo do pol razpadlega Umaga. ^(Umago) Dalje pridemo v Novigrad ^(Novigrad) (Cittanova) ob izlivu Mirne. ^(Mirna) Lepo je potovanje po Mirenski dolini. V njej je Motovun, (Montona) z lepimi gozdovi, odkoder dobivajo les za ladjedelnice v Pulju. Še bolj v notranjosti stoji Buzet (Pinguente). V njegovi okolici so kame-nolomi.

A naš parnik plava dalje. Pridemo v Poreč (Parenzo). Poreč ima živahno luko. Sedež je poreško-puljskega škofa in okrajnega glavarstva. Znamenita je poreška glavna cerkev s krasnimi slikami. V Poreču je še mnogo ostankov iz rimske dobe, tudi rimska cesta drži odtod v notranjost dežele. Do Poreča vodi Istrska obrežna železnica. Sedaj zagledamo ^(Rovigno) Rovinja. ^(Canfanaro) Od Rovinja do Kanfanara je zgrajena železniška proga, ki se pri Kanfanaru zveže z ono,

ki drži iz Trsta preko sredine Istre v Pulj. Rovinj ^(Rovinj) šteje 10.000 prebivalcev in ima dobro luko, kjer trgujejo z vinom, oljem, žitom in ribami.

Zdaj nas pelje parnik mimo množice malih otokov in vasic. Znamenita je ona sv. Ivana ^(S. Giovanni), kjer so pod morsko gladino odkrili ostanke starega mesta Cisa, ki se je pred več nego tisoč leti pogreznilo v morske valove. Blizu sv. Ivana so tudi ostanki predzgodovinskih stavb.

Parnik zavije v F a z a n s k i ^(Fasana) preliv, ob katerem se dvigujejo že puljske trdnjave. Na desni vidimo vinorodne B r i j o n s k e otoke. ^(Brioni)

Večer je že, ko zavijemo v vojno luko P u l j (Pola).

199. Koperski okraj.

Koperski okraj sega od Zavelj ^(Saulo) ob Rozandri ^(Rozandra) po vsem severnem Istrskem obrežju do rtiča Savudrije (Salvore) pa globoko noter v sredino Istre do zgornje Mirenske doline in do pod visoko Učko ^(Monte Maggiore) (1394 m).

Najbolj gosto naseljen je njegov severni del ob morju, ki ga lahko prištevamo najrodovitnejšim delom Istre. Tu v dolinah Rozandre, Rižane in Dragonje dozorevajo prvi pomladanski poljski sadeži, kakor grah in krompir, uspevajo paradižnik in artičoki, dozoreva krasno sadje, kakor črešnje, breskve, mandlje, fige; tu obrodita oljka in vinska trta, ki daja močno vino. Ni čuda, saj pripeka ves dan južno solnce v

to obmorsko kotlino, ki jo obdajajo v polukrogu visoki hribi, braneč jo preostrih vetrov.

Notranji, visoki del Koprskega okraja pa je pravi Kras ter, izvzemši Mirensko dolino, kamenit in malo rodovit.

V tem okraju, in sicer ob morju so ~~italijansko~~ ^{govorča mesta:} ~~govorča~~ ^{mesteca} Milje, ^(dlaggria) Izola, ^{Isola} Pirani, ^{Pirani} ter sedež podnamestništva in okrajne sodnije ^{Capodistria} Koper. Po severnem obmorskem delu ^{opazimo} ~~žive~~ Slovenci, ki imajo ~~tu~~ mnogo mičnih naselbin. Tako so ob Rožan-drski kotlini Dolina, Ricmanje, Boršt, Draga in v reški dolini Osp. Na grebenu Miljskega polotoka so Elerji. V Rižanski kotlini so Škofije, Dekanska vas, ^(Vella) Pobegi. V bližini Kopra so Marezige. V bližini Izole so Korte, ^{(Corte?) Isola} v bližini Pirana pa sv. Lucija, ^(S. Lucia) v goratem delu koprskega okraja je važno postajališče Herpelje, v bližini pa Materija.

V notranjem, ~~hrvaškem~~ ^{Sineuank} delu okraja je najvažnejši kraj Buzet. Druge vasi so Sočerga, Lanišče, Roč in Lupoglava.

Vasice so majhne, hiše tesno druga ob drugi zidane in starinske. Istrska hišica je kamenita, z opeko krita in živo, navadno modro prebarvana. Okna ima majhna, vhodna vrata so zidana na obok. V prvo nadstropje prideš navadno po vnanjih stopnicah, ki drže često na odprt hodnik, katerega streho nosijo kameniti steberci. Ob hiši je klet in hlev.

Istrani so bolj suhljati, a žilavi ljudje prijaznega obličja, navadno bolj molčeči. Žive ob pridelkih svoje zemlje, ki jih po obrežnih parnikih, obrežni

istrski železnici in Puljski železnici spravljajo navadno v Trst. Mnogo jih dela v ladjedelnicah ali si iščejo zaslužka po svetu. Ob obrežju žive ribiči in izborni mornarji.

200. Soline.

Nobena obrt ni tako poceni, zdrava in zanimiva kakor solna obrt. Morska voda je slana in vsebuje dosti rudninskih soli. Najvažnejša in nam najkoristnejša je pa takozavana kuhinjska sol. Pridobivamo jo v solinah ali solnih vrtovih, ki leže v širokih, ravnih dolinah ob morju. Še pred ne davnim časom smo imeli soline v Zavljah^(Saul) in Kopru, a prejšnja državna uprava jih je opustila, zato pa je preuredila in razširila one v Sičolah^{Siccola} pri Piranu. *(Pirano)*

Vinorodno Sičolsko dolino, ki jo namaka reka Dragonja, obroblja na eni strani z oljkami obraslo gričevje, ki sega tja do slavnega kopališča Portorose, na drugi strani jo pa zapira del skalnatega Savudrijskega (Salvore) polotoka.

Če se ozremo s sičolskega kolodvora tja proti morju — kakšen pogled! Dozdeva se nam, da leži pred nami veliko, plitvo jezero, bliščeče se kot zrcalo, razpredeljeno v velike in male četverokotnike posejane tuintam z belimi hišicami. Vsa ta luč, to neprestano lesketanje omami človeka. Čudovitost in lepoto te pokrajine pa povečava v ozadju sinje morje, s svojimi jadrnicami in barčicami.

Ta velika ravnina je razdeljena v tisoč gred in gredic. Takoj pri morju teče morska voda najprej

v široke bazene v čiščenje. Tu se usedajo alge in mivka. Odtod se pretaka voda v široke jarke med grede, kjer jo dvigujejo s pomočjo enostavnih priprav. Te so podobne mlincem ali vodnjakom na veter in imajo štiri peroti ali vetrnice iz tankih paličic, ki so preprežene s platnom, da jih veter lažje vrte. Kako klopčejo v vetru! Ob vsaki sapici se vrte, zajemajo s korci vodo in jo izlivajo na grede. Tla teh gred so ilovnata in torej neprodurna. Grede so podobne velikim, štirioglatim ponvam in niso niti 15 cm globoke. Zaradi solčne toplote in vetra izhlapeva tu voda. Mlinci zajemajo vodo iz gred prvega izhlapevanja in jo izlivajo na grede, kjer je voda že gostejša, iz teh zopet na grede tretjega ali četrtega izhlapevanja; tu je slanica že prav gosta. Zdaj je treba napeljati še to goščo na grede, kjer izhlape še zadnje kapljice vode. Sol se seseda na dno in kristalizira. Tako se vrši uro za uro, podnevi in ponoči, vse poletje. Ko se je v gredah zadnjega izhlapevanja sesedlo 7—9 cm soli, takrat se začneta spravljanje soli.

V solinah dela zdaj mnogo bosih delavcev in delavk, solinarjev in solinaric. Največ jih prihiti iz Pirana, ^(Pirana) navadno cele družine, in pripeljejo s seboj na jadrnicah opravo in posodo ter se nastanijo v hišah po solinah. Ženske nosijo tedaj na glavi široke slamnike, a v kljub temu so po obrazu jako ožgane od solnca. Z lesenimi strguljami grabijo belo sol na kupe, moški jo pa odnašajo v podolgovatih lesenih posodah, podobnih skledam. Nosijo jo v hiše, ki jih je vse

polno po solinah. Tu dobe solinarji tudi zavetje v neznosni opoldanski vročini pred žgočim solncem. Ves teden ostanejo solinarji v solinah, le ob nedeljah pohite pogledat domov v Sičole, ^(Sicciole) sv. Lucijo ^{S. Lucia} ali v Piran. ^(Pirano) Sol je v vrhnih plasteh čista, spodnja sol je navadno sivkaste barve, ki jo dobi od ilovnatih tal. To slabšo sol potem barvajo rdeče, in državna uprava jo prodaja pod imenom živinska sol.

Zasebniki nimajo pravice pridobivati soli, ampak le država sama, zato pravimo, da je sol monopol.

201. Oljka.

Drevo, rastoče v vinskem bregu,
lepo zeleno v belem snegu,
oj, drago oljkovo drevo,
pozdravljam te srčno, srčno!

S. Gregorčič.

Oljka je dragoceno zimzeleno drevo. Njeno deblo je nizko in zverženo ter ima gladek lub. Veje so grčave in ukrivljene. Listje je sivkastozeleno in usnjato.

Maja meseca cvete oljka. Toda neznatni so njeni cveti. Nabrani so v male grozdove. Belkast venček je razcepljen na četvero in nosi samo po dva prašnika. Iz teh cvetov se razvije jeseni plod.

Oljkin plod je podoben mali češplji. V sredi ima trdo koščico. Kadar dozori, je črnkastorjave barve. Takrat je pač lep pogled na oljko, posebno v letih, ko bogato obrodi.

Oljkin plod uživamo, največ pa iz njega delajo olje. Plodove pobero in nesejo v mlin. Med velikimi kamni zmeljejo plodove s koščicami vred v testo. To testo stiskajo v stiskalnicah ter dobe na ta način olje, ki ga pred prodajo še precejajo in čistijo.

Oljka ljubi milo podnebje, ugaja ji solčna in primorska leža. Često dosega visoko starost.

Že od nekaj so ljudje častili to koristno drevo. Oljčna vejica je bila že od nekdanj znamenje miru in sprave.

Proslavljam te !
Miru podoba ljuba ti
ljudem si že iz davnih dni.

202. Jutrna pesem ribičeva.

Plavaj, čolnič, plavaj
črez zeleno plan !
Jadro je razpeto
svita se že dan.
Dobro jutro, morje !
mirno, veličastno
pred menoj ! Še spiš ?
Morje, sinje morje !
Ribič srečen ni,
kadar te ne vidi
s svojimi očmi.
Ti si moja mati,
ti za me skrbiš,
dan na dan me hraniš,
z ribami rediš.

Ti si moja njiva,
vrt si plodovit,
čolnič moj te orje,
ko zasije svit ;
čolnič moj te orje,
ko ugasne dan,
in ko krila črna
noč razpne čez plan.

Anton Aškerc.

Slovnica

A. Stavek, beseda, zlog, glasnik.

1. Stavek.

Oče je rokodelec. Mati je skrbna. Dete spi. — Vol je žival. Krava je koristna. Tele skače. — Hrast je drevo. Smreka je visoka. Železo rjavi. — Zidar zida hišo. Lovec hodi po gozdu. Pridna dekla vstaja zgodaj. — Mačka lovi miši. Zvesti pes varuje hišo. Ptice prepevajo spomladi. — Vijolica diši lepo. Ali ti ugaja? Utrgaj jo!

Tu smo povedali o raznih osebah, živalih in rečeh marsikaj. Kar si mislimo o osebah, živalih ali rečeh, to lahko povemo ali zapišemo.

Z govorom povedana misel je stavek.

Na koncu stavka stavimo **piko**, **vprašaj** ali **klicaj**. Za piko, vprašajem in klicajem pišemo veliko začetno črko.

1. n a l o g a. Odgovori vprašanjem: Kaj je konj? Kaj je taščica? Kaj je ščuka? Kakšen je osel? Kakšen je premog? Kakšen je sneg? Kaj dela črevljar? Kaj dela mizar? Kaj dela nožar?

2. n a l o g a. Napiši deset kratkih stavkov!

2. Beseda.

Zjutraj molimo. Potem gremo na delo. Vse nam gre izpod rok. Bog je z nami. On nas gleda. Čuj! Ne delaj greha! Greh žali Boga. Tudi lenoba je greh. Mlad lenuh — star tat.

Stavek ima besede.

3. n a l o g a. Poišči, koliko besed ima vsak prejšnjih stavkov!

Stavek ima lahko eno besedo, dve besedi, tri besede ali še več besed.

4. n a l o g a. Prepiši 8. berilo in povej, koliko besed ima vsak stavek!

5. n a l o g a. Prepiši 14. berilo in povej, koliko besed ima vsak stavek!

6. n a l o g a. Napiši tri stavke! Prvi imej dve besedi, drugi tri in tretji štiri besede!

3. Zlog.

Pe-te-lin po-je zgo-daj zju-traj. Soln-ce raz-svet-lju-je zem-ljo. Nje-go-va luč zbu-ja ze-le-nje. Spo-mla-di se po-vra-ča-jo pti-ce se-liv-ke.

Beseda ima zloge.

7. n a l o g a. Poišči, koliko zlogov ima vsaka prejšnjih besed!

Besede so lahko enozložne ali večzložne.

8. n a l o g a. Razloži besede v 8. berilu na zloge!

9. n a l o g a. Napiši po pet enozložnih, dvo-zložnih in tro-zložnih besed!

4. Glasnik.

P-r-i-d = n-e | r-o = k-e | t-i | p-r-i = n-a = š-a = j-o |
 m-n-o = g-o | k-o = r-i = s-t-i. | D-a-n | s-t-r-a = š-i | l-e =
 n-u = h-a. | L-e = n-o = b-a | j-e | m-a = t-i | v-s-e-h | p-r-e =
 g-r-e-h.

Zlogi imajo glasnike.

10. n a l o g a. Poišči, koliko glasnikov ima vsak prejšnjih zlogov!

Slovenski jezik ima 25 glasnikov. Ti so : a, b, c, č, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, š, t, u, v, z, ž. — To je slovenska abeceda.

Znamenja za glasnike imenujemo črke.

Glasnike delimo na samoglasnike in soglasnike.

Samoglasniki so : a, e, i, o, u.

Drugi so soglasniki.

Soglasniki so mehki ali trdi, zveneči ali nemi.

Mehki so : c, č, j, (lj, nj), š, šč, ž. Drugi so trdi.

Zveneči so : b, d, g, j, l, m, n, r, v, z, ž. Ostali so nemi.

Kolikor samoglasnikov ima beseda, toliko ima zlogov.

V nekaterih besedah ima r veljavo samoglasnikovo, n. pr. : smrt, krt, vrt, prt ; grmovje, grmenje ; vrtnar, krznar i. t. d.

Samoglasnike izgovarjamo dolgo ali kratko. Kako se izgovarjajo, to pove naglas.

Na dolge samoglasnike stavimo ostrivec ([˘]) ali strešico ([^]), n. pr. mésto, grád, vas, pêta, rôka itd.

Na kratke samoglasnike devljemo krativec ([˘]), n. pr. : deklè, oslè, fantè, prišlà i. t. d.

11. n a l o g a. Razloži ta stavek na besede, besede na zloge in zloge na glasnike : Pastir se vrača s čredo o mraku s pašnika domov.

12. n a l o g a. Napiši sam kak stavek in stôri, kakor si storil v 11. nalogi!

B. Goli stavek.

Janez je hlapec. Sol je rudnina. Volk je požrešen. Kruh je tečen. Drvar cepi. Drevo cvete. Sovražnik je premagan. Meso se kuha.

1.

Stavek ima dele ali člene. Oseba ali reč, o kateri povemo, kaj je, kakšna je, kaj dela ali kaj se godi z njo, je — **osebek** ali **subjekt**.

Po osebkju vprašujemo : **kdo** ali **kaj** ?, in sicer po živih stvareh s **kdo**, po neživih s **kaj**.

13. n a l o g a. Odgovori pismeno tem vprašanjem in podčrtaj osebkje : Kdo je učenec ? Kaj je kovina ? Kdo je bogat ? Kaj je košato ? Kdo šiva ? Kaj diši ? Kdo se greje ? Kaj se peče ?

2.

Stavkov del, kateri pove o osebkju, kaj je, kakšen je, kaj dela ali kaj se godi z njim, je — **dopovedek** ali **predikat**.

Po dopovedku vprašujemo : Kaj je osebek, kakšen je, kaj dela ali kaj se godi z njim ?

14. n a l o g a. Povej, kaj je tesar, dninar, deček, ovca, golob, hrošč, smreka, oves, krompir, voda !

15. n a l o g a. Povej, kakšne so osebe in reči 14. naloge !

16. n a l o g a. Povej, kaj delajo osebe in reči 14. naloge !

17. n a l o g a. Zapiši nekaj stavkov 14., 15. in 16. naloge in podčrtaj dopovedke !

3.

Osebek in dopovedek sta glavna stavkova dela ali člena.

Stavek, kateri ima samo osebek in dopovedek, je — **gol stavek**.

V nekaterih golih stavkih stoji še člen, ki veže osebek z dopovedkom. Imenuje se **vezilo** ; n. pr. : Lisica je zver. Zveri so krvoločne.

18. n a l o g a. Napiši deset golih stavkov.

19. n a l o g a. Vprašaj v teh stavkih najprej po osebkju in potem po dopovedku: Lisica je zver. Apnenec je kamen. Zvonček je cvetica. Oče je skrben. Otrok je poslušen. Jesen je hladna. Zima je mrzla. Kokoš kokodaka. Miš gloje. Bolnik zdi-huje. Solnce greje. Luna sveti. Poslopje se podira. Hiše se zidajo.

20. n a l o g a. Prepiši stavke 19. naloge in podčrtaj osebek enkrat, dopovedek dvakrat!

C. Razširjeni stavek.

Z i m a.

Pozimi počiva priroda. Drevje je izgubilo svojo zeleno odejo. Sneg pokrije travnike. Ptice selivke so nas zapustile. Stalne ptice se bližajo hišam. Dobri ljudje jim potresajo živeža. Otroci se drsajo po ledu. Starček se greje pri peči.

Stavek, kateri ima razen osebkja in dopovedka še druge stavkove člene, je — **razširjeni stavek**.

21. n a l o g a. Izpremeni te-le gole stavke v razširjene: Zajec živi —. Riba plava —. Deklica gre —. Mati kuha —. Koza je — živál. Gad je — kača. Otrok moli — (kako?) Učenec piše — (kako?).

22. n a l o g a. Napiši deset razširjenih stavkov!

I. Osebek ali subjekt.

Ptice so naše dobrotnice. One pokončavajo mnogo škodljivega mrčesa. Vsak se veseli njihovega petja. Ne preganjajte jih!

Kaj je subjekt? Katerim vprašanjem odgo-varja subjekt?

Vprašaj v gorenjih stavkih po subjektu!

Subjekt je lahko vsaka beseda. V nekaterih stavkih je subjekt skrit.

S a m o s t a l n i k.

Jakob je vaški **pastir**. Zgodaj žene **čredo** na pašnik. Pašnik je med **gorovjem**. V bližini izvira hladna **voda**. Pastirjevo **življenje** je mirno. Njegova **pobožnost** nam ugaja. Razveseljuje ga **petje**.

Samostalniki so imena oseb in reči, njih lastnosti ali dejanj.

a) Vodnik, Slomšek; Jožef, Andrej; Ljubljana, Trst; Vipava, Ljutomer; Šiška, Šmartno; Sava, Soča; Triglav, Kum; Slovenec, Nemeč, Benečija, Italija.

Imena oseb, mest, trgov, vasi, dežel, vodá, gorá, narodov so **lastna imena**. Lastna imena pišemo z veliko začetno črko.

b) hlapec, delavec, črevljár; volk, srna, sova; omara, stol, peč.

Imena, katera imenujejo osebe ali reči ene vrste, so **občna imena**.

c) gospoda, vojska, ljudstvo; čreda, drobnica, govedo; listje, grmovje, gorovje.

Imena, katera kažejo množino enovrstnih oseb ali reči, so **skupna imena**.

č) mleko, vino, voda; železo, zlato, jeklo; papir, pesek, les.

Imena, katera kažejo tvarino ali snov, ki ohrani tudi v najmanjšem delu svoje ime, so **snovna imena**.

d) pridnost, čednost, lenoba; žetev, setev, košnja.

Imena, katera kažejo lastnosti ali dejanja, so **miselna imena**.

23. n a l o g a. Napiši po tri lastna, občna, skupna, snovna in miselna imena!

24. Določi v 42. berilu vse samostalnike!

1. Spol.

Mož je krepak. **Žena** je skrbna. **Dete** je zdravo. **Oven** je močan. **Ovca** je krotka. **Jagnje** je veselo.

Spol samostalnikov je trojen: moški ženski in srednji.

Pri nekaterih samostalnikih lahko določimo spol že po pomenu.

a) Mož, sin, brat, gospodar, vojak, kralj, i. t. d. pomenijo moške osebe.

Oven, kozel, bik, jelen, srnjak, maček i. t. d. pomenijo samce v živalstvu.

Imena moških oseb in samcev v živalstvu so moškega spola.

b) Žena, hči, sestra, dekla, perica, šivilja i. t. d. pomenijo ženske osebe.

Ovca, koza, krava, košuta, srna, mačka i. t. d. pomenijo samice v živalstvu.

Imena ženskih oseb in samic v živalstvu so ženskega spola.

c) Dete, otroče, dekle; jagnje, žrebe, tele i. t. d. pomenijo mlada bitja.

Imena mladih bitij so srednjega spola.

25. n a l o g a. Napiši po deset imen moških oseb in samcev v živalstvu!

26. n a l o g a. Napiši po deset imen ženskih oseb in samic v živalstvu!

27. n a l o g a. Napiši deset imen mladih bitij!

Stol, okvir, nož, svinčnik, zvezek, papir; miza, tabla, goba, kreda, tinta, omara; ravnilo, pero, držalo, okno, solnce, vreme.

Pri teh samostalnikih ne moremo določiti spola po pomenu. Tu ga določimo po končnici.

28. n a l o g a. Poišči, na kaj se končuje prvih šest, naj kaj drugih šest in na kaj zadnjih šest samostalnikov!

a) Samostalniki moškega spola se končujejo na soglasnik.

b) Samostalniki ženskega spola se končujejo na **a**, mnogi tudi na soglasnik. Ti dobivajo na vprašanje koga ali česa končnico **i**; n. pr.; past, pest, korist, kost, čeljust, golazen, bolezen, pomlad, kopel, vigred, cerkev, miš, vas, nit, peč, klop i. t. d.

c) Samostalniki srednjega spola se končujejo na **o** ali **e**.

29. n a l o g a. Napiši pet samostalnikov moškega spola, ki se končujejo na soglasnik, pet ženskega, ki se končujejo na a, pet srednjega, ki se končujejo na o, in pet, ki se končujejo na e!

30. n a l o g a. Določi spol samostalnikov v 12. berilu!

2. Število.

a) Kovač kuje. Veriga je železna. Kladivo je težko.

Kadar govorimo o eni osebi ali stvari, stoji samostalnik v **ednini**.

b) Kovača kujeta. Verigi sta železni. Kladivi sta težki.

Kadar govorimo o dveh osebah ali stvareh, stoji samostalnik v **dvojini**.

c) Kovači kujejo. Verige so železne. Kladiva so težka.

Kadar govorimo o mnogih osebah ali stvareh, stoji samostalnik v **množini**.

Število je trojno: ednina, dvojina in množina.

Nekatere samostalnice rabimo samo v množini, n. pr.: burklje, grablje, škarje, vilice, ljudje i. t. d.

31. n a l o g a. Postavi te stavke v dvojino in množino: Mizar žaga. Deska je dolga. Dleto je ostro. Lovec strelja. Puška je nabita. Bodalo ja nabrušeno.

32. n a l o g a. Postavi te samostalnice v dvojino in množino: konj, hlev, voz, bič, pot; njiva, cvetica, ptica, perut; lice, ogledalo, pismo, mesto, veslo!

33. n a l o g a. Napiši pet stavkov v ednini ter jih postavi v dvojino in množino!

34. n a l o g a. Določi število samostalnikov v 11. berilu!

3. Sklon.

a) **Vojak** se bojuje. Srčnost našega **vojaka** je velika. **Vojaku** je treba orožja. **Meč** brani **vojaka**. **Pri vojaku** ne išči strahu! Konj dirja **z vojakom** v boj.

b) **Meč** je oster. Vojak je vesel **meča**. Sablja je podobna **meču**. Vojak ima **meč**. Puška visi **pri meču**. Vojak se brani **z mečem**.

35. n a l o g a. Postavi najprej stavke pod a), potlej stavke pod b) v dvojini in množini!

36. n a l o g a. Odgovori tem vprašanjem:

a) **Kdo** se bojuje?

Koga hrabrost je velika?

Komu je treba orožja?

Koga brani meč?

Pri kom ne išči strahu?

S kom dirja konj?

b) **Kaj** je ostro?

Česa je vesel vojak?

Čemu je podobna sablja?

Kaj ima vojak?

Pri čem visi puška?

S čim se brani vojak?

Samostalnik se v vsakem številu izpremeni šestkrat. Vsaka taka izprememba se imenuje sklon.

Sklonov je torej šest:

1. sklon **imenovalnik** odgovarja vprašanju **kdo** ali **kaj**?

2. sklon **rodilnik** odgovarja vprašanju **koga** ali **česa**?

3. sklon **dajalnik** odgovarja vprašanju **komu** ali **čemu**?

4. sklon **tožilnik** odgovarja vprašanju **koga** ali **kaj**?

5. sklon **mestnik** odgovarja vprašanju **pri kom** ali **pri čem**?

6. sklon **družilnik** odgovarja vprašanju **s kom** ali **čim**?

Kdo, koga, komu, koga, pri kom in s kom vprašujejo po živih; kaj, česa, čemu, kaj, pri čem, s čim vprašujejo po neživih stvareh.

4. Sklanja.

a) Samostalniki moškega spola.

Jelen je lepa žival. Lovec se veseli **jelena**. **Jelenu** je treba hrane. Pes zasleduje **jelena**. Košuta stoji **pri jelenu**. Jelenče se pase **z jelenom**.

37. n a l o g a. Postavi te stavke v dvojino in množino!

38. n a l o g a. Odgovori tem vprašanjem v ednini, dvojini in množini. Kdo je lepa žival? Koga se veseli lovec? Komu je treba hrane? Koga zasleduje pes? Pri kom stoji košuta? S kom se pase jelenče?

Ednina.	Dvojina.	Množina.
1. jelen	jelen-a	jelen-i
2. jelen-a	jelen-ov	jelen-ov
3. jelen-u	jelen-oma	jelen-om
4. jelen-a	jelen-a	jelen-e
5. pri jelen-u	pri jelen-ih	pri jelen-ih
6. z jelen-om	z jelen-oma	z jelen-i
1. kralj	kralj-a	kralj-i
2. kralj-a	kralj-ev	kralj-ev
3. kralj-u	kralj-ema	kralj-em
4. kralj-a	kralj-a	kralj-e
5. pri kralj-u	pri kralj-ih	pri kralj-ih
6. s kralj-em	s kralj-ema	s kralj-i
1. grad	grad-ov-a	grad-ov-i
2. grad-ú	grad-ov	grad-ov
3. grád-u	grad-ov-oma	grad-ov-om
4. grad	grad-ov-a	grad-ov-e
5. pri grad-u	pri grad-ov-ih	pri grad-ov-ih
6. z grad-om	z grad-ov-oma	z grad-ov-i

Po zgledu „**jelen**“ se sklanjajo samostalniki moškega spola na trd končnik, po zgledu „**kralj**“ se sklanjajo samostalniki moškega spola na mehek končnik in po zgledu „**grad**“ se sklanjajo samostalniki moškega spola, ki dobivajo v rodilniku **naglašen u**.

Samostalniki moškega spola, ki naznanjajo žive stvari, imajo v ednini tožilnik enak rodilniku. Samostalniki moškega spola pa, ki naznanjajo nežive stvari, imajo v ednini tožilnik enak imenovalniku.

V družilniku pišemo pred samostalniki in zvenječimi soglasniki (b, d, g, j, l, m, n, r, v, z, ž,) **z**, pred drugimi pa pišemo **s**.

39. **n a l o g a**. Sklanjaj: medved, klobuk, konj, mesec, tat, zvon!

40. **n a l o g a**. Postavi te stavke najprej v dvojino in potem v množino: Travnik je pokošen. Kosec počiva. Ne draži psa! Pomagaj siromaku! Orel je ujel goloba. Hlapec služi pri kmetu. Oče je šel s konjem h kovaču.

41. **n a l o g a**. Povej, v katereva sklonu je vsak samostalnik v teh stavekih: Denar ima polzek rep. Lenuha straši dan. Osel je podoben konju. Delavec se veseli počitka. Vojak brani dom. Pri prijateljih sem najrajši. Z bratom sem bil pri stricu. Bog pomaga ljudem.

b) Samostalniki ženskega spola.

Riba živi v vodi. Ne lóvi **ribe** z roko! **Ribi** nastavi trnek! Tako ujame ribič **ribo**. **Na ribi** vidimo plavute. Lačni potnik se je nasitil **z ribo**.

42. **n a l o g a**. Postavi te stavke v dvojino in množino!

43. **n a l o g a** Odgovori tem vprašanjem v ednini, dvojini in množini: Kdo živi v vodi? Koga ne lóvi z roko? Komu nastavi trnek? Koga ujame ribič? Na kom vidimo plavute? S kom se je nasitil lačni potnik?

Ednina	Dvojina.	Množina.
1. riba	rib- i	rib- e
2. rib- e	rib	rib
3. rib- i	rib- ama	rib- am
4. rib- o	rib- i	rib- e
5. pri rib- i	pri rib- ah	pri rib- ah
6. z rib- o	z rib- ama	z rib- ami
1. nit	nit- i	nit- i
2. nit- i	nit- i	nit- i
3. nit- i	nit- ima	nit- im
4. nit	nit- i	nit- i
5. pri nit- i	pri nit- ih	pri nit- ih
6. z nit- jo	z nit- ima	z nit- imi
1. gos	gos- í	gos- í
2. gos- í	gos- í	gos- í
3. gô s-i	gos- é ma	gos- ém
4. gos	gos- í	gos- í
5. pri gos- i	pri gos- éh	pri gos- éh
6. z gos- jó	z gos- é ma	z gos- mí

Po zgledu „**riba**“ se sklanjajo samostalniki ženskega spola na **a**, po zgledu „**nit**“ se sklanjajo samostalniki ženskega spola na soglasnik, ki dobivajo v edninskem rodilniku **nenaglašen i**, po zgledu „**gos**“ se sklanjajo samostalniki ženskega spola na soglasnik, ki dobivajo v edninskem rodilniku **naglašen i**.

44. n a l o g a. Sklanjaj: deklica, miza, miš, krepost, klop, peč!

45. n a l o g a. Postavi te stavke najprej v dvojino in potem v množino: Miza je oprava. Sestra je kupila obleko. Zvezda

se sveti vrhu gore. Past je nastavljena miši. Cerkev stoji na gori. Učenka se igra s sestro.

46. *n a l o g a*. Povej, v katerem sklonu je vsak samostalnik v teh stavkih: Sreča je opoteča. Laž ima kratke noge. Pomlad je podobna mladosti. Ne posmehuj se sivi glavi! Z lenobo pride lakota. V slogi je moč. Čebela išče strdi na cvetici. Vrba raste pri vodi.

c) **Samostalniki srednjega spola.**

Mesto je lepo. Deček še ni videl **mesta**. Trg je podoben **mestu**. Sovražnik je naskočil **mesto**. **Pri mestu** je vas. Sovražnik je vzel **z mestom** tudi vas.

47. *n a l o g a*. Postavi te stavke v dvojino in množino!

48. *n a l o g a*. Odgovori tem vprašanjem v ednini, dvojini in množini: Kaj je lepo? Česa ni še videl deček? Čemu je podoben trg? Kaj je naskočil sovražnik? Pri čem je vas? S čim je vzel sovražnik tudi vas?

Ednina.	Dvojina.	Množina.
1. mesto	mest-i	mest-a
2. mest-a	mest	mest
3. mest-u	mest-oma	mest-om
4. mest-o	mest-i	mest-a
5. pri mest-u	pri mest-ih	pri mest-ih
6. z mest-om	z mest-oma	z mest-i
1. lice	lic-i	lic-a
2. lic-a	lic	lic
3. lic-u	lic-ema	lic-em
4. lic-e	lic-i	lic-a
5. pri lic-u	pri lic-ih	pri lic-ih
6. z lic-em	z lic-ema	z lic-i

Ednina.	Dvojina.	Množina.
1. ime	im-en-í	im-en-a
2. im-en-a	im-en	im-en
3. im-en-u	im-en-oma	im-en-om
4. ime	im-en-í	im-en-a
5. pri im-en-u	pri im-en-ih	pri im-en-ih
6. z im-en-om	z im-en-oma	z im-en-i

Po zgledu „**mesto**“ se sklanjajo samostalniki srednjega spola na **o**, po zgledu „**lice**“ se sklanjajo samostalniki srednjega spola na **e**, po zgledu „**ime**“ se sklanjajo samostalniki srednjega spola, ki dobivajo pri sklanjatvi prirastek **en, et, es**.

49. n a l o g a. Sklanjaj : leto, šilo, prebivališče, seme, kolo !

50. n a l o g a. Postavi te stavke najprej v dvojino in potem v množino : Breme je težko. Delavec je vreden plačila. Otroče potresa piščetu. Gospodar je prodal žrebe. Jagnje se pase na polju. Dekle piše s peresom.

51. n a l o g a. Povej, v katerem sklonu je vsak samostalnik v teh stavkih : Zdravje je največje bogastvo. Brez dela ni jela. Jabolko ne pade daleč od drevesa. Življenje je podobno potovanju. S petjem naznanjamo veselje. Cvetje se obrača k solncu. Jeseni pobiramo sadje. Pri jezeru so sela.

52. n a l o g a. Poišči v 23. berilu samostalnike ter jih sklanjaj !

53. n a l o g a. Poišči v 19. berilu samostalnike in imenuj pri vsakem spol, število in sklon !

Pri vsakem samostalniku moramo paziti na spol, število in sklon.

54. n a l o g a. Postavi namesto črtic primerne samostalnike in potem napiši stavke : — je visoka. — je strm. Ne verjemi — ! Ljubi — ! Imej čisto — ! Vsak ima rad poštenega. — Umivamo se z — . Stanujemo v — .

55. n a l o g a. Imenuj pri vsakem samostalniku v 54. nalogi spol, število in sklon!

56. n a l o g a. Sklanjaj samostalnike prejšnje naloge!

Izvajanje samostalnikov iz samostalnikov.

Sežana — Sežančan, mesto — meščan, drva — drvar, župnik — župnija, most — mostnina.

S pomočjo raznih končnic izvajamo iz samostalnikov nove samostalnike.

57. n a l o g a. Napravi samostalnike po končnicah:

ak : konj, grad ;

an : Celje, prst, vas, soseska, Trst ;

ar : vol, knjiga, vrata, meso, ovca ;

r : dolina, planina ;

ina : govedo, tele, brod, cesta, pot ;

išče : dvor, boj, grob, gnoj, strn ;

jak (njak) : golob, ul, voda, rastlina, cvetica ;

stvo : vladar, vojak, krojač, obrtnik ;

ica : učitelj, kralj, mesar, kovač.

Če se združita dva samostalnika v eno besedo, dobimo zložen samostalnik ; n. pr. : vino — grad : vinograd ; kolo — dvor : kolodvor ; kolo — voz : kolovoz i. t. d.

Z a i m e k.

Šimen je kmetovalec. On gre na polje. Gospodinja ostane doma. Ona pospravlja po hiši. Dete še spi. Ono je še preslabo za delo. Vsak mora delati. Nihče ne živi brez dela.

58. n a l o g a. Vprašaj v teh stavkih po subjektih ! — Kakšne besede so subjekti : Šimen, gospodinja, dete ?

Subjekt „on, ona, ono, vsak, nihče“ stoje namesto samostalnikov ali imen.

Beseda, katero stavimo namesto imena ali za ime, se imenuje **zaimek**.

1. Osebni zaimek.

Jaz sem učenec. Ti si rokodelčič. On je pomočnik. Ona je šivilja. Ono je dete. Midva sva prijatelja. Medve sva sestri. Vidva sta znanca. Vedve sta součenki. Ona sta mizarja. Oni sta delavki. Oni sta otročeti. Mi smo telovadci. Me smo perice. Vi ste trgovci. Ve ste kuharice. Oni so lovci. One so kmetice. Ona so dekleta.

59. n a l o g a. Vprašaj v teh stavkih po subjektih !

Besede jaz, ti, on (ona, ono) ;

midva (medve), vidva (vedve), ona (oni, oni) ;

mi (me), vi (ve), oni (one, ona)

so **osebni zaimki**.

V govoru imamo tri osebe :

prva oseba (I.) je ta, ki govori (jaz, midva, medve, mi, me) ;

druga oseba (II.) je ta, s katero govorimo (ti, vidva, vedve, vi, ve) ;

tretja oseba (III.) je ta, o kateri govorimo (on, ona, ono, ona, oni, oni, oni, one, ona).

60. n a l o g a. Napiši tri stavke z osebnim zaimkom v I., tri v II. in tri v III. osebi !

61. n a l o g a. Postavi te stavke najprej v dvojino in potem v množino : Jaz sem otrok. Ti si pastir. On je vojak. Ona je gospodinja. Ono je dete.

2. Nedoločni zaimek.

Nekdo je potrkal. Vsak je svoje sreče kovač. Nihče ne vé vsega. Vse je delo božjih rok.

62. n a l o g a. Vprašaj v teh stavkih po subjektih in povej, kakšne besede so subjekti.

Besede „nekdo, vsak, nihče, vse“ kažejo osebe ali stvari, katerih nečemo ali ne moremo imenovati ; pravimo jim **nedoločni zaimki**.

63. n a l o g a. Prepiši te stavke in podčrtaj nedoločne zaimke: Bog ne ostane nikomur nič dolžan. Bog vé vse. Nič je dobro za oči. Malokdo učka visoko starost. Nihče ni varen smrti. Boljše nekaj, kakor nič. Povej nam kaj!

3. Vprašalni zaimek.

Kdo skrbi za nas? Kaj rabimo v šoli? Kateri učenec je najpridnejši? Katera hči pomaga materi? Katero dete se joče?

64. n a l o g a. Odgovori tem vprašanjem!

Namesto besed „kdo, kaj, kateri, katera, katero“ stavimo v odgovorih imena oseb ali stvari. Ker vprašujejo te besede po osebah ali rečeh, so **vprašalni zaimki**.

65. n a l o g a. Prepiši ta vprašanja in podčrtaj vprašalne zaimke: Kdo je naš največji dobrotnik? Kaj je okolo zemlje? Kateri izmed tvojih bratov je najmlajši? Katera izmed tvojih sester je najstarejša? Kaj ogreva zemljo? Kaj nam sveti ponoči? Kdo je gospodar na zemlji?

66. n a l o g a. Odgovori vprašanjem 65. naloge!

II. Dopovedek ali predicat.

P o m l a d.

Pomlad je najlepši letni čas. Vsako drevo je zeleno. Cvetice poganjajo iz tal. Živina se pase po travnikih.

Kaj je predicat? Katerim vprašanjem odgovarja predicat?

Vprašaj v gorenjih stavkih po predikatu!

G l a g o l.

J u t r o.

Nebo se rdi. Ptičice žvrgole. Zvon zapoje. Ljudje vstajajo. Molijo Boga. Odpravljajo se na delo. Na ognjišču gori ogenj. Mati stoji v kuhinji. Družina ~~sede~~ k zajtrku.

Glagoli so besede, ki naznanjajo, kaj oseba ali reč dela ali v katerem stanju je.

Te besede so glagoli : rdeti se, žvrgoleti, zapeti, vstajati, moliti, odpravljati se, goreti, stati, sestiti, hoditi, delati, sekati, plesti, šivati, gledati, teči, spati, nositi, trpeti i. t. d.

67. n a l o g a Povej, kaj dela kovač, krojač, zidar, tesar, usnjar, krovec, mizar, črevljar, nožar !

68. n a l o g a Poišči glagole v 94. berilu !

69. n a l o g a Napravi stavke iz teh besed : drevo, cvesti ; sad, zoreti ; dež, močiti ; zajec, glodati ; veverica, skakati ; kos, žvižgati ; krošnjar, prodajati ; tkalec, tkati ; terica, tretji.

1. Naklon.

V e č e r.

Solnce zahaja. Zvon doni. Kosci prepevajo. Krave mukajo. Večerja se kadi. Delavci molijo. Zvezde se blišče. Luna vzhaja.

Vprašaj po predikatih !

Kakšne besede so predikati ?

Kadar pove glagol določno, kaj dela oseba ali reč, je v **določnem naklonu** ali **določniku**.

70. n a l o g a. Postavi namesto črtic primerne glagole : Krt — Škrjanec — Travnik — Konj — Vol — Kobilica — Žito — Voda — Grom —.

V katerem naklonu so glagoli 70. naloge ? — Zakaj ?

Zahajati, doneti, prepevati, mukati, kaditi se, moliti, bliščati se, vzhajati i. t. d. — vsak teh glagolov imenuje samo dejanje.

Kadar imenuje glagol samo dejanje, takrat je v **nedoločnem naklonu** ali **nedoločniku**.

Nedoločnik ima končnico **ti**.

71. n a l o g a. Napiši 20 glagolov v nedoločniku !

72. n a l o g a Napiši 20 glagolov 45. berila v nedoločniku !

73. n a l o g a. Postavi te glagole iz nedoločnika v določnik : streljati, plavati, bežati, plezati, leteti, pobirati, dihati, rjaveti, igrati se, umivati se.

N. pr. : Lovec strelja.

2. Oseba in število.

Jaz hvalim prijatelja. Ti hvališ dobrotnika. On (ona, ono) hvali starše.

Midva (medve) hvaliva prijatelja. Vidva (vedve) hvalita dobrotnika. Ona (oni) hvalita starše.

Mi (me) hvalimo prijatelja. Vi (ve) hvalite dobrotnika. Oni (one, ona) hvalijo starše.

Ednina.

Dvojina.

Množina.

I. hvalim

hvaliva

hvalimo

II. hvališ

hvalita

hvalite

III. hvali

hvalita

hvalijo

Tudi glagol ima trojno osebo in trojno število.

Katera je prva, katera druge in katera tretja oseba ?

Kdaj je glagol v ednini, kdaj v dvojini in kdaj v množini ?

74. naloga. Povej te glagole v vseh osebah in številih : delati, nositi, jesti, sedeti, telovaditi !

75. naloga. Poišči v teh stavkih glagole ter imenuj pri vsakem osebo in število : Vetrovi buče. Vihar tuli. Bojim se strele. Pojdiva v hišo ! Tam nas čakajo starši. Sprejmejo nas veselo. Ti jih pozdraviš. Vsi ostanemo v hiši. Čakamo vedrega vremena.

3. Čas.

P o l j e.

Solnce pripeka. Žito zori. Cvetice cveto. Veter pihlja. Mak se ziblje. Čebele šume. Hrošči brne. Klasje se pripogiblje. Prepelica petpedika. Guezdo je v razoru.

V teh stavkih se pripoveduje to, kar se godi sedaj.

Kadar pripoveduje glagol, da se sedaj kaj godi, stoji v **sedanjem času**.

S e t e v.

Delavec je gnojil. Kmet je oral. Hlapec je sejal. Sin je vlačil. Dež je rosil. Solnce je sijalo. Seme je vzkliko. Bilka je pognala. Polje je ozelenelo. Gospodar je bil na polju.

V teh stavkih se pripoveduje to, kar se je že zgodilo.

Kadar pripoveduje glagol, da se je že kaj zgodilo, stoji v **preteklem času**.

Ž e t e v.

Žito bo dozorelo. Ženjice bodo nabrusile srpe. Šle bodo na polje. Klasje bo padalo. Kmet bo zapregel voz. Naložil bo nanj snope. Speljal jih bo na pod. Prišli bodo mlatiči. Omlatili bodo žito. Kmetovalec bo pri njih.

V teh stavkih se pripoveduje to, kar se bo šele zgodilo.

Kadar pripoveduje glagol, da se bo šele kaj zgodilo, stoji v **prihodnjem času**.

76. n a l o g a. Prestavi stavke „Polja“ najprej v pretekli in potem v prihodnji čas!

77. n a l o g a. Prestavi stavke „Setve“ najprej v sedanji in potem v prihodnji čas!

78. n a l o g a. Prestavi stavke „Žetve“ najprej v sedanji in potem v pretekli čas!

79. n a l o g a. Prestavi te stavke najprej v pretekli, potem v prihodnji čas: Medved spi pozimi. Veverica skače po gozdu. Metulji frfotajo po cvetju. Martinček se greje na solncu. Mravlje znašajo mravljišče.

80. n a l o g a. Napiši po pet stavkov v sedanjem, preteklem in pridodnjem času!

Z a h v a l a.

Ko je bil pospravil kmet žito, je zahvalil Boga. Ko je bil odmolil, je prišel med družino. Ko je bil pohvalil delavce, jim

je dal plačilo. Ko so bili prejeli delavci plačilo, so šli veseli domov. Ko je bila ostala družina sama, je še enkrat zahvalila Boga za obilo žetev.

V teh stavkih imamo po dva različna pretekla časa. Je bil pospravil, je bil odmolil, je bil pohvalil i. t. d. naznanja dejanje, ki se je izvršilo prej, preden se je začelo drugo tudi že preteklo dejanje : je zahvalil, je prišel, jim je dal i. t. d.

Kadar pripoveduje glagol, da se je kaj zgodilo prej, preden se je pričelo drugo preteklo dejanje, stoji v **predpreteklem času**.

Pretekli, prihodnji in predpretekli čas delamo s pomočjo glagola **sem** — **biti**. Zato imenujemo ta glagol **pomožni glagol**.

Glagol izpreminjati po osebah, številih in časih, pravi glagol **spregati**.

Pomožni glagol **sem** — **biti** se sprega tako :

Sedanji čas.

Ednina.	Dvojina.	Množina.
I. sem	sva	smo
II. si	sta	ste
III. je	sta	so

Pretekli čas.

Ednina.	Dvojina.	Množina.
I. sem bil, a, o	sva bila, i, i	smo bili, e, a
II. si bil, a, o	sta bila, i, i	ste bili, e, a
III. je bil, a, o	sta bila, i, i	so bili, e, a

Prihodnji čas.

Ednina.	Dvojina.	Množina.
I. bodem (bom)	bodeva (bova)	bodemo (bomo)
II. bodeš (boš)	bodeta (bosta)	bodete (boste)
III. bode (bo)	bodeta (bosta)	bodo

Kakor **sem** se sprega tudi **nisem**.

Spregalo vseh časov.

Sedanji čas.

Ednina.	Dvojina.	Množina.
I. dela-m	dela-va	dela-mo
II. dela-š	dela-ta	dela-te
III. dela	dela-ta	dela-jo

Pretekli čas.

Ednina.	Dvojina.	Množina.
I. sem delal, a o	sva delala, i, i	smo delali, e, a
II. si delal, a, o	sta delala, i, i	ste delali, e, a
III. je delal, a, o	sta delala, i, i	so delali, e, a

Predpretekli čas.

Ednina.

I. sem bil, a, o		dodelal, a, o
II. si bil, a, o		
III. je bil, a, o		

Dvojina.

I. sva bila, i, i		dodelala, i, i
II. sta bila, i, i		
III. sta bila, i, i		

Množina.

I. smo bili, e, a		dodelali, e, a
II. ste bili, e, a		
III. so bili, e, a		

Prihodnji čas.

Ednina.

Dvojina.

I. bom delal, a, o

bova delala, i, i

II. boš delal, a, o

bosta delala, i, i

III. bo delal, a, o

bosta delala, i, i

Množina.

I. bomo delali, e, a

II. boste delali, e, a

III. bodo delali, e, a

81. naloga. Spregaj glagole: plavati, loviti, spat, šteti, dvigniti!

82. naloga. Poišči v teh stavkih glagole in povej pri vsakem naklon, število in čas: Rudar koplje rudo. Sol dobivamo iz morja. Strela je razklala hrast. Prijatelj je zbolel. Obiskal ga bom. Vidva me bosta spremila. Stric nas je obiskal. Pripeljal se je bil iz mesta. Ljubimo starše. Cenimo njihovo skrb. Delati hočemo zanje.

83. naloga. Poišči glagole v 16. berilu in določi njih naklon, osebo, število in čas!

84. naloga. Prestavi prvi odstavek 57. berila najprej v pretekli in potem v prihodnji čas!

4. Doba.

Brat seka drva. Sestra šiva obleko. Mati peče kruh. Delavci podirajo poslopje. Zidar zida hišo. Veter buči. Drevo raste.

V teh stavkih povem, da delajo osebe in reči same.

Kadar naznanja glagol, da oseba ali reč sama kaj dela ali tvori, stoji v **tvorni dobi**.

85. naloga. Prestavi gorenje stavke najprej v prihodnji, potem v pretekli čas!

Lenuh se kaznuje. Drva se sekajo. Obleka se šiva. Kruh se peče. Poslopje se podira. Hiša se zida.

Lenuh je kaznovan. Drva so sesekana. Obleka je sesita. Kruh je pečen. Poslopje je podrto. Hiša je dozidana.

V teh stavkih pripovedujemo, kaj se godi z osebami ali reči, ali kaj trpe osebe ali reči.

Kadar naznanja glagol, da se z osebo ali rečjo kaj godi, ali da oseba ali reč kaj trpi, stoji v **trpni dobi**.

86. **n a l o g a**. Prestavi gorenje stavke najprej v prihodnji, potlej v pretekli čas.

Izvajanje samostalnikov iz glagolov.

Bahati — bahač, učiti — učitelj, črniti — črnilo, služiti — služba, moliti — molitev.

S pomočjo raznih končnic izvajamo iz glagolov samostalnike.

87. **n a l o g a**. Napravi samostalnike s končnicami :

ač : jahati, kopati, kovati, orati, trgati ;

telj : pisati, voditi, hraniti, boriti, braniti ;

ilo : mazati, rezati, plačati, svariti, voščiti ;

ba : dražiti, tožiti, ovaditi, družiti, gosti ;

tev : voliti, žeti, sejati, briti, pridobiti.

Če se združi samostalnik z glagolom ali glagol s samostalnikom z eno besedo, dobimo zložen samostalnik ; n. pr. list — padati : listopad ; tresti — rep : tresorepka (pastirčka) ; kazati — pot : kažipot i. t. d.

III. Prilastek ali atribut.

Mladi konj dirja. Griva lepega **konja** je dolga. **Naš** sosed je bolan. **Ta** mož je rokodelec. **Trije** bratje so prišli.

Vprašaj v teh stavkih po subjektu in predikatu !

Odgovori tem vprašanjem : Kakšen konj dirja ?

Čigava griva je dolga ? Čigav sosed je bolan ? Kateri

mož je rokodelec ? Koliko bratov je prišlo ?

V teh stavkih imamo torej poleg subjekta in predikata še druge stavkove člene. Kakšni stavki so zatorej to?

Stavkovi členi „mladi, konja, naš, ta, trije“ pojasnujejo samostalnike.

Stavkov člen, ki pojasnuje samostalnike v stavku, je **prilastek** ali **atribut**.

Po prilastkih povprašujemo: kakšen, a, o; čigav, a, o; kateri, a, o; koliko?

88. n a l o g a. Podčrtaj prilastke v teh stavkih: Koristna krava se pase. Hrošč je škodljiva žuželka. Peruti velikega orla so močne. Petje drobnega slavca je milo. Dobri starši so naši dobrotniki. Tvoj brat je moj součenec. Ono drevo je lipa. Tista reka je globoka. Sedem golobov je priletelo. Mnogo ljudi trpi.

89. n a l o g a. Postavi namesto črtic primerne prilastke: Kos je — ptica. Breza je — drevo. — koza skače. — srna se skriva. — voda je zdrava. — vode so globoke. — njiva je rodovitna. — vrt je velik.

90 n a l o g a. Napiši pet stavkov, razširjenih s prilastkom!

P r i d e v n i k.

Služabnik je zvest. Hči je pridna. Dekle je veselo. Petelin je ponosen, Kokoš je plaha. Pišče je drobno. Kremen je trd. Glina je mehka. Zlato je drago.

Vprašaj v teh stavkih po prilastkih!

Besede „zvest, pridna, veselo, ponosen, plaha, drobno, trd, mehka, drago“ kažejo, kakšna je oseba ali reč.

Očetov hlapec orje. Materina dekla napaja. Županovo dete je bolno. Mesarjev vol je rejen. Gospodinjina raca plava. Stričevo žrebe je poskočno. Vladarjev grad je lep. Drvarjeva sekira je ostra. Črevljarjevo šilo je koničasto.

Vprašaj v teh stavkih po prilastkih !

Besede „očetov, materina, županova, mesarjev, gospodinjina, stričevo, vladarjev, drvarjeva, črevljarjevo“ kažejo, čigava je oseba ali reč.

Beseda, ki pove, kakšna ali čigava je oseba ali reč, je **pridevnik**.

Pridevniki so: lep, visok, zelen, globok, star, nizek, odločen, močan, težak, ponižen, osoren, prijazen, bogat, siromašen, čeden, bel, srebern, dragocen, usnjat i. t. d.

Vsak pridevnik rabimo lahko za moški, ženski in srednji spol. Za moški spol ima pridevnik za končnico soglasnik ali **i** (soglasnik je za nedoločno, samoglasnik **i** pa za določno obliko), za ženski spol **a** in za srednji spol **o** ali **e**.

91. n a l o g a. Poišči pridevnike v 97. berilu !

92. n a l o g a. Povej, kakšne so te osebe in reči: deček, deklica, teta, starček, ded, babica, vojak, stol, miza, omara, klop, okno, podoba, stena, ogledalo !

1. Sklanja pridevnikova.

Lepi konj nosi jezdeca. Griva lepega konja je dolga. Hlapec nastilja lepemu konju. Vojak ima lepega konja. Kupec stoji pri lepem konju. Gospod se vozi z lepim konjem.

93. n a l o g a. Postavi te stavke najprej v dvojino, potem v množino !

Lepa hiša je draga. Okna lepe hiše so visoka. Krovec je popravi lepimi hiši streho. V mestu vidimo lepo hišo. Pri lepi hiši je vodnjak. Posestnik je prodal z lepo hišo tudi vrt.

94. n a l o g a. Postavi te stavke najprej v dvojino, potem v množino !

Lepo drevo raste na vrtu. Vrh lepega drevesa je košat. Vrtnar priliva lepemu drevesu. Vrtnar ljubi lepo drevo. Pri lepem drevesu je klop. Vrt z lepimi drevesi je senčnat.

95. naloga. Postavi te stavke najprej v dvojino, potem v množino!

Tudi pridevniki se sklanjajo.

Kaj se pravi sklanjati?

Kolikeri je spol samostalnikov?

Koliko sklonov in števil ima samostalnik?

Pridevnik se ujema s svojim samostalnikom v spolu, sklonu in številu.

Pridevnike sklanjamo tako:

a) Moški spol.

Ednina.	Dvojina.	Množina.
1. lep-i (lep)	lep-a	lep-i
2. lep-ega	lep-ih	lep-ih
3. lep-emu	lep-ima	lep-im
4. lep-i (lep, lep-ega)	lep-a	lep-e
5. pri lep-em	pri lep-ih	pri lep-ih
6. z lep-im	z lep-ima	z lep-imi

b) Ženski spol.

Ednina.	Dvojina.	Množina.
1. lep-a	lep-i	lep-e
2. lep-e	lep-ih	lep-ih
3. lep-i	lep-ima	lep-im
4. lep-o	lep-i	lep-e
5. pri lep-i	pri lep-ih	pri lep-ih
6. z lep-o	z lep-ima	z lep-imi

c) Srednji spol.

Ednina.	Dvojina.	Množina.
1. lep-o	lep-i	lep-a
2. lep-ega	lep-ih	lep-ih
3. lep-emu	lep-ima	lep-im
4. lep-o	lep-i	lep-a
5. pri lep-em	pri lep-ih	pri lep-ih
6. z lep-im	z lep-ima	z lep-imi

96. n a l o g a. Sklanjaj: pošten delavec, pridna perica, lačni volk, zvita lisica, veselo žrebe, nov klobuk, okrogla miza, veliko kolo!

97. n a l o g a. Postavi pred te samostalnike primerne pridevnike in sklanjaj potem: lovec, drvar, kmet, sokol, penica, ščene, gozd, goba, jezero!

98. n a l o g a. Sklanjaj v primernih stavkih: počasni osel, krotka ovca, rodovitno leto!

2. Stopnjevanje.

Deček je močan. Mladenič je močnejši. Mož je najmočnejši. Koča je visoka. Hiša je višja. Cerkev je najvišja. Železo je drago. Srebro je dražje. Zlato je najdražje.

Kadar izpremenimo pridevnik tako, da ne pove samo lastnosti, ampak tudi mero te lastnosti, tedaj ga **stopnjujemo**.

Pridevnik ima tri stopnje.

a) Prva stopnja.

Sin je star. Apnenec je trd. Platno je drago.

Pridevniki „star, trd, drag“ naznanjajo lastnosti oseb in reči brez primerjave z drugo.

Prva stopnja naznanja lastnosti oseb in reči brez primerjave z drugo.

b) Druga stopnja.

Oče je starejši. Kremen je trši. Sukno je dražje.

Pridevniki „starejši, trši, dražji“ naznanjajo lastnosti oseb in reči v višji meri kakor pridevniki „star, trd, drag“.

Druga stopnja ali **primerjalna stopnja** naznanja lastnosti oseb ali reči v višji ali nižji meri.

Druga stopnja se izobrazuje:

1.) s končnicami : **ejši, ejša, ejše ; ši, ša, še ;**
ji, ja, je ;

2. če denemo pred prvo stopnjo besedico **bolj ;**
 n. pr. : bolj star, bolj trd, bolj drag.

c) Tretja stopnja.

Ded je najstarejši. Demant je najtrši. Svila je najdražja.

Pridevniki „najstarejši, najtrši, najdražji“ naznanjajo lastnosti oseb in reči v najvišji ali najnižji meri.

Tretja stopnja ali presežna stopnja naznanja lastnosti oseb in reči v najvišji meri.

Tretja stopnja se izobrazuje :

1.) če denemo pred drugo stopnjo besedico **naj ;**

2.) če denemo pred prvo stopnjo besedico **najbolj ;**

n. pr. : najbolj star, najbolj trd, najbolj drag ;

3.) če denemo pred prvo stopnjo eno izmed teh besed ali zlogov : kaj, kar, močno, jako, silno, neznano, prav, pre-, pra-, vele-, vse- ; n. pr. : prastar, pretrd, jako drag.

Nekaterih pridevnikov ne moremo stopnjevati :
 n. pr. : zlat, srebrn, lesen, mrtev, pasji, ovčji, hrastov i. t. d.

Stopnjevane pridevnike sklanjamo kakor nestopnjevane.

99. n a l o g a. Stopnjuj : globok, širok, ozek, ubog, mlad, bogat, lačen, debel, suh, koristen !

100. n a l o g a. Poišči v 84. berilu pridevnike in povej pri vsakem njegovo stopnjo !

101. n a l o g a. Primerjaj : kuhinja, soba, dvorana — prostoren : steza, pot, cesta, — dolg ; divja mačka, ris, tiger — krvočen ; meso, kruh, mleko — tečen !

102. n a l o g a. Sklanjaj : pravičnejši sodnik, globočja voda, težje kladivo, najboljši prijatelj, najcenejša obleka, najlepše krilo !

Izvajanje samostalnikov iz pridevnikov.

Lep — lepota, grd — grdoba, hud — hudoba, slep — slepota, mlad — mladič.

S pomočjo raznih končnic izvajamo iz pridevnikov samostalnike.

103. *n a l o g a*. Napravi samostalnike po končnicah :

ec : bel, gluhi, lažniv, brinjev mutast ;

ik : bolen, dolžen ;

jak : pošten, rumen, učen, bel, divji ;

oba : gnil, zvest, svetel ;

ost : mlad, hvaležen, čeden, pohleven, moder ;

ina : nov, star, divji, raven.

Izvajanje pridevnikov iz samostalnikov.

Oče — očetov, brat — bratov, maček — mačji, pastir — pastirski, glad — gladen.

S pomočjo raznih končnic izvajamo iz samostalnikov pridevnike.

104. *n a l o g a*. Napravi pridevnike s končnicami :

in : dekla, sestra, teta, vdova, gospodinja ;

ji : gad, kura, riba, govedo, volk ;

ov (ev) : knez, sin, sosed, kralj, učitelj ;

ski : morje, Slovenec, planina, gora, dolina ;

ast : srp, grb, igla, lisa, jajce ;

av : krv, grča, cunja, dlaka, guba ;

en : guoj, kras, dolg, greh, smeh ;

iv : črv, milost, šala, škoda ;

at : mož, rog, brada, gora, krilo ;

it : kamen, srd, ime, oko.

Če se združi pridevnik s samostalnikom ali samostalnik s pridevnikom, dobimo zložen pridevnik ali zložen samostalnik ; n. pr. : bel — glava : beloglav (beloglavec) ; zlat — las : zlatolas (zlatolasec) ; bos — noga : bosonog (bosonožec) ; zlat — griva : zlatogriv (zlatogrivec) i. t. d.

Svojlilni zaimek.

Nož je moj. Sekira je tvoja. Dleto je njegovo. Zvezek je vajin. Knjiga je vajina. Pero je njuno. Vrt je naš. Hiša je vaša. Polje je njihovo.

105. n a l o g a. Odgovori tem vprašanjem :

- a) Čigav (a o) je nož, sekira, dleto, zvezek, knjiga, pero, vrt, hiša, polje ?
 b) Kdo ima nož, sekiro, dleto, zvezek, knjigo, pero, vrt, hišo, polje ?

Besede „moj, a, e, najin, a, o, naš, a, e; tvoj, a, e, vajin, a, o, vaš, a, e, njegov, a, o, njen, a, o, njun, a, o, njihov, a, o; svoj, a, e; čigav, a, o so zaimki, ker jih stavimo za imena. Obenem kažejo, čigava je oseba ali reč. Podobni so pridevnikom.

Zaimki, ki kažejo, čigava je oseba ali reč, so **svojlilni zaimki**.

106. n a l o g a. Prepiši te stavke in podčrtaj svojlilne zaimke :
 Ljubimo svojo domovino ! Moj Bog je moj gospod. Skrbi za svoje zdravje ! Tvoj brat je najin prijatelj. Njegov oče je vaš sosed. Naša zemlja je okrogla. Njena površina je različna.

107. n a l o g a. Postavi namesto črtic primerne svojlilne zaimke : — hiša je popravljena. — streha je visoka. — hiša stoji poleg — hiše. — polje je za — vrtom. — govedo se pase po — travniku. Dam ti — knjigo — prijateljstvo je — veselje. Pometaj pred — pragom !

Kazalni zaimek.

Ta deček je učenec. Ona deklica hodi še v šolo. Tisto dete je zbolelo. Tak otrok mi je všeč. Takšna obleka je lepa. Toliko delo je težko.

108. n a l o g a. Vprašaj v teh stavkih po prilastkih !

Besede „ta, ta, to, (ta-le, ta-le, ta-le); oni, a, o, (oni-le, ona-le, ono-le); tisti, a, o; taki, a, o; takšen, a, o; tolik, a, o“ so tudi zaimki, ker jih sta-

vimo za imena : deček, deklica, dete i. t. d. Obenem kažejo na osebe ali reči.

Zaimki, ki kažejo na osebo ali reči, so **kazalni zaimki**.

109. **n a l o g a**. Prepiši te stavke in podčrtaj kazalne zaimke : To drevo je lipa. Na tisti gori stoji cerkev. Črez oni potok drži brv. Oni-le deček je hrom. Taki otroci so veliki siromaki. Tista-le podoba je krasna. Tolika lepota ugaja vsakomur. Oni človek je hudoben ! Takšnega se ogiblji !

110. **n a l o g a**. Postavi namesto črtic primerne kazalne zaimke : — grad na — hribu je star. V — vodi je mnogo rib ! — njiva je rodovitnejša od — . V — grmu se skriva zajec. — žival je čebela. — živali ne smete pokončavati !

Zaimki so :

1. osebni,
2. nedoločni,
3. vprašalni,
4. svojilni in
5. kazalni.

111. **n a l o g a**. Prepiši te stavke in podčrtaj zaimke : Visoko nad nami je jasno nebo. Nihče ne more do njega. Solnce sveti na njem. Njegova luč razsvetljuje tudi našo zemljo. Tista njiva je posejana z žitom. Solnčna toplota zbudi njegove kali. Takšne njive se veseli naš oče. On je kmetovalec. Svoje otroke skrbno uči. Nihče ne sme delati po svoji volji. Vsak mora biti staršem poslušen. Njihova skrb je v našo korist. Kdo nam je boljši od njih ? Nihče. Samo naš stvarnik.

112. **n a l o g a**. Določi zaimke v 111. nalogi !

113. **n a l o g a**. Poišči zaimke v 3. berilu.

Š t e v n i k.

Eno leto ima dvanajst mesecev. Mesec ima trideset dni. Dan ima štiriindvajset ur. Ura ima šestdeset minut. Minuta ima šestdeset sekund. Roka ima pet prstov. Prvi prst se zove palec.

Drugemu prstu pravimo kazalec. Tretji prst se imenuje sredinec. Predzadnji prst je prstanec. Zadnjemu prstu pravimo mezinec. Mnogo ljudi dela z rokami. Veliko ljudi dela z umom.

114. n a l o g a. Vprašaj v teh stavkih po prilastkih !

Besede „eno, dvajnajst, trideset, štiriindvajset, šestdeset, pet, prvi, drugi, tretji, predzadnji, zadnji, mnogo, veliko“ naznanjajo število oseb in reči.

Besede, ki naznanjajo število oseb in reči, so **števnik**i.

Števnik*i* so določni ali nedoločni.

Določni števnik naznanja natančno število oseb in reči; n. pr.: eno (jedno), dvanajst, trideset, štiriindvajset, šestdeset, pet, prvi, drugi, tretji i. t. d.

Nedoločni števnik ne naznanja natančnega števila oseb in reči; n. pr.: predzadnji, zadnji, mnogo, veliko i. t. d.

115. n a l o g a. Zapiši s črkami pet določnih in pet nedoločnih števnikov !

116. n a l o g a. Porabi števnik*e* 115. naloge v stavkih !

117. n a l o g a. Odgovori tem vprašanjem: Koliko letnih časov ima leto? Kateri letni čas je pomlad? Kateri letni čas je zima? Koliko nog ima golob? Koliko nog ima vol? Koliko nog ima rjavi hrošč? Koliko ljudi je v mestu? Kolikokrat lahko vsak dan?

118. n a l o g a. Poišči števnik*e* v 197. berilu !

119. n a l o g a. Prepiši te stavke, podčrtaj prilastke in povej, kakšne besede so: Čista voda je najzdravejša pijača. Bezeg je koristno drevo. Rogovje brzega jelena je vejasto. Država našega kralja je obširna. Lepa pesem je moje veselje. Ta mož je moj stric. Mladost je prva doba našega življenja. Veliko sadja dozori.

Prilastek je lahko pridevnik, samostalnik, zaimek, števnik.

IV. Dopolnilo ali objekt.

Mačka lovi **miši**. Krava daje **mleko**. Sin piše **očetu**. Lisica je podobna **psu**. Kmet se veseli **dežja**. Bolnik je potreben **zdravil**. Mlatiči mlatijo s **cepci**.

Vprašaj v teh stavkih po subjektu in predikatu !
Odgovori tem vprašanjem : Koga lovi mačka ? Kaj daje krava ? Komu piše sin ? Komu je podobna lisica ? Česa se veseli kmet ? Česa je potreben bolnik ? S čim mlatijo mlatiči ?

Stavkovi členi „miši, mleko, očetu, psu, dežja, zdravil, s cepci“ pojasnujejo glagole in pridevnike v dopovedku.

Stavkovi člen, ki pojasnuje glagol ali pridevnik v dopovedku, je **dopolnilo** ali **objekt**.

Po dopolnilih vprašujemo : koga ali kaj, komu ali čemu, koga ali česa, s kom ali s čim.

1. Dopolnilo v tožilniku.

Rudar koplje rudo. Krovce krije streho. Mesar prodaja meso. Grobar koplje jamo. Deček lovi metulje. Vrabec zoblje proso. Kragulj preganja kokoši. Vrana pobira črve.

120. n a l o g a. Prepiši prejšnje stavke in podčrtaj dopolnila !

Na katera vprašanja odgovarjajo dopolnila 120. naloge ?

Kadar odgovarja dopolnilo vprašanju koga ali kaj, stoji v tožilniku.

121. n a l o g a. Odgovori tem vprašanjem : Kaj je ustvaril Bog ? Koga ljubijo otroci ? Kaj melje mlinar ? Koga zdravi zdravnik ? Kaj nosi voda ? Kaj goni veter ? Kaj pobije toča ? Koga vidiš v šoli ? Koga vidiš doma ?

122. n a l o g a. Postavi namesto črtic primerna dopolnila :
Sneg varuje —. Povodenj odnaša —. Vihar podira —. Ptice

pokončujejo —. Kokoš nese —. Pajek lovi —. Čebele nabirajo —
Trgovec prodaja —. Dekla kupuje —.

2. Dopolnilo v dajalniku.

Hči pomaga materi. Gospodar ukazuje hlapcem. Žival se smili človeku. Slana škoduje rastlinam. Pobožnost je všeč Bogu. Plug je potreben kmetovalcu. Komarji so nadležni govedu. Stotinka je podobna stotinki.

123. n a l o g a. Prepiši prejšnje stavke in podčrtaj dopolnila!

Na katera vprašanja odgovarjajo dopolnila 123. naloge?

Kadar odgovarja dopolnilo vprašanju komu ali čemu, stoji v dajalniku.

124. n a l o g a. Odgovori tem vprašanjem: Komu streže služabnik? Komu služi vojak? Čemu koristi dež? Komu šiva šivilja? Čemu je potreben zrak? Komu piše brat? Komu je potrebno učenje? Komu se ne posmehuj?

125. p a l o g a. Postavi namesto črtic primerna dopolnila: Tobak škoduje —. Vrtnar priliva —. Prodajalec prodaja —. Učenec odgovarja —. Ne verjamem —. Popotnik se bliža —. Jelka je podobna —. Laž je zoperna. —

3. Dopolnilo v rodilniku.

Poljedelec se boji toče. Veseli se lepega vremena. Ne zapravljaj zdravja! Išči si dobrih prijateljev! Sod je poln vina. Skopuh je lakomen denarja. Priden deček je vreden pohvale. Berač je vaje mraza.

126. n a l o g a. Prepiši prejšnje stavke in podčrtaj dopolnila!

Na katera vprašanja odgovarjajo dopolnila 126. naloge?

Kadar odgovarja dopolnilo vprašanju koga ali česa, stoji v rodilniku.

127. n a l o g a. Odgovori tem vprašanjem: Česa se boji hudobnež? Koga se ogiblji? Česa se naveliča lenuh? Česa nima

siromak ? Česa je polno nebo ? Koga je željan otrok ? Česa nima mladost ? Koga se veseli oče ?

128. n a l o g a. Postavi namesto črtic primerna dopolnila : Mokri se ne boji — . Lenuh strada — . Sirota se spominja — . Starček se varuje — . Ne dotikaj se — ! Hvaležni otrok ne pozabi — . Rokodelec je vaje — . Veselimo se — !

129. n a l o g a. Poišči in določi dopolnila v teh stavkih : Pomlad prinaša cvetja. Škrjanec je podoben vrabcu. Srečal sem svojega prijatelja. Spominjaj se svojih dobrotnikov ! Krt ima tanek sluh. Volk ima močno zobovje. Sin nese kosilo očetu. Drvarji so posekali visoko bukev. Delavci so potrebni počitka. Smrekov lub rabijo strojarji. Krčmar nataka vino potniku.

130. n a l o g a. Napiši po tri stavke z dopolnilom v tožilniku, v dajalniku in v rodilniku !

131. n a l o g a. Prepiši dopolnila v 29. berilu !

Predlog.

Lovec strelja s puško. Oče govori z gospodom. Stari vojak pripoveduje o vojskah. Pes laja na potepuha. Oblaki so nad zemljo.

Besede „s, z, o, na, nad“ kažejo razmere, v katerih so osebe ali reči med seboj. Take besede imenujemo razmernike. Ker pa te besede drugim besedam predlagamo, jim tudi pravimo **predlogi**.

Predlogi so : brez, do, iz, od, izmed, iznad, izpod, k, proti, na, ob, po, v, med, nad, pod, pri, pred i. t. d.

132. n a l o g a. Poišči predloge v teh stavkih : Brez potu ni medu. Naduha spravi človeka od kruha. Prazno je delo brez sreče z nebes. S starega drevja pada sadje samo. Izraelci so plesali okoli zlatega teleta. Drevo se naslanja na drevo. Vsaka koklja brska pred svoje piške. O kresi se dan obesi. Krava molze pri gobcu.

133. n a l o g a. Prepiši predloge v 59. berilu !

4. Dopolnilo s predlogom.

Konj bije s kopitom. Zver grize z zobmi. Pogovarjamo se o šoli. Ne zanašaj se na druge! Hlapec gre po krmo. Ne bodi jezen na sovražnika!

Odgovori tem vprašanjem: S čim bije konj? S čim grize zver? O čem se pogovarjamo? Na koga se ne zanašaj? Po kaj gre hlapec? Na koga ne bodi jezen?

Stavkovi členi „s kopitom, z zobmi, o šoli, na druge, po krmo, na sovražnika“ tudi pojasnujejo glagole in pridevnike v dopovedku, zatorej so dopolnila. Ker pa stoje ta dopolnila s predlogi, jim pravimo **dopolnila s predlogi**.

134. n a l o g a. Poišči in določi v teh stavkih dopolnila: Hrošč žre listje. Dela nam škodo. Pokončujmo hrošče! Ptice pojo pesmi. Pokončujejo mrčes. Ne preganjajte jih! Ribe dihajo s škrgami. Lovimo jih s trnkom. Jegulja je podobna kači. Ribič nastavlja rakom sake.

135. n a l o g a. Določi v teh stavkih vse stavkove člene: Potrpljenje prebije železne duri. Laž ima kratke noge. Velike skrbi obelijo lase. Stari Slovenci so se pečali s poljedelstvom. Vitezi so stavili trdne gradove. Turki so napadali slovenske dežele. Zlatorog je podrl predrznega lovca.

S predlogi sestavljene besede.

Med — gora: medgorje; pred — mesto: predmestje; brez — končen: brezkončen; brez — čuten: brezčuten; ob — delati: obdelati; na — nositi: nanositi.

S predlogi sestavljamo in preobražamo samostalnice, pridevnike in glagole.

136. n a l o g a. Prepiši te stavke in podčrtaj s predlogi sestavljene besede: Nesreča hitro doide človeka. Lepota do cvete kmalu. Solnce se nagiba proti zapadu. Nabrušen nož reže.

Bogastvo ne odpravi človeku smrti. Smrt poravna vse. Prisljena reč ni dobra. Kopriva ne pozebe.

137. n a l o g a. Napiši predloge, s katerimi so sestavljene besede v 136. nalogi!

V. Prislovno določilo ali adverbiale.

Rože cveto na vrtu. Studenec vre izpod skale. — Voda zmrzuje pozimi. Čebelice so delavne do mraka. — Vijolica diši lepo. Kokoš pogumno brani piščeta. — Prepelico streljajo zaradi okusnega mesa. Zaradi prepira se hiša podira.

Vprašaj v teh stavkih po subjektih in predikatih!

Odgovori tem vprašanjem: Kje cveto rože? Odkod vre studenec? — Kdaj zmrzuje voda? Do kdaj so čebelice delavne? — Kako diši vijolica? Kako brani kokoš piščeta? — Zakaj streljajo prepelico? Zakaj se podira hiša?

Stavkovi členi „na vrtu, izpod skale; pozimi, do mraka; lepo, pogumno; zaradi mesa, zaradi prepira“ pojasnujejo glagole in pridevnike v dopovedku z ozirom na kraj, čas, način in vzrok.

Stavkov člen, ki pojasnuje glagol ali pridevnik v dopovedku z ozirom na kraj, čas, način ali vzrok, je **prislovno določilo ali adverbiale**.

1. Prislovno določilo kraja.

Grad stoji na skali. Mesto je ob reki. Ptice lete na jug. Oblaki plovejo proti severu. Krompir smo dobili iz Amerike. Sol dobivamo iz morja.

138. n a l o g a. Prepiši prejšnje stavke in podčrtaj prislovna določila!

Na katera vprašanja odgovarjajo prislovna določila 138. naloge?

Prislovno določilo, ki odgovarja vprašanjem kje, kam, odkod, je **prislovno določilo kraja**.

139. n a l o g a. Odgovori tem vprašanjem : Kje zore jagode ? Kam se izlivajo reke ? Odkod rosi dež ? Kje gnezdi žolna ? Kam se skrije miš ? Odkod dobivamo premog ?

140. n a l o g a. Postavi namesto črtic primerna prislovna določila kraja : Kača se greje —. Žabe regljajo —. Duhovnik gre —. Vojaki prihajajo —. Dim se dviga —. Strel odmeva —.

2. Prislovno določilo časa.

Zvon zapoje ob zori. Družina vstane zgodaj. Bog je od vekomaj. Človek se mora učiti od mladosti. Priden mora biti do starosti. Bodi pošten do smrti.

141. n a l o g a. Prepiši prejšnje stavke in podčrtaj prislovna določila !

Na katera vprašanja odgovarjajo prislovna določila 141. naloge ?

Prislovno določilo, ki odgovarja vprašanjem kdaj, odkdaj, dokdaj, je **prislovno določilo časa**.

142 n a l o g a. Odgovori tem vprašanjem : Kdaj gnezdijo ptice ? Odkdaj hodiš v šolo ? Dokdaj je drevje zeleno ? Kdaj gremo k maši ? Dokdaj svetijo zvezde ?

143. n a l o g a. Postavi namesto črtic primerna prislovna določila časa : Otroci se drsajo —. Solnce pripeka —. Ženjica žanje —. Stric je pri nas —. Drvar bo cepil —. Pes je buden —.

3. Prislovno določilo načina.

Mraz pritiska hudo. Ljudje stopajo hitro. Peč greje prijetno. Deček se je poprijel dela z veseljem. Dninar ne dela za stonj. Rokodelčič potuje peš.

144. n a l o g a. Prepiši prejšnje stavke in podčrtaj prislovna določila !

Na katera vprašanja odgovarjajo prislovna določila 144. naloge ?

Prislovno določilo, ki odgovarja vprašanju kako, je **prislovno določilo načina**.

145. n a l o g a. Odgovori tem vprašanjem: Kako prosi berač? Kako hodi rak? Kako beži gaščarica? Kako leti golob? Kako plava ladja? Kako spi polh?

146. n a l o g a. Postavi namesto črtic primerna prislovna določila načina: Sapa brije —. Srna skače —. Vlak vozi —. Zlato se sveti —. Goba gori —. Človek raste —.

4. Prislovno določilo vzroka.

Zaradi slabega vremena ostanemo doma. Starši so žalostni zaradi sinove nepokorščine. Utrujen sem od dolgega pota. Dómače živali redimo zaradi koristi. Po delu pojemo v zabavo. Otroci skačejo od veselja.

147. n a l o g a. Prepiši prejšnje stavke in podčrtaj prislovna določila!

Na katera vprašanja odgovarjajo prislovna določila 147. naloge?

Prislovno določilo, ki odgovarja vprašanjem zakaj, čemu, je **prislovno določilo vzroka**.

148. n a l o g a. Odgovori tem vprašanjem: Zakaj kurimo peč? Zakaj je kaznovan učenec? Zakaj ne zori žito? Zakaj se joka siromak? Zakaj varujemo ptice pevke? Zakaj ga ni v šolo?

149. n a l o g a. Poišči in določi v teh stavkih prislovna določila: Pesek dobivamo iz reke. Voznik ga naloži na voz. Pripelje ga domov. Poleg vasi delajo zidarji. Pridno kopljejo temelj. Delo je težko zaradi kamenitih tal. Rano začno z delom. Vozniki dovažajo brez prestanka. Zidovje se dviga v zrak. Tesarji bodo potem pokrili hišo. Do zime bo poslopje dozidano.

150. n a l o g a. Odgovori tem vprašanjem: Kje vidiš mnogo dreves? Kdaj je najlepše na vrtu? Odkod se vrnejo ptice? Kam stavijo gnezda? Kako prepevajo? Zakaj jih imamo radi na vrtu? Kje šume čebelice? Kam znašajo med? Odkdaj delajo? Zakaj se veselimo jeseni?

151. n a l o g a. Napiši odgovore 150. naloge, poišči in določi prislovna določila!

152. n a l o g a. Napiši po dva stavka s prislovnim določilom kraja, časa, načina in vzroka!

Prislov.

Ostani tukaj! Ne hodi nikamor! Bog je povsod. — Nocoj je lep večer. Jutri je nedelja. Lani smo imeli dosti sadja. — Polž leze počasi. Ne delaj ničesar skrivaj! Majhen lonček hitro skipi.

153. n a l o g a. Vprašaj v teh stavkih po prislovnih določilih!

Besede: nikamor, tukaj, povsod;

nocoj, jutri, lani;

počasi, skrivaj, hitro;

kažejo, kje, kdaj ali kako se kaj godi.

Beseda, ki kaže kje, kdaj ali kako se kaj godi,

je **prislov**.

Krajevni prislov odgovarja vprašanjem kje, kam, kod?

Krajevni prislovi so: tukaj, tam, ōndi, nekje kjerkoli, nikjer, semkaj, drugam, nekam, ven, drugod, nekod, povsod, doma, daleč i. t. d.

154. n a l o g a. Uporabi nekaj krajevnih prislovov v stavkih!

Časovni prislov odgovarja vprašanjem kdaj, odkdaj, dokdaj, koliko časa?

Časovni prislovi so: zdaj, sedaj, danes, drevi, nekdam, nekoč, včeraj, davi, sinoči, nikdar, letos, prej, davno, pozno, večkrat, spomladi, poleti, jeseni, pozimi, podnevi, ponoči i. t. d.

155. n a l o g a. Uporabi nekaj časovnih prislovov v stavkih!

Načinovni prislov odgovarja vprašanju kako?

Načinovni prislovi so : tako, drugače, bolj, nagloma, manj, jako, mnogo, popolnoma, prav, precej, skoraj, posebe, skrivaj, tešč, zaman i. t. d.

156. n a l o g a. Uporabi nekaj načinovnih prislovov v stavkih !

Za načinovne prislove nam služijo tudi pridevniki. Taki prislovi se tudi stopnjujejo ; n. pr. : Škrjanec poje lepo. Penica poje lepše. Slavec poje najlepše.

157. n a l o g a. Določi besede v prvem odstavku 187. berila !

158. n a l o g a. Določi stavkove člene in besede v teh stavkih : Zima se je bližala svojemu koncu. Zdaj zapusti medved svoj brlog. Od dolgega stradanja je bil jako lačen. V gozdu sreča lisico. Ta pokaže lačnemu medvedu dren. Reče mu : „To drevo cvete. Kmalu bo imelo sad.“ Medved sede pod drevo. Dolgo čaka sadu. Čakal je zaman. Jezen popade dren. Skrivi mu vse veje. Zato je dren ves kriv še dandanes.

159. n a l o g a. Napiši pet golih in pet razširjenih stavkov !

160. n a l o g a. Določi stavkove člene in besede v prvih petih stavkih 171. berila !

161. n a l o g a. Napiši pet razširjenih stavkov ! Vsak imej vseh pet stavkovih členov !

162. Napiši še tri take stavke !

O stavku sploh.

Klešče so orodje. Stol je nov. Iskra tli. Prašič rije po blatu. Vrabc zoblje zrelo proso. Nova šola je lepo poslopje.

V teh stavkih pripovedujemo nekaj o kleščah, o stalu, o iskri, o prašiču, o vrabcu in o šoli.

Stavki, v katerih kaj pripovedujemo, so **pripovedni stavki**.

Na koncu pripovednih stavkov stavimo **piko** (.).

163. n a l o g a. Napiši deset pripovednih stavkov !

Kaj je naša domovina ? Kam hodimo k maši ? Ali znaš božje zapovedi ? Hodiš li pridno v šolo ? Kdo te hrani ?

V teh stavkih vprašujemo po raznih osebah in rečeh.

Stavki, v katerih kaj vprašujemo, so **vprašalni stavki**.

Na koncu vprašalnih stavkov stavimo **vprašaj (?)**.

164. n a l o g a. Napiši deset vprašalnih stavkov!

Spoštuj starše! Ljubi brata! Pomagajmo siromakom! Ogibajte se slabe družbe! Ne bodi trdosrčen! Bodi svetloba!

V teh stavkih se izrekajo različna povelja, v njih se veleva.

Stavki, v katerih kaj velevamo, so **velelni stavki**.

Na koncu velelnih stavkov stavimo **klicaj (!)**.

165. n a l o g a. Napiši deset velelnih stavkov!

Naj počiva v miru! Naj mu sveti večna luč! Vsak naj se usmili siromaka! Vsak naj pometa pred svojim pragom! Sreča naj deželi klije! Sloga naj vlada med nami!

V teh stavkih se izrekajo različne želje.

Stavki, v katerih kaj želimo, so **želelni stavki**.

Na koncu želelnih stavkov stavimo **piko** ali **klicaj**.

166. n a l o g a. Napiši deset želelnih stavkov!

167. n a l o g a. Določi te stavke: Krava molze pri gobcu. Čas je denar. Z Bogom začni vsako delo! Kje je ljubi Bog doma? Močnejši naj brani slabejšega. Jabolko ne pade daleč od drevesa. Spominjaj se smrti! Ne hvali samega sebe! Lastna hvala — cena mala. Kam drži na levo cesta? Kam drži na desno pot?

D. Spisje.

1. Prepisovanje.

K a z n o v a n a n e p o s l u š n o s t.

Pavel je bil na dvorišču. S sekiro je cepil drva. Mati ga vidi in mu reče: „Pavel, pusti sekiro! Premajhen in preslab si še.

Usekaš se lahko“. Mati odide. Pavel pa cepi še dalje. Zamahne nerodno. Sekira izpodrsne ob grči ter mu zleti na nogo. Jokaje pride k materi. Pošljejo po zdravnika. Ta mu obveže rano. Pavel je dolgo časa trpel zaradi rane.

Neposlušnost se kaznuje sama.

168. n a l o g a. Prepiši to povest!

169. n a l o g a. Prepiši 5. berilo!

K n j i g a.

Knjiga je šolska reč. Ima platnice, hrbet in liste. Listi imajo strani. Na straneh so vrste, v vrstah so črke. Platnice so trde. Hrbet je platnen ali usnjat. Listi so papirnati. Tiskar natisne knjigo. Knjigovezec jo zveže. Knjigotržec jo prodaja. Mi jo kupimo.— Iz knjige beremo ali čitamo, se učimo, prepisujemo i. t. d.

170. n a l o g a. Prepiši ta popis!

171. n a l o g a. Prepiši prvi in zadnji odstavek 57. berila!

Predragi oče!

Jutri je Vaš god. Moja dolžnost je, da se Vas spominjam posebno ta dan. Dobri Bog naj Vas ohrani še dolgo vrsto let. On naj Vam poplača vse, kar ste mi storili dobrega. Presično Vas pozdravlja

Vaš

hvaležni sin

Franešek.

V Trstu, dne 26. prosinca 1897.

172. n a l o g a. Prepiši to pismo!

2. Obnovitev ali napisovanje po spominu.

Lisica in grozdje.

Lisica pride do visoke vinske trte. Na trti je viselo mnogo sladkega grozdja. Začne se spenjati in iztezati po trti. Njen trud je bil zaman, zakaj grozdje, je viselo previsoko. Da bi se ji ne smejali vrabci na bližnjem drevesu, se obrne od trte in reče: „Grozdje je še prekislo. Nečem ga!“

173. n a l o g a. Nauči se to basen na pamet in napiši jo potem po spominu!

174. n a l o g a. Nauči se 162. berilo na pamet in napiši ga potem po spominu!

K o n j.

Konj je najlepša domača žival. Ves je gibčen in skočen. Na dolgem vratu ima kodrasto grivo. Čelo je visoko in ploščato. Oko je veliko in živo. Ušesa mu stoje pokonci. Prsi so široke in lepo obokane. Noge so visoke in tanke. Na vsaki nogi ima trdo kopito. Konj je pokrit s kratko in gladko dlako. V repu ima dolgo žimo.

175. n a l o g a. Nauči se ta (opis) na pamet in napiši ga potem po spominu!

176. n a l o g a. Nauči se prva dva odstavka 60. berila na pamet in napiši ju potem po spominu!

Ljubi moj prijatelj!

Kakor veš, že tri dni nisem bil v šoli. Prehladil sem se, in starši me ne pustijo z doma. Bojim se, da ne bi preveč zaostal za vami. Prosim Te, pridi kaj k meni, da mi poveš, kaj vas je v tem času novega naučil gospod učitelj.

S pozdravom ostajam

Tvoj

prijatelj

LOVRO.

V Gorici, dne 15. sušca 1919.

177. n a l o g a. Nauči se to pismo na pamet in napiši ga po spominu!

178. n a l o g a. Nauči se pismo 172. naloge na pamet in napiši ga po spominu!

3. Povest.

Ž a b a i n v o l.

Žaba zagleda vola na pašniku. Rada bi bila tako velika kakor vol. Zatorej se začne napenjati in vpraša svoje tovarišice: „Ali sem tako velika kakor vol?“ Tovarišice ji odgovore: „Nisi ne!“ Žaba se napne sedaj še bolj in vpraša zopet: „Ali nisem

sedaj tako velika kakor vol?" Zopet ji odgovore: „Nisi še, ne!“ Žaba se nopenja in nopenja, a naposled — peči.

179. n a l o g a. Odgovori tem vprašanjem: Koga zagleda žaba na pašniku? Kakšna bi bila rada? Kaj začne delati? Kaj vpraša žaba svoje tovarišice? Kaj ji odgovore tovarišice? Kaj naredi zdaj žaba? Kaj vpraša zopet? Kaj ji zopet odgovore? Kaj dela žaba? Kaj se naposled zgodi ž njo?

180. n a l o g a. Odgovori tem vprašanjem: (9. berilo: Poškodovana črešnja.) Kaj je dobil mali Jurček? Kam gre Jurček? Kaj obeli na vrtu? Kakšni je bil oče zaradi tega? Kaj vpraša oče svojega sinčka? Kaj pove deček? Kaj mu reče oče?

181. n a l o g a. Odgovori tem vprašanjem: (65. berilo: Popotnika in lipa.) Kaj ugledata trudna popotnika zraven ceste? Kaj je delala lipa s košatimi vejami? Kam gresta hitro? Kaj pravita popotnika? Kaj reče lipa?

182. n a l o g a. Odgovori tem vprašanjem: (94. berilo: Konj in osel.) Koga žene gospodar? S čim sta bila obložena oba? Kaj pravi osel konju? Česa neče storiti konj? Kdo se zgrudi pod bremenom? Kaj naloži gospodar konju? Kaj mu še oprti po vrhu?

183. n a l o g a. Odgovori tem vprašanjem: (96. berilo: Pametni koder.) Koga je polovil konjederec? Kam je zaprl vse pse? Kako so tožili jetniki o svoji nesreči? Kdo je sedel mirno v kotu? Kaj je pazil koder? Kam se spne potem? Kam pritisne s sprednjimi nogami? Kaj se odpre? Kam zbeže koder in drugi psi?

184. n a l o g a. Odgovori tem vprašanjem: (115. berilo: Dva hrošča.) Kje sta sedela dva hrošča? Kdo je stopal pod hrastičem? Kaj pravi prvi hrošč? Kaj pravi drugi? Kako se odreže prvi? Kam zleti potem? Kaj ugleda petelin? Kaj pohrusta petelin?

4. Popis.

M a č k a.

Maćka je lepa žival. Telo je okretno in skočno. Glava je okrogla, zobje so ostri, jezik je raskav. Očesna zenica je podol-

gasta in se raztegne v temi. Zato vidijo mačke tudi ponoči dobro. Dolgi rep je proti koncu tanji in jako gibčen. V mehkih šapicah ima ostre kremplje, katere lahko skrije pod kožo. Mačka lovi miši in tudi majhne ptice. Mleko pije kaj rada.

185. n a l o g a. Odgovori tem vprašanjem: Kaj je mačka? Kakšno je telo? Kakšna je glava? Kakšni so zobje? Kakšen je jezik? Kakšna je očesna zenica? Kaj se raztegne? Kdaj tudi dobro vidijo mačke? Kak je rep? Kaj ima v šapicah? Kam lahko skrije kremplje? Koga lovi mačka? Kaj pije rada?

186. n a l o g a. Odgovori tem vprašanjem: (101. berilo: Ovca.) Kaj je ovca? Kakšno je telo? Kakšne so noge? Kaj ima na nogah? Kakšno glavo ima ovca? Kaj ima oven na glavi? S čim je pokrita ovca? Kakšno meso ima ovca? Kaj delajo iz ovčjega mleka? Kaj ulivajo iz loja? Kaj narejajo iz volne?

187. n a l o g a. Odgovori tem vprašanjem: (111. berilo: Ščuka.) Kaj je ščuka? Kakšno telo ima ščuka? Kakšna je glava? Kaj ima v čeljustih in na nebu? S čim je pokrita? S čim se preglblje ščuka? Kako diha? Kje prebiva ščuka? Kaj žre?

188. n a l o g a. Odgovori tem vprašanjem: (114. berilo: Rjavi hrošč.) Kdaj prilezejo rjavi hrošči iz zemlje? Kaj žro po drevju? Kam se zarijejo samice za nekaj tednov? Kaj odlože ondi? Kaj se izvali iz jajec? Kako imenujemo te ličinke? Kakšne živali so to? (Škoda.) Kaj nastane iz njih? Koga je treba zatirati na vso moč?

189. n a l o g a. Odgovori tem vprašanjem: (124. berilo: Lipa.) Kaj je lipa? Kakšno je deblo? Kakšno je vejevje? Kakšen je vrh? Kakšni so listi? Kakšno cvetje ima lipa? Kaj nabirajo čebelnice iz cvetja? Kaj kuhamo iz cvetja? Kakšen les ima lipa? Kaj izrezujejo iz lipovine?

190. n a l o g a. Odgovori tem vprašanjem: (130. berilo: Kuhinjska sol.) Kaj je sol? Odkod jo dobivamo? Katero sol dobivamo iz morja? Katero sol dobivamo iz rudnikov? Katero sol dobivamo iz studencev? Čemu rabimo sol.

191. n a l o g a. Odgovori tem vprašanjem: (155. berilo: Trg in mesto.) Vas. — Kakšno je življenje na vasi? Kakšne

so hiše ? Kdo stanuje v teh hišah ? Kakšna poslopja so še v vasi ? S čim se bavijo vaščani ? Kaj pridelujejo na polju ? Komu prodajajo poljske pridelke ?

192. n a l o g a. Popiši govedo po teh podatkih : (90. berilo : Govedo.) Naštej živali, katere štejemo h govedu ! — Glava. — Čelo. — Oči. — Gobec. — Rogovi. — Truplo. — Noge. — Rep. — Hrana. — Korist.

193. n a l o g a. Popiši psa po teh podatkih : (95. berilo : Pes.) Kaj je ? — Visokost — Barva. — Zobje. — Jezik. — Noge. — Kremplji. — Rep. — Hrana. — Korist

194. n a l o g a. Popiši miš po teh podatkih : (99. berilo : Miš.) Kaj je ? — Truplo. — Gobček. — Zobci. — Oči. — Repek. — Vedenje. — Voh. — Sluh. — Škoda.

195. n a l o g a. Popiši smreko po teh podatkih : (126. berilo : Smreka.) Kaj je ? — Visokost. — Korenine. — Deblo. — Lub. — Veje. — Listi. — Cvetje. — Seme. — Korist.

196. n a l o g a. Popiši petrolej po teh podatkih : (132. berilo : Petrolej.) Kaj je ? — Barva. — Plamen — Duh. — Raba. — Ravnanje.

K r o j a č.

Krojač je rokodellec. Pri svojem rokodelstvu potrebuje različno orodje ; n. pr. : mero, škarje, šivanko, gladilnik i. t. d. Potrebno blago kupijo pri trgovcu. Obleko umeri in ureže. Potlej jo sešije. Odda jo naročniku, ki ga plača zanjo.

197. n a l o g a. O (opiši) po tem zgledu črevljarja !

198. n a l o g a. O (opiši) po tem zgledu mizarja !

E. Pregled kratic.

Stavek.

Goli stavek, kratica : gol st.

Razširjeni stavek, „ razširj. st.

Stavkovi členi.

Osebek,	kratica : os.
Dopovedek,	„ dop.
Vezilo,	„ vez.
Prilastek,	„ pril.
Dopolnilo,	„ dopol.
Prislovno določilo,	prisl. d.
Prislovno določilo kraja,	„ prisl. d. k.
Prislovno določilo časa,	„ prisi. d. č.
Prislovno določilo načina,	„ prisl. d. n.
Prislovno določilo vzroka,	„ prisl. d. vzr.

Besedna plemena.

Samostalnik,	kratica : sam.
Zaimek,	„ zaim.
Osebni zaimek,	„ os. zaim.
Nedoločni zaimek,	„ ned. zaim.
Vprašalni zaimek,	„ vpraš. zaim.
Svojilni zaimek,	„ svoj. zaim.
Kazalni zaimek,	„ kaz. zaim.
Glagol,	„ glag.
Pomožni glagol,	„ pom. glag.
Pridevnik,	„ prid.
Števnik,	„ štev.
Predlog,	„ pred.
Prislov,	„ prisl.
Prislov kraja,	„ prisl. k.
Prislov časa,	„ prisl. č.
Prislov načina,	„ prisl. n.

Spol.

Moški spol,	kratica : m.
Ženski spol,	„ ž
Srednji spol,	„ sr.

Število.

Ednina,	kratica :	ed
Dvojina,	„	dv.
Množina,	„	mn.

Sklon.

Imenovalnik,	kratica :	im.
Rodilnik,	„	rod.
Dajalnik,	„	daj.
Tožilnik,	„	tož.
Mestnik,	„	mest.
Družilnik,	„	druž.

Oseba.

Prva oseba,	kratica :	I.
Druga, oseba,	„	II.
Tretja oseba,	„	III.

Naklon.

Nedoločnik,	kratica :	nedol.
Določnik,	„	dol.

Čas.

Sedanji čas,	kratica :	sea. č.
Pretekli čas,	„	pret. č.
Predpretekli čas,	„	predpret. č.
Prihodnji čas,	„	prih. č.

Doba.

Tvorna doba,	kratica :	tvr.
Trpna doba,	„	trp.

Stopnja.

Prva stopnja,	kratica :	1. st.
Druga stopnja,	„	2. st.
Tretja stopnja,	„	3. st.

Št.	Beseda	Stavek	Stavkov člen	Besedno določilo
1.	Trava	gol. st.	os.	sam., ž., ed., im.
2.	zeleni	gol. st.	dop.	glag., dol., III., ed., sed. č., tvr.
1.	Pastir	gol. st.	os.	sam., m., ed., im.
2.	je	gol. st.	vez.	glag., dol., III., ed., sed. č., tvr.
3.	vesel	gol. st.	dop.	prid., I. st.
1.	Solnce	gol. st.	os.	sam., sr., ed., im.
2.	je	gol. st.		pom. glag.
3.	sijalo	gol. st.	dop.	glag., dol., III., ed., pret. č., tvr.
1.	Deklica	razširj. st.	os.	sam., ž., ed., im.
2.	trga	razširj. st.	dop.	glag., dol., III., ed., sed. č., tvr.
3.	na	razširj. st.	prisl. d. k.	pred.
4.	travniku	razširj. st.		sam., m., ed., mest.
5.	lepe	razširj. st.	pril.	prid., I. st.
6.	cvetice	razširj. st.	dopol. tož.	sam., ž., mn., tož.

Kazalo in pregled

I. Zabavi in pouku.

Štev.	Stran	Štev.	Stran
1. Srcé — oltar (Anton Medved)	1	17. Siromak (Jožef Stritar)	10
2. To pride od zgoraj (Iv. Steklasa)	1	18. Sladka kaša (Iz „Angelčka“)	11
3. Prevzetna kmetica (Anton Kosi)	2	19. Blagor usmiljenim! (Po „Pomladnih glasih“)	12
4. Kdo je večji siromak? (Anton Martin Slomšek)	3	20. Pregovori	13
5. Nauki (Anton Martin Slomšek)	4	21. Golobčku (Engelbert Gangl)	13
6. Pametni sluga (Francišek Hubad)	4	22. Nič sužnosti	14
7. Črevlji (Kristof Šmid)	5	23. Bodi zadovoljen! (Gašper Križnik)	15
8. Pregovori	5	24. Veverici (Francišek Cimperman)	16
9. Poškodovana črešnja (Iz „Angelčka“)	5	25. Pregovori	17
10. Tvoj angel (Anton Medved)	6	26. Lisica, zajec in petelin (Francišek Levstik)	17
11. Kaznovani tat (Francišek Erjavec)	7	27. Speči zajec (Matija Majar)	19
12. Ovčar in njegov pes (Anton Martin Slomšek)	7	28. Mačka, miš in miška (Francišek Levstik)	19
13. Pregovori	8	29. Lisica in petelin (Janko Barle)	21
14. Zvečer (Lujiza Pesjakova)	8	30. Ptiček v kletki (Andrej Praprotnik)	22
15. Črevljar in plemenitaš	9	31. Izreki (Anton Medved)	23
16. Dobra otroka (Po Iv. Tomšiču)	10		

II. Cerkev, šola in hiša.

32. Hvaljen bodi Jezus Kristus! (Anton Martin Slomšek)	24	42. Ljubezen do staršev (Ivan Tomšič)	31
33. Nevidni Bog (Iz „Dragoljubcev“)	24	43. Mati (Simon Jenko)	33
34. Pregovori	25	44. Tri hčere (Iz „Vrtca“)	33
35. Opravljliva Jerica (Iz „Vrtca“)	25	45. Prvo jabolko (Jožef Stritar)	34
36. Bog skrbi va vse (Iz „Slovenskih večernic“)	26	46. Povračilo (Ivan Tomšič)	35
37. Kje je ljubi Bog doma? (Anton Martin Slomšek)	27	47. Anka (Anton Aškerc)	36
38. Šola (Po E. de Amicisu)	28	48. Dva brata (Iz „Vrtca“)	36
39. Prva skrb (Anton Martin Slomšek)	29	49. Prevzetnost se kaznuje sama (Francišek Praprotnik)	37
40. Deček in psiček (W. Hey-Anton Funtek)	30	50. Trije najboljši zdravniki (Anton Kosi)	38
41. Različna pota	30	51. Pri pogrebu (Simon Gregorčič)	39
		52. Hej, telovadci! (Lujiza Pesjakova)	40

III. Letni časi.

Štev.	Stran	Štev.	Stran
53. Pomlad (Po Francišku Erjavcu)	41	70. Franekova taščica (Po Francišku Erjavcu)	55
54. Vrnitev pomladi (Francišek Levstik)	42	71. Ptič na oknu (W. Hey-Anton Funtek)	56
55. Zvonček in vijolica (Iz „Zlatih jagod“)	42	72. Sv. Miklavž (Anton Brezovnik)	56
56. Velikonočna	43	73. Veselje in strah (Jožef Cimperman)	57
57. Bezeg (Andrej Praprotnik)	44	74. Zima (Iz „Vrtca“)	58
58. Lastovkam (Simon Gregorčič)	44	75. Zimski dan (Simca Jenko)	59
59. Uganka (Anton Martin Slomšek)	45	76. Prvi sneg (Po E. de Amicisu)	60
60. Poletje	46	77. Kdo je to? (Lujiza Pesjakova)	60
61. Nevihta	47	78. Na ledu (Anton Funtek)	61
62. Seno (Jožef Stritar)	48	79. Jež in lisica (Anton Martin Slomšek)	62
63. Kres	49	80. Prijazem pozdrav	63
64. Ženjice (Jožef Stritar)	50	81. Jaslice (Po Francišku Erjavcu)	64
65. Popotnika in lipa (Francišek Metelko)	51	82. Božični večer (Po Jož. Stritarju)	65
66. Jesen (Andrej Praprotnik)	52	83. Na Sveti večer (Janez E. Krek)	66
67. Jesen (Jožef Stritar)	53	84. Zajčja tožba (Jožef Stritar)	68
68. Srnica (Francišek Levstik)	53	85. Pozimi iz šole (Jožef Stritar)	69
69. Vseh vernih duš dan	54		

IV. Priroda.

86. Priroda (Engelbert Gangl)	71	104. Koline (Francišek Levstik)	87
87. Ne muči živali! (Francišek Erjavcu)	72	105. Petelin in kokoš	87
88. Sirovež (Jožef Stritar)	72	106. Petelina (W. Hey-Anton Funtek)	88
89. Domače živali	73	107. Lastovica	88
90. Govedo	74	108. Lastovica in Zveličar (Anton Brezovnik)	89
91. Črno kravo, molzo našo (Francišek Levstik)	75	109. Vrabec	90
92. Konj	76	110. Ujeti vrabec (Bürger-Francišek Levstik)	91
93. Osel	77	111. Sčuka	92
94. Konj in osel (Iz „Vrtca“)	79	112. Ribica (W. Hey-Anton Funtek)	93
95. Pes	79	113. Uganka (Anton Martin Slomšek)	93
96. Pametni koder (Francišek Erjavcu)	80	114. Rjavi hrošč	94
97. Mačka	81	115. Dva hrošča	95
98. Deček in njegov maček (Francišek Erjavcu)	82	116. Kapusov in glogov belin	95
99. Miš	84	117. Deček in metulj (W. Hey-Anton Funtek)	96
100. Neoprezna miška (Anton Martin Slomšek)	84	118. Žito (Iz „Vrtca“)	97
101. Ovca	85	119. Polje (Francišek Levstik)	98
102. Volk in koza	86	120. Prepelica (Langbein - Matija Majar)	98
103. Prašič	86		

Stev.	Stran	Stev	Stran
121. Krompir	99	132. Petrolej	109
122. Sadni vrt	100	133. Voda (Iz „Vrtca“)	110
123. Po Jabolka! (Anton Funtek)	101	134. Hlapienje	111
124. Lipa	102	135. Megla in oblak	112
125. Lipa (Andrej Praprotnik)	103	136. Dež in toča	112
126. Smreka	104	137. Sneg	113
127. Gobe (Iz „Vrtca“)	105	138. Rosa in slana	114
128. Volčja črešnja (Miroslav Vilhar)	106	139. Zrak	115
129. Železo (Andrej Praprotnik)	107	140. Veter	116
130. Kuhinjska sol	108	141. Vrabec in burja (Janko Barle)	117
131. Premog	109	142. Solnce in veter (Anton Jane- žič)	117

V. Dom in svet.

143. Moj dom (Andrej Praprotnik)	119	173. Zadnji dan leta (Jožef Paglia- ruzzi)	142
144. Domača hiša	119	174. Zlatorog (Po Karlu Dežmanu)	142
145. Družina (Iz „Vrtca“)	121	175. Povodni mož (Janez Majciger)	144
146. Pregovori	121	176. Žena na poljanah (Po Mateju Tonejcu)	145
147. Naša vas (Francišek Levstik)	121	177. Francek in njegova babica (Po Francišku Erjavcu)	146
148. Občina	123	178. Pregovori	147
149. Na polju (Iz „Vrtca“)	123	179. Sv. Just	147
150. Cesta, pošta in železnica	124	180. Barbana	149
151. Na poti v šolo (Jožef Stritar)	125	181. Sv. Ivan Devinski	149
152. Okraj	126	182. Goriški grofje	150
153. Hribje in doline	124	183. Socerbske razvaline	152
154. Pastirček (Anton Funtek)	127	184. Mihec in Jakec	153
155. Trg in mesto	128	185. Hribje in doline	154
156. Rokodelci (Iz „Vrtca“)	130	186. Vopas pošta	154
157. Pregovori	131	187. Oj, ta soldaški boben!	156
158. Velika zelnata glava (Krištof Šmid)	131	188. Tržaški zaliv	156
159. Pregovori	132	189. Trst	157
160. Kam in kje (Matija Valjavec)	132	190. Tržaško pristanišče	160
161. Vodovje	132	191. Tržaška okolica	161
162. Ribica in pastirička (Anton Martin Slomšek)	134	192. Gorica in njena okolica	162
163. Morje	134	193. Potovanje po Soški dolini	164
164. Iz malega raste veliko (Fran- čišek Krek)	135	194. Vipava pripoveduje	165
165. Strani neba	136	195. Kras	166
166. Zvonikarjeva (Blaž Potočnik)	137	196. Furlanska nižina	168
167. Dan	138	197. Vojna luka Pulj	170
168. Lahko noč (Anton Martin Slomšek)	138	198. Sparnikom ob istrskem obrežju	171
169. Luna ali mesec	139	199. Koprski okraj	174
170. Noč (Simon Jenko)	139	200. Soline	175
171. Latni časi	140	201. Oljka	177
172. Štirje letni časi (Janko Leban)	141	202. Jutrna pesem ribičeva (Anton Aškerc)	178